

A DEBRECENI EGYETEM HABILITÁCIÓS FÜZETEI  
AZ ÁLLAM- ÉS JOGTUDOMÁNYI KAR HABILITÁCIÓS BIZOTTSÁGA

**A tudományos fokozat megszerzése óta végzett  
tudományos munkásságot áttekintő összefoglalás**

írta:

dr. Kardos Sándor

aki az állam- és jogtudomány-ág  
állam- és jogtudományi szakán  
habilitáció elnyerésére pályázik

Debrecen

2008



## Előszó

*Habent sua fata libelli*, a közmondás szerint a könyveknek megvan a maga sorsa, de ugyanez mondható el az emberi életpálya alakulásáról is. Jómagam – időben már elég régen – 1973-ban bíróságon kezdtem el dolgozni, majd büntető bíró voltam és vagyok is, immár több mint 32 éve. Amikor a sors lehetővé tette Debrecenben a jogi oktatás újraindítását én is bekapcsolódtam a büntető-eljárásjog oktatásába és tudományának művelésébe. Ez utóbbit azért pontosítom, mert nem kívánnék szerénytelennek mutatkozni, inkább azt a kifejezést használom, hogy kacérkodom a tudomány művelésével. Az a tény, hogy ilyen előzmények mellett habilitációs eljárásra jelentkezem mindenképpen sajátosnak tekinthető.

A PhD dolgozat megvédését követően a bíróságon betöltött vezető tisztségeről lényegében lemondtam annak érdekében, hogy egyrészt a konkrét ítélkezési tevékenységgel foglalkozhassam, másrészt nagyobb szabadságot kapjak az egyetemi oktatás és a tudományos kutatás terén. Csak reménykedni tudok abban, hogy talán egyik tevékenységem sem minősíthető teljesen sikertelennek.

Az elmúlt időszak részemről legjelentősebb publikációjának *A Büntetőeljárás magyarázata* címmel megjelent kommentárba írt, mintegy ötszáz oldalnyi részt tartom, amely felöleli a teljes másodfokú eljárást, a katonákra vonatkozó rendelkezéseket, továbbá a kényszerintézkedések egy részét is. Habilitációs kérelmemet azonban nem az erre való hivatkozással, hanem az elmúlt évek során megjelent cikkek gyűjteménye alapján kérem. Úgy érzem, hogy ezek a publikációk megfelelően érzékeltetik egyrészt a tudomány iránti érdeklődésemet, továbbá jól kifejezik azt a sajátos helyzetet is, hogy a Debreceni Ítéltábla tanácselnökeként folyamatosan konkrét büntetőbírói tevékenységet végzek. Az ítélkezés lehetőséget biztosít arra, hogy a büntetőeljárás törvény és a tudomány által előírt és kialakított elvek gyakorlati érvényesülését – vagy annak hiányát – a saját tevékenységemen keresztül is átélhessem. Ezért kérem, hogy szíveskedjenek elfogadni tőlem, hogy a szokásosnak tekinthető publikációk mellett hivatkozhatok a (saját magam által írott) alkotmánybírósági előterjesztésre, továbbá az általam vezetett tanács által hozott és közzétett elvi döntésekre is.

Gondolkoztam rajta, hogy jobb bíró lettem-e vajon attól, hogy egyetemi oktatásra és a tudomány művelésére adtam a fejem, és azon is, hogy vajon használ-e az egyetemi oktatói pályafutásnak a bíraskodás. Véleményem természetesen van erről, azonban úgy gondolom ennek eldöntése talán nem az én feladatom.



## Tartalomjegyzék

|                                                                              |    |
|------------------------------------------------------------------------------|----|
| 1. <i>Quo vadis et quo pervenisti</i> – büntetőeljárás?                      | 7  |
| 2. A büntetőeljárási törvény módosítása                                      | 8  |
| 3. A perbeli funkciók elkülönüléséről                                        | 10 |
| 4. A tisztességes eljárás                                                    | 16 |
| 5. Előterjesztés az Alkotmánybírósághoz                                      | 33 |
| 6. A pótmagánvád intézménye                                                  | 41 |
| 7. Az óvadék intézménye                                                      | 45 |
| 8. Az ítélkezési gyakorlat és az Alkotmánybíróság határozatainak alkalmazása | 47 |
| 9. <i>Quo pervenisti</i> büntetőeljárás?                                     | 52 |
| A TUDOMÁNYOS TEVÉKENYSÉG ADATAI                                              | 59 |
| HIVATKOZÁSOK                                                                 | 52 |
| ÍTÉLŐTÁBLAI HATÁROZATOK                                                      | 65 |



## 1. *QUO VADIS ET QUO PERVENISTI* – BÜNTETŐELJÁRÁS?

Már több mint tizenöt éve jelent meg Kertész Imre és Pusztai László cikke a *Quo vadis büntetőeljárás*, amely a Columbia Egyetem és a Trieri Egyetem szervezésében tartott nemzetközi kollokvium anyagát dolgozza fel, s amely a magyarországi törvény-előkészítés segítése érdekében a büntetőeljárás kodifikálásának irányelveiről szól.

A rendezvény kezdeményezője Georg P. Fletcher professzor (Columbia School of Law, New York) és Knut Amelung professzor, a trieri egyetem tanszékvezetője kifejtették, hogy nem volt céljuk tanácsok osztogatása, inkább a problémák és tapasztalatok közös megbeszélésére fektették a hangsúlyt.

A kollokvium célkitűzései között tehát nem szerepelt határozatok hozatala, ennek ellenére „a nézetek sokszínűsége” mellett is kikristályosult néhány olyan gondolat, amelyben közös nevezőre jutottak a résztvevők. Közülük érdemes kiemelni a következőket:

- a kodifikáció legfőbb elvének kell tekinteni valamennyi résztvevő (különösen a terhelt, a tanúk és a sértett) emberi jogainak és emberi méltóságának érvényesítését,
- kívánatos az eljárásban a bírósági szakasz súlyának növekedése és ennek megfelelően a nyomozás feladatainak módosítása,
- növelni kell a bíróság szerepét a nyomozás törvényességének ellenőrzésében, elsősorban a kényszerintézkedések és az emberi jogokat súlyosan korlátozó eljárási cselekmények (házkutatás, lefoglalás) bírói engedélyezése útján, létre kell hozni a megfelelő intézményt (nyomozási bíró) ahhoz, hogy a bíróság ennek során ne prejudikáljon, és ne váljék elfogulttá az ügyben,
- keresni kell az igazságszolgáltatás tehermentesítésének olyan útjait, amelyek megfelelően szolgálják a társadalomnak a bűnüldözés sikeréhez fűződő érdekeit, ideértve az elkövetők reszocializálását is.

A nemzetközi tanácskozáson megfogalmazott foglalt elképzelések gyakorlatilag maradéktalanul megjelentek a magyar igazságügyi reform kialakítása során. Az 1994. januárjában elkészített koncepciót az akkori kormány határozatával megerősítette, és az 1994-ben megalakult kormány igazságügy minisztere 1995 őszén egy bizottságot bízott meg a büntetőeljárási kódex tervezetének elkészítésével. A munka 1997. júniusában fejeződött be.

A törvényt előkészítő koncepció az eljárási törvény megalkotásának indokát és irányát az alábbiakban határozta meg: a rendszerváltást kísérő, újszerű és számos formájában a korábbihoz képest lényegesen szervezettebb bűnözés visszaszorításának az igénye megköveteli az igazságszolgáltatás rendszerének átalakítását. A koncepció kitért arra a kérdésre is, hogy az új eljárási törvény kialakítása során figyelemmel kell lenni a jogállamiságból fakadó követelményekre, továbbá azokra a nemzetközi elvárásokra, amelyeket az emberi jogok és szabadságjogok védelméről szóló európai egyezmény alkalmazása során hozott döntéseiben az Emberi Jogi Bíróság és Bizottság megfogalmaz. Ugyancsak általános követelményként állították a jövő büntetőeljárási törvénye elé azt is, hogy emellett az építsen a magyar büntető-eljárás jog értékeire és megőrzésre érdemes hagyományaira is.

Az 1998. évi törvény tehát nem kívánt minden tekintetben alapjaiban eltérni a hatályos büntetőeljárás törvénytől, a bevezetni kívánó új megoldások mégsem voltak jelentéktelenek. Ezek közül különösen említésre méltó az eljárási garanciák növelése, az opportunitás térhódítása, a nyomozási szakasz feladatainak átalakítása, a tárgyalás primátusa, továbbá ekkor még az elképzelések között szerepelt az ügyféli per irányába való törekvés és a kétfokú perorvoslati rendszer bevezetése.

Összességében tehát megállapíthatjuk, hogy a büntetőeljárás átalakítására jelentősnek mondható elképzelések alakultak ki. A szakmai közvélemény előtt közismert a büntetőeljárás törvény meglehetősen hányattatott sorsa, amely többek között azzal is járt, hogy az eredeti elképzelésekhez képest számos kérdésben lényegi változás nem történt. Azt természetesen nem mondhatjuk, hogy minden maradt a régiben, mert azért a bekövetkezett változások sem jelentéktelenek. A cikkgyűjteményben azt kívánom érzékeltetni, hogy hol és milyen területeken történt lényeges előrelépés, illetve hol maradt még adós azokkal részben a törvényhozás vagy akár jogalkalmazói szinten az ítélkezési gyakorlat. Ezért utaltam a címben arra, hogy a „merre mész?” büntetőeljárás kérdés mellett indokolt feltenni azt a kérdést is, hogy „hová érkeztél?”

## 2. A BÜNTETŐELJÁRÁSI TÖRVÉNY MÓDOSÍTÁSA

Kellőképpen mozgalmas az élete annak az elméleti, vagy gyakorlati szakembernek, aki arra adta a fejét, hogy mindennapjai során nyomozóhatóság tagjaként, ügyészként, bíróként, vagy akár egyetemi oktatóként a szinte folyamatosan alakuló büntetőeljárással foglalkozzék. Nem lennének igazságosak, ha sorból kifejejtenénk a jogalkotót, akinek akarata ellenére esetenként igen nagy alkalmazkodó készségről is tanúságot kell tennie, hogy a szigorúan vett szakmai szempontok mellett a vele szemben is folyamatosan változó – és nem is mindig szakmai indíttatású – elvárásoknak megfeleljen. Egyrészt a több évi munkával elkészített 1998. évi XIX. törvény még hatálybalépését megelőzően a 2002. évi I. törvénnyel alapvető változáson esett át, amely az eredeti koncepcióhoz képest lényeges pontokon visszarendeződést jelentett. Másrészt a több lépésben, de mégis létrehozott négy szintű bírósági rendszer magában hordozta, most már nem csak lehetőségként, hanem szinte szükségszerűen a jogorvoslati rendszer átalakításának igényét is. Erre nézve nincs ugyan alkotmányos kényszer, sem európai elvárás, de az tagadhatatlan, hogy a négy szintű bírósági szervezet egyfokú fellebbevitel mellett kicsit fényűzőnek tűnik. Meg kell azonban említeni, hogy a Legfelsőbb Bíróság számára sem megnyugtató a jelenlegi megoldás, amelyben kifejezett felülbírálati tevékenységre nem nyílik lehetőség, lényegében maradt rendkívüli jogorvoslatként a felülvizsgálati eljárás, amely nem biztos, hogy elegendő ahhoz, hogy a jogegység kialakítása terén fennálló feladatához megfelelő háttérrel biztosítson. A törvény jelenlegi módosításának alapvető indoka, lényegében a jogorvoslati rendszer átalakítása. Mindemellett sor kerül azonban sok más egyéb, részben koncepcionális, részben korrekciós módosításra. A mediációs eljárás megjelenésére már számítani lehetett. A klasszikus büntetőeljárásban valaha prioritást élvező legalitás elve ezzel újabb törést szenvedett. Ezzel együtt ezt is, miként a tevékeny megbánás büntethetőséget megszüntető, illetve korlátlan enyhítésre lehetőséget nyújtó szabályozását

messzemenően üdvözölni kell, mint a restoratív büntetőjog megvalósítására alkalmas megoldásokat. Ez alkalommal elsősorban nem is ezekkel a kétségekívül nagy horderejű új intézményekkel és még csak nem is a kétfokú jogorvoslati rendszerrel, hanem néhány, elsődlegesen a gyakorlat szempontjából fontos, részben a novella tervezetével változtatott, vagy nem érintett kérdéssel kívánok foglalkozni. A javaslat a Be.75. §-át a következő (5) bekezdéssel egészíti ki: „A bíróság hivatalból nem köteles a vádat alátámasztó bizonyítási eszközök felkutatására, vizsgálatára.” Ezt a rendelkezést rendkívül fontosnak tartjuk, mert nagymértékben elősegíti az eljárási funkciók még egyértelműbb szétválasztását. Rendszerint akár a bizonyítási teher kérdését szabályozó 4. §-hoz is kapcsolódhatna. Mindössze annyi megjegyzésünk lenne, hogy a „vizsgálatára” szót nem tartjuk helyesnek. Ez ugyanis azt is jelentheti, hogy a nyomozóhatóság által már feltárt, vagy az új törvényszöveg szóhasználatával élve felkutatott bizonyítékot sem lenne köteles figyelembe venni. A bíróság arra nem köteles hivatalból, hogy a vádat alátámasztó bizonyítékokat ő maga felkutassa, arra azonban már igen, hogy az egyébként felkutatott bizonyítékokat beszerezze, illetve vizsgálja. Felfogásunk szerint a megvizsgálás, mint bizonyítási tevékenység is a vádló indítványához kötött, ellenben a bizonyítékok felkutatása a nyomozás feladatai közé sorolható és az egyértelműen a vádló feladata. Reményeink szerint ez a rendelkezés benne marad a törvényben, ez esetben sok tekintetben újra kell gondolni a bíró és az officialitás témakörét. Meg kell azonban jegyezni, hogy ezt az elgondolást következetesen nem viszi végig a tervezet, hisz például a megalapozatlanság fogalma is szükségszerűen változtatásra szorul, hisz nem lehet az elsőfokú bírótól számon kérni, hogy hivatalból nem kutatta fel a vádat alátámasztó bizonyítékokat. Az is kérdés, hogy ez a szabályozás érinti-e az anyagi igazsággal kapcsolatos eddigi felfogásunkat.

Látszólag nem, mert változatlan a Be. 75. §. (1) bekezdése, amely előírja, hogy a bizonyítás során a tényállás alapos és hiánytalan, a valóságnak megfelelő tisztázására kell törekedni. Nyilván továbbra is hatályos az Alkotmánybíróság megállapítása, amely jogállami követelményként jelöli meg az anyagi igazság érvényre juttatásának szükségességét [9/1992. (I. 30.) AB. határozat]. Valójában mégis lényeges változásról van szó, mert a törvényes bizonyítás szabályai akként módosulnak, hogy az eddigihez képest kevesebb kötelezettséget rónak a bíróságra.

A bizonyítás törvényességét segítheti elő a Be. 82. § (2) bekezdésének második mondatának az a módosítása, hogy a tanúnak a figyelmeztetésre adott válaszát szó szerint kell jegyzőkönyvbe venni. Ez a 78. §. (4) bekezdésének felértékelését jelenti, mert a szó szerinti jegyzőkönyvezés alapján egyértelműen tisztázható, hogy a résztvevők eljárási jogai korlátozva voltak-e vagy sem. A gyakorlatban dolgozók tanúsíthatják, hogy évtizedekig hallgatólagosan elfogadott volt a jegyzőkönyvezésnek az a módja, hogy „a tanú a törvényes figyelmeztetést követően előadja.” A módosítás az egyértelmű figyelmeztetés mellett, az arra adott válasz egyértelmű rögzítését írja elő. A Debreceni Ítéltábla az illetékességi területén már jelenleg is a módosításnak megfelelő gyakorlat kialakítására törekszik. Szóvá kell tenni itt a nyomozóhatóságok által követett, az ún. robotzsaru program keretében kialakított gyakorlatot. A tanú kihallgatását egy olyan nyomtatványra veszik fel, amely közel másfél oldalon keresztül az összes létező abszolút és relatív tanúzási akadályt feltünteti, megterhelve mindezt a 82. §. (4) bekezdésben felsorolt összes kivétellel. Ez már mesterkéltan annyira

tökéletesnek tűnik, hogy éppen ez támaszt iránta kételyeket. Kérdéses ugyanis, hogy az alacsony iskolai végzettségű, egyszerű szemtanút miért kell a lelkeszi, védői minőség, vagy az állam- illetve szolgálati titok kérdésével terhelni. A kioktatásra adott adekvát választ lehet itt is leginkább hiányolni. A nyomozati szakban tett vallomásoknak az eljárás későbbi szakaszában meghatározó jelentősége van. Teljes mértékben egyet értünk a miskolci eredetű „mondással”, hogy a tények ura a nyomozóhatóság, ez sok esetben így is van, ezért indokolt lenne a nyomozóhatóságokkal szemben magasabb szintű elvárást támasztani.

### 3. A PERBELI FUNKCIÓK ELKÜLÖNÜLÉSÉRŐL

Az eljárási funkciók elkülönülése, mint működési alapelv, a büntetőeljárás egyik kulcskérdésének tekinthető. Úgy vélem, ezen a területen jelentős előrelépésről beszélhetünk, amelyek közül a legfontosabb talán az a rendelkezés, hogy a bíró most már vádkiterjesztésre nem hívhatja fel az ügyészt, továbbá megszűnt a korábban lévő pótnyomozás intézménye is.

Heller Erik tankönyvében teszi a következő megállapítást: *„Ahhoz, hogy a bíróság a peres felek vitáját mindkét vonatkozásban, tudni illik a tény és a jogkérdés vonatkozásában egyaránt helyesen döntse el, szükség van arra, hogy a bíróság a bizonyítékokat elfogulatlanul mérlegelhesse és a jogi következtetések levonásában se legyen elfogult. Ha ugyanaz a személy, aki a bűncselekmény elkövetését és annak részleteit kinyomozza, egyúttal ítéletet is mond az ügyben, máris nincs biztosítva a bíró elfogulatlansága, mert az ügy kinyomozása őt könnyen elfogulttá teheti. Az elfogulatlanság biztosítása érdekében szükséges tehát, hogy a bűnvádi perben a vádlói és a bírói funkció más-más személy kezében legyen. Hasonló okból szükséges a bírói funkció elkülönítése a védelmi funkciótól is.”*

Természetesen ez a kérdés központi helyet foglalt el, talán az egyik legfontosabb kérdésként, az 1896. évi XXXIII. törvény (Bp.) létrehozásakor is. A törvény indokolása a témát a vádrendszer melletti állásfoglalás kapcsán említi.

E szerint bűnvádi ügyben bírói eljárás csak vád alapján indítható, és csak a vádló indítványában megjelölt tette nézve és csak az ezzel terhelt egyén ellen rendelhető el, továbbá, hogy a bíróság nem tehet ítélete tárgyává olyan tettet, mely miatta vádló vádat nem emelt, és végül, hogy az eljárás csak addig folytatható, amíg az annak alapjául szolgáló törvényes vád létezik. Ebből az is következik, hogy ha a vádemelésre jogosultak közül senki sem emelt vádat, illetve a vádló a vádat elejtette, a bíróság nem folytathatja az eljárást.

Az is a vádrendszer elfogadásából következett, hogy a törvény a vádlót és a terheltet általában egyenlő perjogi hatáskörrel ruházta fel, legalábbis indítványaik előterjesztése, a bizonyításban való közreműködés és a perorvoslatok használata tekintetében számukra egyenlő jogot biztosított. A törvény azonban az ügyfélegyenlőség elvét a büntetőper sajátosságaira figyelemmel nem hirdette meg. Ellentétben ugyanis a polgár perrel, amelynek tárgya valamely magánjogi igény, így arról a felek korlátlanul és szabadon rendelkeznek, a büntetőperben az ítélkezés tárgya a bűnösség kérdése, és így az anyagi igazság elvénél fogva a bíróságnak a felek indítványain túlmenő (tehát hivatalból is megteendő) működését teszi szükségessé.

Ez annál is inkább így van, mert a Bp. által elfogadott vádelv egy olyanképpen módosult vádelv, amely magába foglalja a hivatalból való eljárás és az anyagi igazságra törekvés elvét, és annak hangsúlyozását, *„hogyan az anyagi igazságnak érvényre emelése csak akkor lehetséges, ha a bűnvádi eljárás folyamán közreműködő hatóságoknak és feleknek jogköre helyesen elvan különítve s a bíró felmentve minden vádoló tevékenységtől, elfogulatlanul és igazságosan dönthet a bizonyítás eredménye és a felek indítványa felett.”*

Az anyagi igazság érdeke azonban gátul szolgált az elméleti értelemben vett tiszta vádrendszer megvalósításának. Ez a tiszta vádrendszer ugyanis abból állna, hogy két teljesen egyenjogú ügyfél indítja meg és folytatja le a bűnpert, a bíróságnak pedig nincs más teendője, mint vezetni az eljárást és határozni annak eredménye alapján.

Az ügyfélegyenlőséget ugyan teljes körűen megvalósítani nem lehet, azonban a Bp. a vádlót és a terheltet egyenlő perjogi hatáskörrel ruházta fel, így különösen az indítványok előterjesztése, a bizonyításban való közreműködés és a perorvoslatok használata tekintetében egyenlő jogokat adott.

Az 1896. évi XXXIII. t.c. rendelkezéseit véglegesen felváltó II. Bp. az 1951. évi III. törvény szakított a kontinentális büntető perrendtartások eredeti francia modelljének az I. Bp. által is követett szerkezetével, amely a vádra vonatkozó előírással kezdődött, és az egész eljárást arra alapozva építette fel. A II. Bp. 1. §-a a hangsúlyt arra fektette, hogy a törvény célja az, hogy a büntető eljárás szabályozásával a Magyar Népköztársaság állami, társadalmi és gazdasági rendjének és intézményeinek üldözését, a dolgozó nép ellenségeinek megbüntetését, s a dolgozóknak a szocialista társadalmi együttélés szabályaira való nevelését.

Addig, amíg a vádhoz kötöttség vonatkozásában a II. Bp. 178. §-a még azt tartalmazta, hogy ha bíróság úgy találja, hogy a terhelttel szemben a vádban megjelölt bűncselekménynél súlyosabb büntetés alá eső bűncselekményt kell megállapítani, erre a feleket előzetesen figyelmeztetni kell és a fél indítványára a tárgyalást el kell napolni. A II. Bp.-t módosító 1954. évi V. törvény ezt már olyképpen módosítja, hogy egyértelműen úgy fogalmaz, hogy *„ha a tárgyaláson megvizsgált bizonyítékok szerint a terhelt a vádban megjelölt bűncselekményen felül más bűncselekményt is elkövetett, a bíróság a terhelt bűnösségét ennek alapján is megállapíthatja.”* A felek súlyosabb minősítésre történő figyelmeztetése mintha nem lenne már annyira hangsúlyos, mert a norma szöveg már arról szól, hogy *„ha bizonyítás kiegészítése, illetőleg a védelem előkészítése szükségessé teszi, akkor a bíróság a tárgyalást elnapolja.”*

Az eljárási funkciók elkülönítésének elvét sértette a II. Bp. 208. §-ának rendelkezése, amely szerint a másodfokú bíróság az ítéletnek a fellebbezéssel megtámadott részét arra tekintet nélkül bírálja felül, hogy ki kinek az érdekében és milyen okból fellebbezett.

Első olvasatra talán nem is gondolunk arra, hogy ez egyúttal a súlyosítási tilalom negligálását is jelentette. A miniszteri indokolás, amely a törvényt szövegnél megjegyzés formájában jelenik meg, ezt lakonikus rövidezséggel azzal magyarázza, hogy ez a rendelkezés abból a követelményből ered, hogy eljárási jog az anyagi igazság érvényesülésének útjába ne állítson akadályt. Ezt a célt szolgálta egyébként az a rendelkezés is, amely szerint a fellebbezésre jogosultakat a törvény nem kötelezte a fellebbezés jogi okainak megjelölésére.

Sőt, a törvény arra is lehetőséget adott, hogy amennyiben az ügyész a vádirat elfogadását követően ejtette el a vádat, úgy az nem menti fel a bíróságot attól a kötelességétől, hogy az

ügyet érdemben el ne bírálja. Az 1962. évi 8. tvr. 211. §. (3) bekezdése annyit „finomít” ezen a megoldáson, hogy kimondja, hogy ha az ügyész a tárgyaláson ejti el a vádat a bíróság a tárgyalást erre hivatkozással megszüntetheti, ha azonban a vádelejtést nem látja indokoltnak az eljárást folytatja és érdemi határozatot hoz.

A vádelv szélesebb körű érvényesülésével kapcsolatos az I. Be. azon rendelkezése, amely szerint a bíróság csak olyan tények alapján hozhat ítéletet, amelyek miatt vádat emeltek, ebből következett az a rendelkezés is, hogy a bíróság hivatalból nem terjesztheti ki a vádat, hanem ilyenkor felhívja a vád képviselőjét a vád-kiterjesztés gyakorlásának jogára.

Az 1973. évi I. törvény 9. §-a már megfogalmazza az eljárási feladatok megosztásának elvét, amikor kimondja, hogy a büntetőeljárásban a vád, a védelem és az ítékezés egymástól elkülönül, továbbá, hogy bírósági eljárás csak törvényes vád alapján indulhat, és a bíróság csak annak a személynek a büntetőjogi felelősségéről dönthet, aki ellen vádat emeltek, és csak olyan cselekmény miatt, amelyet a vád tartalmaz. A törvény indokolása megállapítja, hogy a funkció megosztással kapcsolatos vita már a szocialista büntetőeljárás tudományában is nyugvópontonra jutott, és ezzel együtt nem győzi azt hangsúlyozni, hogy a feladat megosztásnak egyúttal a szocialista büntető-eljárás egységét is ki kell fejeznie. A kor felfogására jellemző módon az ügyészi vádelejtéséről megjegyzi, hogy azt el kell fogadni, hogy az az eljárás megszüntetésével jár, de mintegy csorbát ejt a bíróság saját benső meggyőződésén alapuló döntési kötelezettségén.

A törvényszakaszhoz fűzött magyarázat kiemeli, hogy a bíróság vádhoz kötöttségének vizsgálatakor nagy jelentősége van annak, hogy mit tekintünk a vád tárgyává tett tényeknek, vagyis mi a vád tárgya. A vád tárgyát azok a tények alkotják, amelyeket az ügyész a vád előterjesztésekor mint megtörtént eseményt előad, feltéve, hogy ennek ellenkezője a vádirat szövegéből kifejezetten ki nem tűnik. (BJD 4460 )

A vád kereteit – nyugodtan mondhatjuk, hogy több mint száz éve – a vádiratban leírt cselekmény, tehát az a ott szereplő tényállás határozza meg, a minősítéshez azonban ilyen kötöttség nem fűződik. Ezért pl. elvétel esetén a minősítés kérdésében a bíróság a vádhoz kötöttség sérelme nélkül a vádirati minősítéstől nem korlátozva foglalhat állást, tekintet nélkül arra, hogy egy vagy két bűncselekménynek minősíti-e a terhelt egyetlen tevékenységét.

A vád tárgyává tett tények helyes értelmezését egyébként bírói gyakorlat az elmúlt évtizedekben egyértelműen kialakította, ennek illusztrálására álljanak itt az alábbi példák.

Ha azonban az ügyész a vádiratban leírt tényállás egy részét tévedésből nem minősíti az vádemelés mellőzésének nem tekinthető. (BH 1975. évi 12. 552., 1976.évi 9. szám 393.)

A perbeli funkciók egyértelműbb szétválasztása körében kiemelkedő jelentőségű az Alkotmánybíróság 14/2002.(III.20.) AB határozata, amely megsemmisítette az 1973.évi I. törvény 171. (2) bekezdését, a 227. §-át, és ugyancsak megállapította a már elfogadott, de még hatályba nem lépett 1998. évi XIX. törvény 342. § (3) bekezdésének alkotmányellenességét.

Az Alkotmánybíróság határozatában dogmatikai elemzését adja a perbeli funkciók elkülönítésének, amelynek során megállapítja, hogy a Be. rendelkezése alapján egyértelmű, hogy a büntető igazságszolgáltatás során az eljárási feladatok: a vád, a védelem és az ítékezés egymástól elkülönülnek. Erre figyelemmel a funkciómegosztásból kiindulva az Alkotmánybíróság vizsgálta a vádelv tartalmát és annak érvényesülésének következményeit.

A történetileg változó tartalmú és eltérő eljárási keretek között alkalmazott vádelv lényegét a hatályos Be. szerint alapjában véve három elem alkotja: a perbeli funkciók megosztása, a vádló váddal való rendelkezési joga, a bíróság vádhoz kötöttsége mind az eljárás bírósági szakaszának megindítása, mind annak lefolytatása, mind pedig az ítélethozatal során.

A vád, a védelem és az ítélezés elkülönítésének elméleti absztrakcióját a büntetőeljárási törvény normává emeli, amikor az adott típusú eljárási feladatokhoz tételes szabályaival konkrét jogosultságokat és kötelezettségeket rendel, továbbá az adott funkcióval összefüggésben határozza meg a hatásköri, illetékességi, összeférhetetlenségi, kizárási szabályokat.

A Be. további rendelkezései szabják meg azokat a kereteket, amelyek között a rájuk ruházott feladatokat a bíróságok és az ügyészségek ellátják, megjelölve azokat az eszközöket is, melyeket a konkrét eljárási jogosítványok és kötelezettségek teljesítése során alkalmazhatnak.

Az ügyész a Be. tételes szabályai által előírt módon köteles a nyomozás törvényességét felügyelni és intézkedéseivel biztosítani. Önálló döntési jogosultsága van a nyomozás megtagadása, a nyomozás megszüntetése, a megalapozatlan vagy szükségtelen vádemelések elkerülése érdekében a nyomozás – megrovás alkalmazása mellett vagy anélkül történő – megszüntetése, a vádemelés mellőzése és elhalasztása tekintetében.

A Be. rendszeréből következően a nyomozás befejezése után a nyomozás adatait értékelve kizárólag a közvádlói funkcióval felruházott ügyész dönthet a büntetőeljárás további sorsáról. Az ügyész mérlegelő tevékenységének egyik eredménye a vádemelés, amellyel közhatalmi jogosítványát gyakorolja. Ennek folytán kerül a konkrét ügy az érdemi döntés meghozatalára kizárólagosan jogosult bíróság elé.

A bíróság igazságszolgáltatási tevékenységének előfeltétele a törvényes vád megléte. A bíróság elsőként hivatalból azt vizsgálja, hogy a vádnak megvannak-e a büntetőeljárási törvényben meghatározott alaki és tartalmi kellékei.

A törvényes vád alaki feltétele, hogy a Be.-ben a vádlói jogosultságokkal felruházott ügyésztől, vagy az ügyek meghatározott körében a pótmagánvádlótól vagy a magánvádlótól származzék (vádlói legitimáció). A minimális tartalmi követelményeket a Be. a vádirat, illetve a vádindítvány szükséges elemeinek szabályozásáról szóló rendelkezései között határozza meg. A vád képviselőjének minden esetben konkrétan körülírt cselekmény miatt, annak a büntetőtörvény szerinti minősítését is tartalmazó, pontosan azonosítható személy felelőségre vonására irányuló megalapozott, a bizonyítékok megjelölését és indítványait is magában foglaló összefoglalt vádat kell a hatáskörrel és illetékességgel rendelkező bíróság elé terjesztenie.

A törvényes vádhoz a bíróság az eljárás során mindvégig kötve van, csak a megvádolt személy vád tárgyává tett cselekménye miatti felelősségéről dönthet, ugyanakkor a vádat köteles kimeríteni. A vád tárgyává tett tények köre határozza meg a bíróság hatáskörét, illetékességét, az eljárás módját (büntetti, vétségi eljárás), az általa felvett bizonyítás irányait, terjedelmét és az ítélethozatal kereteit.

A vádfunkció hatékony gyakorlását biztosítják azok a rendelkezések, amelyek a vád módosítását is lehetővé teszik a vádló számára. Amennyiben az eredeti vádemelés után

valamely új elem (új bizonyíték vagy a tények jogi megítélésének módosulása) indokolja, a vád megváltoztatható (módosítható vagy kiterjeszthető).

Egészen az elsőfokú bíróság ítéletének meghozataláig az ügyésznek lehetősége van arra, hogy az eredetileg vád tárgyává nem tett cselekmény(ek) vonatkozásában a vádat jelentős mértékben átalakítsa, mi több, az eljárási szabályok megtartásával akár eredetileg meg nem vádolt személlyel szemben is vádat emeljen. Ez az állam büntetőjogi igényének érvényesítése és a pergazdaságosság biztosítása szempontjából egyaránt indokolt. A bíróság számára széles körben előírt „figyelemfelhívási” kötelezettség és jog azonban azt is jelenti, hogy a bíróság olyan jelentős befolyást szerezhet a vád felett, amely lehetővé teszi, hogy a vád kereteit előzetesen saját „elképzelésének” megfelelően tágítsa ki. Az ügyész közzvádloi jogosítványainak részbeni átvétele a pártatlan bíró helyett a vádló-bírót helyezi előtérbe, míg a vádnak a bíróság igényeivel való előzetes megfeleltetése a közzvádoló oldalán semmiféle kockázati tényezőt nem jelent.

Kifejtette az Alkotmánybíróság azt is, hogy „a jogállamiság és jogbiztonság elvéből fakadnak az eljárási garanciák, amelyek alapvető jelentőségűek az egyes jogintézmények működésének kiszámíthatósága szempontjából. Az Alkotmány nem biztosít alanyi jogot az anyagi igazság érvényesülésére, a törvénytörő bírósági ítéletek kizárására. Ezek a jogállam céljai és feladatai, amelyek megvalósulása érdekében megfelelő – elsősorban eljárási garanciákat nyújtó – intézményeket kell létrehozni és az érintett alanyi jogokat garantálni. Az Alkotmány tehát az anyagi igazság érvényre juttatásához szükséges – és az esetek többségében alkalmas – eljárásra ad jogot.

A tisztességes eljárás követelményének alapfeltétele a vádlói és az igazságszolgáltatási funkciók szétválasztása. Az ügyészség és a bíróság feladatainak elkülönítése, az egyes tevékenységi körökre vonatkozó részletes szabályok, az eljárás alanyai számára előírt kötelezettségek és a részükre biztosított jogosultságok konstrukciója eljárási garanciákat is jelent a védelem számára.

A büntetőeljárás végső szakaszában a bíróság vádhoz kötöttsége nemcsak az ügyész és a bíróság kapcsolatát határoolja be, hanem a vádlott védekezéshez való jogának tartalma szempontjából is alapvető jelentőségű. A terhelt számára a jogszerű és eredményes védekezéshez elengedhetetlen annak ismerete, hogy milyen tények, összefüggések, adatok alapján, milyen bűncselekmény miatt kerül sor vele szemben a felelősségre vonását célzó bírósági eljárás lefolytatására. A vád pontos ismerete biztosíthatja a védelem számára – többek között – a bűnösség vagy a minősítő körülmények fennállásának hiányát jelentő, illetőleg a cselekmény privilegizált esetét megalapozó ok-okozati összefüggésekre vonatkozó bizonyítékok feltárását, a cselekmény elbírálása szempontjából jelentős motívumokra, enyhítő körülményekre történő figyelemfelhívás lehetőségét. Ennek hiányában nem áll módjában az ügyésszel egyenrangú félként érvei kifejtése, indítványainak megtétele, vagyis a védekezés jogának tartalommal való kitöltése.

Noha a hatályos szabályozásból következőleg a törvényes és megalapozott vád központi kérdés az eljárás bírósági szakaszában, ez nem jelenti a kontradiktórius eljárás keretében felvett bizonyítás eredményéhez képest a vád megváltoztathatatlanságát.

A perbeli funkciók elkülönítésével kapcsolatos elvárások már az ítélkezési gyakorlatban is tükröződnek (azért azt kénytelen vagyok megjegyezni, hogy itt elsősorban az általam vezetett

büntetőtanácsra gondolok). Ez lelhető fel az alábbi büntetőügyben is, amelyben a hatályon kívül helyezésre döntően ennek az elvnek a megsértése miatt került sor.

A bíróság az ügyészt vádmódosításra nem hívhatja fel, annak indokoltságára nem utalhat, e körben jelzéseket, megjegyzéseket nem tehet.

Súlyosan megsértette ezért a tételes eljárási szabályokat, valamint az eljárási feladatok megosztásának és a fegyverek egyenlőségének elvét is az elsőfokú bíróság, amikor a tanács elnöke az ügyész felé megjegyezte, hogy perbeszédében nem kerített sort az első eljárásban valóban eszközölt vádmódosításra. A per adataiból az tűnik ki, hogy az ügyész a bíróság megjegyzésére módosította végül a vádat (azt követően, hogy már befejezte perbeszédét), s még utalt is rá röviden, hogy bírósági felhívásra. Ezt ugyan elhárította, vitatta az elsőfokú bíróság, de nyilvánvaló, hogy a perbírói megjegyzés nélkül az ügyész nem módosította volna a vádat. Ez fokozza az eljárási szabálysértés súlyát, mert lényegében a bírósági közreműködés eredménye volt, hogy a vád ténybeli alapjai súlyosbodtak.

Megjegyzendő, hogy a történeti tényállás lényeges vádbeli módosulására a vádlott érdemi védekezést nem terjeszthetett elő, mert a bizonyítási eljárás megnyitására már nem került sor. A vádbeli történeti tények ilyen mélységű módosítása esetén feltétlen indokolt a „többlet tények” körére a vádlottnak lehetőséget biztosítani a vallomástételre, mely nem történt meg. A megismételt eljárás az eredeti vád alapján folyt le, miután a tárgyaláson ennek ismeretelésére került sor. A büntetőeljárás végső szakaszában a bíróság vádhoz kötöttsége nemcsak az ügyész és a bíróság kapcsolatát határolja be, hanem a vádlott védekezéshez való jogának tartalmi szempontjából is alapvető jelentőségű. A terhelt számára a jogszerű és eredményes védekezéshez elengedhetetlen annak ismerete, hogy milyen tények, összefüggések, adatok alapján kerül sor vele szemben a felelősségre vonását célzó büntetőeljárás lefolytatására. A vád pontos ismerete biztosíthatja a védelem számára – többek között – a bűnösség vagy a minősítő körülmények fennállásának hiányát jelentő, illetőleg a cselekmény privilegizált esetét megalapozó ok-okozati összefüggésre vonatkozó bizonyítékok feltárását, a cselekmény elbírálása szempontjából jelentős motívumokra, enyhítő körülményekre történő figyelemfelhívás lehetőségét [14/2002.(III.21.) AB határozat].

A bíróság feladata a vád helyességének megítélése, a vád által felkínált és egyéb bizonyítékok vizsgálata, majd értékelése s a tényállás helyes megállapítása. Az eljárási feladatok megosztásának elvéből következik, hogy nincs perjogi lehetőség a bíróság részéről a vád bárminemű befolyásolására. A váddal való rendelkezésből fakadó feladatok teljesítése kizárólag az ügyész hivatásbeli kötelezettsége. Az ügyésznek az e feladat teljesítéséhez szükséges jelenléti, kérdezési, indítványtételi és egyéb jogait a Be. a bírósági eljárásban teljes körűen biztosítja. Az állami büntetőigény érvényesítése az ügyész alkotmányos kötelezettsége és ennek szakmai mulasztásból eredő elenyészése kockázatát is az ügyész viseli. Az eljárás bírósági szakaszában a vádrendszerű és kontradiktórius eljárás lényegéből fakadó követelmény, hogy az igazságszolgáltatás monopóliumával rendelkező bíróság és a közvádlói hatalmat kizárólagosan birtokló ügyészség hatásköre, tevékenysége, mozgástere egyaránt átlátható, kiszámítható legyen. A funkciómegosztás elvét és az Alkotmány 45.§ (1), valamint az 51. § (2) bekezdését egyaránt sérti az a megoldás, amely az eljárás bármely résztvevőjének a jogi helyzetét lerontva, lehetőséget teremt az eljárás során az eljárás bármely alanyától való feladatkör elvonásra [14/2002.(III.21.) AB határozat].

A kifejtettek miatt az eljárási szabálysértés olyan jellegű, mely a Be. 375. § (1) bekezdés értelmében önmagában hatályon kívül helyezi okot valósít meg. (Debreceni Ítélőtábla Bf. II. 345/2006/4.)

#### 4. A TISZTESSÉGES ELJÁRÁS

Meglehetősen vegyes képet kapunk annak vizsgálata során, hogy most már közel két évtizede a belső jog részét is képező strasbourgi bírósági gyakorlat mennyiben és milyen módon befolyásolja a hazai ítélkezési gyakorlatot. Nem állíthatjuk azt, hogy jelentős számban születnek olyan ítéletek, amelyek döntően, vagy legalább részben a strasbourgi bíróság gyakorlatára is hivatkoznak. Ugyanakkor azért vannak – természetesen a bírói habitus és felkészültség függvényében – már olyan döntések, amelyek figyelemmel vannak az emberi jogi bíróság határozatára is. Ebben segítséget nyújthat, amellet természetesen, hogy a Bírósági Határozatokban már évek óta visszatérően jelennek meg ilyen döntések és számos tudományos publikáció is készült a témában az is, hogy a Magyar Hivatalos Közlönykiadó közreadta *A büntetőeljárásáról szóló 1998. évi XIX. törvény magyarázatát*, amely ha nem is a teljesség igényével, de jelentős mértékben támaszkodik a strasbourgi bíróság gyakorlatára is.

##### 4.a Az európai büntetőügy fogalma, a büntetőjogi vád meghatározása

Az Európai Emberi Jogok Egyezményének 6. cikk 1. pontja alkalmazásának második területe a „büntetőjogi vádakra” vonatkozó határozatoknál található. A 6. cikk 2. és 3. pontjai „minden bűncselekménnyel gyanúsított személyre” vonatkoznak. A vád fogalmát a Bíróság úgy határozta meg, mint *„az arra jogosult hatóságtól származó, a bűncselekmény elkövetésének a személlyel való hivatalos közlését,”* amelyhez még hozzátette, hogy *„a vád egyes esetekben más típusú, a személy helyzetére komoly hatással bíró ilyen jellegű állításokat magában foglaló intézkedések formájában is megjelenhet.”* Egy 1997-es ítéletben hangsúlyozta, hogy a büntetőjogi vád fogalma autonóm jellegű, és megállapíthatóságát az Egyezmény keretein belül kell vizsgálni. Úgy kell tehát értelmezni, *„mint az illetékes hatóság egyénnek címzett hivatalos közlését arról, hogy bűncselekmény elkövetésével gyanúsítják, vagyis olyan tettel, ami a helyzetére lényeges kihatással lehet.”*

A strasbourgi szervek jogértelmezése alapján megállapítható, hogy teljesen közömbös, hogy az adott ügy a belső szabályozás szerint büntetőjoginak minősül-e vagy sem. Egyedül annak van jelentősége, hogy egy-egy konkrét ügyben büntetőjogi váddal kellett-e szembenéznie a bíróságnak. Mivel a strasbourgi jog szigorúan esetjog, ezért ritkán állapítanak meg bármit is általános érvennyel; mindig vizsgálják az eléjük került ügy vonatkozásait, körülményeit. Ennek megfelelően a büntetőjogi vád meghatározásakor is több körülményt vesznek figyelembe.

Mivel a 6. cikk jelentős részét csak büntetőügyekben köteles biztosítani az állam, a büntetőügy fogalmának meghatározása alapvető e garanciák érvényesülésének vonatkozásában.

A strasbourgi szervek egyik megoldása az volt, hogy teljesen elfogadják az egyes államokban kialakult rendszereket, azaz az államok minősítését arra nézve, hogy az adott ügy büntetőjoginak minősül-e vagy sem. Ennek az a veszélye, hogy az egyes államok lényegében tetszőlegesen korlátozhatták volna az Egyezmény 6. cikkének alkalmazását azzal, hogy egyes normasértéseket kivehettek volna a büntetőügyek köréből. A Bíróság az Öztürk-ügyben a következőket szögezte le: „... Egyébként a 6. cikk tárgyával és céljával ellentétes lenne megengedni az államoknak, hogy jogellenes cselekmények egész kategóriáját vonják ki a rendelkezés hatálya alól, csak mert csekély fokúnak ítélik őket.”

A másik megoldás szerint nem vették volna feltétlenül érvényesülőnek azt, hogy egy adott ország milyen cselekményeket tekint bűncselekménynek, és melyeket nem. Ehelyett egy autonóm, az államok egyéni értékelésétől független, közvetlenül az Egyezmény végrehajtásának a céljait szolgáló, és abból folyó fogalmat igyekeztek kialakítani arra vonatkozóan, hogy mit értünk büntetőügy alatt. Ezért lefektették azokat a kritériumokat, melyek fennállása esetén büntetőügyről beszélünk, és ezáltal alkalmazandók a 6. cikk rendelkezései.

Az autonóm büntetőügy-fogalom kialakítása nem járt konfliktusok nélkül, hiszen ezzel a strasbourgi szervek joghagyományokat sértettek.

#### 4.b A büntetőjogi vád kritériumai

A büntetőügyeknek a fegyelmi és a szabálysértési ügyektől történő elhatárolására szolgáló kritériumokat a Bíróság az Öztürk, valamint az Engel és társai ügyekben határozta meg először. A lefektetett kritériumok, amelyek egyben a büntetőjogi vád megnyilvánulásának ismérvei is, a következők:

a) A kiindulópont minden esetben annak vizsgálata, hogy mi az adott állam gyakorlata; az adott nemzeti jog a cselekményt büntetőjoginak minősíti-e. Mindennek csak relatív értéke van, mivel amennyiben a Bíróság büntetőjoginak minősít olyan ügyet, mely a bepanaszolt állam jogrendszerében szabálysértés, közigazgatási ügy, stb., ennek nincs kihatása önmagában a bepanaszolt állam jogrendszerére. Ez a minősítés azzal jár, hogy a Bíróság számon kéri, hogy az Egyezmény 6. cikkében foglalt garanciák biztosítva voltak-e az eljárás során.

Amennyiben az adott ország az ügyet büntetőügyként kezelte és büntetőeljárás keretében bírálta el, a strasbourgi szervek nem vizsgálják a további kritériumokat, és ezt a besorolást követve vizsgálják meg a 6. cikkben foglalt garanciák biztosítását, a kérelemben foglaltaknak megfelelően. Akkor kerül sor a további kritériumok vizsgálatára, ha az adott állam az ügyet nem büntetőügyként kezelte.

b) A jogsértés jellege már tartalmi kritérium a büntetőügy autonóm fogalmánál. Itt a legfontosabb tényező a megsértett norma jellege, valamint a jogsértés súlyossága. Az Öztürk ügyben a Bíróság megállapította, hogy büntetőügyről van szó, ha egy norma nemcsak egy speciális csoportra ró kötelezettséget, hanem az emberek egészére. Ezzel szemben nem tesz büntető jellegűvé egy ügyet, ha például a megsértett norma a fegyveres erők, vagy egy büntetés-végrehajtási intézmény belső fegyelmét szolgálja, és mint ilyen, a társadalom széles rétegeire nem kötelező.

A jogsértés jellegére mutat rá a jogsértés súlyossága is, azaz a jogsértés milyen kárt okozott a védett értékekben. Ebben a tekintetben egyébként jelentősége van annak is, hogy a tagállamok többségében az adott cselekmény büntetőjogi megítélés alá esik-e vagy sem.

c) Ugyancsak utalhat egy adott norma büntetőjogi jellegére a kilátásba helyezett szankciók formája, célja, és súlyossága is. Itt nem az számít, hogy a konkrét ügyben milyen szankció került kiszabásra, hanem hogy milyen maximális büntetés szabható ki az egyénnel szemben, azaz milyen a fenyegetettség. Ez a kritérium akkor kerül mérlegelésre, ha a jogsértés jellege folytán az ügyet nem minősítette büntetőüggyé a strasbourgi szerv. Erős a tendencia arra nézve, hogy büntetőjogi jellegűnek tekintsenek minden olyan ügyet, melyben lehetőség van szabadságmegvonás kiszabására. Ellenpéldaként azonban felhozható az Engel és társai ügy, melyben a Bíróság kijelentette, hogy csak a hosszabb szabadságmegvonás implicálja a büntető jelleget. (Jelen esetben a 2 illetve 5 nap elzárás még nem tette az ügyet büntetőüggyé). Ezzel szemben az Öztürk ügyben a szabálysértési bírság megtorló és elrettentő jellege jelentős szerepet játszott abban, hogy végül egy közlekedési szabálysértést büntetőüggynek minősített a Bíróság, noha itt elzárás csak nem fizetés esetén fenyegetett.

A büntetőjogi vád meghatározásánál tehát figyelemre méltó az Öztürk-ügy, az Engel és társai ügy, és végül a Deweer-ügy. Az Öztürk-ügyben a kérelmező egy török állampolgár volt, aki Németországban lakott. Gépkocsijával egy másik autónak koccant, mellyel kárt okozott. Ügyét közigazgatási szabálysértési hatóság bírálta el, melynek határozatát megtámadta a bíróság előtt. Később azonban egy tárgyalás után, ahol tolmács is jelen volt, visszavonta a fellebbezését. A bíróság kötelezte a tolmácsolás költségeinek megtérítésére. (Az ügy egyébként a tolmácshoz való jog kapcsán is precedensként szolgál.) A német kormány a védekezésében előadta, hogy a panaszos nem volt büntetőjogi vád vádlottja, mivel az általa elkövetett cselekmény közigazgatási szabálysértésnek minősül. A Bíróság véleménye a következő: „...a bepanaszolt állam belső joga által adott iránymutatások csak viszonylagos értékkel bírnak. Maga a cselekmény jellege, ami a hozzá kapcsolódó szankcióval együtt vizsgálándó, igen nagy súllyal bíró mérlegelendő elem. ...közönséges értelemben a büntetőjog területére tartoznak azok a jogellenes cselekmények, melyek elkövetőit visszariasztó hatású büntetésekkal fenyegetik, amelyek rendszerint szabadságtól való megfosztást és pénzbüntetést jelentenek. Egy, az Öztürkéhez hasonló jogsértő cselekmény a szerződő államok nagy többségében a büntetőjog területére tartozik. A jogszabály általános jellege, valamint a szankció egyszerre preventív és represszív célja elegendő, hogy a 6. cikkre tekintettel megállapítható legyen a kérdéses jogellenes cselekmény büntetőjogi jellege...”

Az Engel és társai kontra Hollandia ügyben a panaszosok holland állampolgárok voltak. Mindannyian katonai szolgálatukat teljesítették a holland fegyveres erőknél. Parancsnokaik különböző szabályszegések miatt vonták őket felelősségre. Miután Engel semmibe vette az első büntetését, az új büntetés kiszabásáig szigorított őrizetbe helyezték. Mindegyik panaszos fellebbezett a saját büntetése miatt, először a fellebbezési tiszthez, majd a Legfelsőbb Katonai Bírósághoz. Ez a fórum megerősítette a megtámadott döntéseket. A katonák azért fordultak a Bizottsághoz, hogy állapítsa meg többek között az Egyezmény 5., 6., 10., 11., 14., 17., és 18. cikkeinek a megsértését. A 6. cikk kapcsán a Bíróság arra a következtetésre jutott, hogy: „... meg kell határozni, hogy a 6. cikk hogyan és milyen mértékben alkalmazható katonai

*fegyelmi eljárásokra. ... A Bíróság úgy ítéli meg, hogy az, hogy az állam az adott cselekményt fegyelmi úton üldözendőnek minősíti nem elegendő ahhoz, hogy az eljárás mentesüljön a tisztességes büntetőjogi eljárás követelményei alól. A Bíróság megjelöl néhány kritériumot, amelyek szerint az állam által fegyelmi kategóriába sorolt vádak büntetőjoginak minősülnek. Maga az elkövetett cselekmény jellege is központi jelentőségű. ... A kiszabott joghátrány nagysága ugyanakkor szintén számításba jön. A büntetés címén kiszabható szabadságtól való megfosztás a büntetőjog területére tartozik, kivéve, ha a jellegéből, időtartamából vagy végrehajtásának módjából következően nem okoz jelentős sérelme ...”*

Végül a vád szintén autonóm fogalmát illetően figyelemre méltó lehet Deweer Belgium elleni ügye (az ügy egyébként már példaként szolgált a bírósághoz való jog kapcsán is). Az ügyben a kereskedelmi felügyelők a megengedettnél nagyobb árrés alkalmazása miatt bezáratták a hentes üzletét, és az ügyész azt az ajánlatot tette Deweernek, hogy – a vádemelést elkerülendő – fizessen bírságot. A Bíróság szerint helyesebb az Egyezményben szereplő vád kifejezésnek inkább anyagi jogi, mintsem eljárásjogi jelentést tulajdonítani. Ennek alapján megállapította, hogy Deweer büntetőjogi vád alá került attól a pillanattól, hogy az ügyész elrendelte hentesüzletének ideiglenes bezárását. A bolt ideiglenes bezárásának és az egyezségi ajánlatnak az egymással kombinált használata eredményezi, hogy itt büntetőjogi váddal állunk szemben, hiszen itt a gyanúsított helyzetét alapvetően befolyásoló állításról van szó.

#### 4.c A büntetőjogi vád kiterjesztő és megszorító értelmezése:

A Campbell és Fell-ügyben az eljáró strasbourgi szerv kifejezésre jutatta, hogy a büntetés-végrehajtási intézetben az elítéltek által elkövetett fegyelmi vétségek miatt lefolytatott fegyelmi eljárás – a börtönfelügyelő bizottság eljárása –, amelyben a büntetés a feltételes szabadság időpontjának jelentős kitolása, a 6. cikk 1. bekezdése alá tartozik, ezért a szükséges garanciáknak érvényesülnie kell. Az ügyben felrótt cselekmények (pl. fogolyzendülés) az angol jog szerint fegyelmi eljárás alá tartoztak, de a természetük egy olyan aspektusba helyezte őket, amely nem egészen jelent egy tisztán fegyelmi problémát. A Bíróság szerint az ügyet a kiszabott és az elszenvedett büntetés szigorának jellegéből és fokából kifolyólag büntetőjoginak kell tekinteni. Fontos, hogy nem elegendő a feltételes szabadság időpontjának viszonylag rövid, 1-2 hetes kitolása, a hónapokkal történő meghosszabbítás viszont már igen.

Büntetőjogi vádnak minősülnek a szabálysértések is, annak ellenére, hogy a belső jog ezeket értelemszerűen nem bűncselekményként definiálja. Természetesen vizsgálni kell ilyenkor is a szabály jellegét, az alkalmazás büntetőjogi jellegét és a kiszabott bírságot. Ehhez sem a vádnak, sem a ténylegesen kiszabott bírságnak nem kell kirívó súlyúnak lennie.

A bírósági eljárás alapján kiszabott büntetésekre vonatkozó ügyek is ide tartoznak. A Bíróság úgy ítélte meg, hogy a büntetőjog területére tartozik az az eljárás, amelynek során az egyik féllel szemben pénzbüntetést szabtak ki nyomozati titok megsértése miatt.

A büntetőjogi vád fennállására, és ezáltal a 6. cikk 1. bekezdésére csak a terhelt hivatkozhat, a sértett nem.

A büntetőjogi vád fogalmát másfelől megszorítóan is értelmezik. Ennek megfelelően az eljárások különböző típusai nem érintik a büntetőjogi vád megalapozottságának kérdését, még ha bűncselekmény elkövetésére utaló állításokat vagy gyanút is magukban foglalnak. Ezeknek az ügyeknek a közös jellemzője, hogy hiányzik a büntetőjogi- vagy büntetési elem, amelyet a Bíróság úgy jellemzett, mint „*a büntetőjogi büntetések hagyományos megkülönböztető jellemzője.*”

Nem minősül büntetőjogi vádnak például a fogvatartás körülményeivel kapcsolatos ügy. Nem tartozik ide az elítélteknek a különböző veszélyességi kategóriákba sorolása, vagy a bűnügyi nyilvántartásba kerülése. Ugyanígy a feltételes szabadlábra helyezési eljárás, az előzetes fogvatartás elrendelése, valamint a büntetőeljárás során eljárási kérdések tekintetében hozott döntések, illetve a büntetőeljárás befejezése után hozott járulékos eljárási jellegű kérdésekben született határozatok (pl. a büntetett előélethez fűződő hátrányos következmények alóli mentesítés). Nem minősülnek büntetőjogi vádnak a közhivatalnokokkal szemben kiszabott olyan fegyelmi büntetések, amelyek nem tartalmazzak szabadság-elvonást. Ugyancsak nem tartozik ide, ha a parlament valamelyik tagja mentességi jogának felfüggesztéséről határoz, valamint ha a választások során elkövetett szabálytalanságok miatt kizárják valamelyik jelöltet, és a szabálytalanul felhasznált kampánypénznek megfelelő összeget kell megfizetnie bírságként. Nem számítanak ilyennek az idegenrendészeti jellegű döntések sem (pl. kiutasítás, kitiltás, beutazási engedély megtagadása). A kiadatási eljárás sem tartalmaz büntetőjogi vádat.

#### 4.d A vádtól eltérő minősítés

A strasbourgi gyakorlat a jogi minősítés korrekt voltát is meghatározónak tekinti. Egy ügyben a kérelmező azt kifogásolta, hogy a bíróság módosította a vád minősítését, és ezt csak az ítéletből tudta meg. A Bíróság szerint viszont amennyiben nyilvánvaló, hogy a bíróság eltérő minősítést (ebben az esetben súlyosabb) fog alkalmazni, mert erre vonatkozóan a rendelkezésre álló adatok mindezt magától értetődővé teszik, akkor nem történik egyezményesértés. Ennek az a magyarázata, hogy amennyiben az eltérő minősítést megalapozó körülmény köztudott volt, és ennek a konzekvenciáit a vád tévedésből nem vonja le, a bíróság mindezt pótolhatja.

A vádtól eltérő minősítés miatt a Bíróság megállapította az egyezményesértést a következő ügyben. A kérelmezőket első fokon felmentették, majd a másodfok a minősítést megváltoztatva megállapította felelősségüket a bűncselekmény elkövetésében. A kérelmezők elsősorban arra hivatkoztak, hogy az átminősítés kontradiktórius tárgyaláson kívül történt. A Bíróság álláspontja szerint, amikor a másodfokú bíróság a cselekmény átminősítésére vonatkozó jogát gyakorolja, lehetővé kell tennie, hogy a terheltek a védelemhez való jogukat a szükséges időn belül és módon érvényesíthessék. Mivel a kérelmezőkkel egyedül a másodfokú ítélet ismerette meg a minősítés megváltoztatását, sérült a kérelmezők azon joga, hogy megfelelő részletességgel értesüljenek az ellenük felhozott vádokról és azok indokairól, és hogy megfelelő idő álljon rendelkezésükre a védelemre való felkészülésre.

Dallos Magyarország elleni ügyében a kérelmező azt találta jogsértőnek, hogy a másodfokú bíróság a terhére rótt cselekményt a tisztességes eljáráshoz való jog megsértésével

minősítette át, mivel meggátolta őt abban, hogy megfelelően gyakorolhassa a védekezéshez fűződő jogait. A vádon túlterjeszkedést sérelmező felülvizsgálati kérelmet a Legfelsőbb Bíróság elutasította, mert egyetértett a másodfok minősítésével. Az eljáró strasbourgi szerv megállapította, hogy az eljárás tisztességes voltát a teljes eljárás fényében kell megítélni. A Legfelsőbb Bíróság előtti eljárás hatékony jogorvoslatot jelentett, mert a kérelmezőnek lehetővé tette, hogy az átminősített váddal szembeni védekezését előterjessze. A Legfelsőbb Bíróság megvizsgálta a kérelmező érveit, és elutasította azokat. A Bíróság meggyőződött arról, hogy a megyei bíróság esetleges hibái orvoslásra kerültek a Legfelsőbb Bíróság előtti eljárásban, és mivel formailag biztosítva volt a védekezés, ezért alaptalannak találta a kérelmet.

#### 4.e A tisztességesség fogalma

A tisztességes tárgyaláshoz való jog a 6. cikk alapvető része. A bírósági döntésnek igazságos tárgyaláson kell születnie (Alkotmány). A 6. cikk 1. bekezdésének tisztességesség (fair) fogalma egy sajátos, gyakran szubszidiárius jelleggel érvényesülő klauzula, mivel az 1. bekezdés és a 3. bekezdés az általános és különös viszonyaként értelmezhető. A 3. bekezdés meghatároz egyes speciális jogosítványokat, melyek alapelemei ennek az általános fogalomnak. Amennyiben tehát nincs olyan körülmény, ami alapján a 6. cikk 3. bekezdése szerint az ügyet vizsgálni lehetne, ekkor lép elő az 1. bekezdés. Ha a Bíróság megállapítja a 3. bekezdés valamelyik tézisének megsértését, ez mintegy magába olvasztja az 1. bekezdés sérelmét is.

Ez alól azonban gyakran akadnak kivételek, amikor a Bíróság olyan komplex helyzetekkel áll szemben, ahol a különböző alpontokhoz tartozó tételek önmagukban nem lennének elegendőek a 6. cikk sérelmének megállapításához. Abban az esetben viszont, ha az összes körülmény fennállna, csorbulna a tisztességes eljáráshoz való jog. Ilyen eset történt Spanyolországban, ahol a kérelmezőket egy katalán üzletember ellen elkövetett merénylettel gyanúsították. Az őrizetbe vétel során aláírtak egy elismerő nyilatkozatot a merényletben való részvételről, majd a vizsgálóbíró előtt visszavonták vallomásaikat arra hivatkozva, hogy azokat kényszer alatt tették. A panaszosok azt sérelmezték, hogy a tárgyalás előtt a bíróság előzetes bejelentés nélkül megváltoztatta összetételét és ez ellen kifogással élni nem tudtak; ezen túl sérelmezték, hogy a tárgyalást megelőzően négy órával szállították őket Madridba, ami jelentősen gyöngítette a helyzetüket, kihallgatásukra nem tudtak felkészülni. Végül, a bíróság nem foglalkozott a tárgyaláson a bizonyítási anyag jelentős részével, és rendkívül rövid tárgyalást követően hozott elmarasztaló döntést. Ezek a problémák tehát besorolhatók a 6. cikk 1. bekezdés, valamint a 6. cikk 3. bekezdés d) pontja alá, ám a Bíróság egységesen a 6. cikk 1. bekezdés alapján bírálta el, és úgy látta, hogy egyezményesértés történt, és elmarasztalta Spanyolországot.

Egyébként az eljárás tisztességes volta nincs kapcsolatban azzal, hogy az ügyben született döntés korrekt-e vagy sem. A Bizottság gyakran kiemelte, hogy nincs általános hatásköre annak megvizsgálására, hogy a nemzeti bíróságok követtek-e el jogi-vagy ténybeli tévedéseket, mivel az a feladata, hogy az eljárás tisztességességét vizsgálja.

A tisztességesség az eljárás egészére vonatkozik, és nem korlátozódik a kontradiktórius tárgyalásokra. Mindez azt jelenti, hogy az eljárás egyes szakaszainak hibáit orvosolni, vagy későbbi szakaszban kompenzálni lehet (pl. Dallos-ügy).

Ugyanígy, e körben az is elvárás, hogy a bíróságok ítéleteiket megfelelően indokolják. Különösen akkor, ha a jogorvoslat a határozat érdeme ellen irányul, ám a vonatkozó döntés nem tartalmaz kellően részletes indokolást.

Végül, a 6. cikk 1. bekezdés speciálisnak számít a 13. cikkhez képest, ezért a jogorvoslati joggal kapcsolatos panaszokat Strasbourg a méltányos eljárás fogalmi körében bírálja el.

A tisztességes eljárás kifejezés általában megköveteli a fegyverek egyenlősége elvének tiszteletben tartását is. Szűkebb értelemben a tanúkihallgatásra vonatkozó tételeket jelenti a 6. cikk 3. bekezdés d) pontja alapján. Amennyiben a felek egyenjogúsága ezen a kérdéskörön kívül esik, akkor a 6. cikk 1. bekezdése alá tartoznak. Ilyen például az, amikor a kérelmezőnek csak rövid idő áll rendelkezésére a jogorvoslati kérelem előterjesztésére, míg az ügyészt erre vonatkozóan semmilyen határidő nem köti. Sérül a méltányosság elve akkor is, ha a védelemmel ellentétben a vád előre értesül a bíróság összetételéről.

Ugyanez a helyzet, ha a vád úgy terjeszti elő a beadványait a bírósághoz, hogy a védelem arról nem tud, és ezért nincs abban a helyzetben, hogy reagáljon arra, vagy amikor az ügy előadó bírójának jelentése eljut a vádhoz, és a védelem annak tartalmáról nem szerezhethet tudomást. Szintén problémát okozhat, ha a vád birtokában vannak az ügy szempontjából releváns dokumentumok, azonban nem csatolja azokat az ügy irataihoz, és nem teszi lehetővé a védelem számára azok megtekintését sem.

Hasonlóképpen nem állapította meg a Bíróság az Egyezmény megsértését abban az ügyben, amikor a bíróság egy nem egyértelmű helyzetben vélelmezte, hogy az ügyész határidőn belül nyújtotta be a fellebbezését. Ennek eldöntése ugyanis a nemzeti bíróságok hatáskörébe tartozik.

Egy osztrák ügyben a tanúkihallgatásról rendelkező 3. bekezdés d) pontjának sérelméhez hasonló helyzet állt elő, amikor azt a személyt, akinek a bejelentésére büntetőeljárás indult a panaszos ellen, később a bíróság szakértőként rendelte ki. Ezzel szemben a védelem szakértőjét a bíróság tanúként hallgatta ki. A Bíróság emlékeztetett az ügyben, hogy a 3. bekezdés által lefektetett garanciák az 1. bekezdés szerinti tisztességes eljárás speciális elemeinek minősülnek. A kirendelt szakértő a látszat alapján a vád tanújának tűnt, ugyanakkor a fegyveregyenlőség elve megköveteli, hogy egyensúly álljon fenn a terhelő vallomások meghallgatása és a védelem kérésére meghallgatott személyek között. Mivel ez nem valósult meg, sérült az Egyezmény, és a következtetésekből kifolyólag szükségtelen volt a 3. bekezdés d) pontjának vizsgálata.

Nem ütközik a fegyveregyenlőség elvébe, ha a fellebbviteli bíróság mind a kérelmező, mind az ügyészség képviselőjének távollétében dönt valamely kérdésben. Amennyiben a kérelmező a bírósági eljárás során jogi képviselő nélkül járt el, és egyik fórum előtt sincs lehetősége betekinteni az ügy irataiba, csorbul a 6. cikk 1. bekezdése.

Büntető ügyben a vádlottnak lehetőséget kell biztosítani a tárgyaláson való részvételre. Ez nem szerepel kifejezetten a szövegben, de mégis beletartozik a tisztességes eljárás fogalmi körébe. Ez azt jelenti, hogy az eljáró hatóságoknak mindent meg kell tenniük, hogy a terhelt lakcímét kiderítsék, és a tárgyalásra megidézzék. Nem elegendő az utolsó ismert lakcímről

idézés, ha például más eljárások adatai alapján kideríthető, hogy mi a valódi tartózkodási hely. Ha ennek ellenére nem sikerül a hatóságoknak a terheltet megidézni, és ennek következtében nem tud jelen lenni a tárgyaláson, a távollétében lezajlott tárgyalás a 6. cikk 1. bekezdésének megsértésével jár. A Bíróság okfejtése szerint: „... a vádlott azon joga, hogy részt vegyen a bírósági tárgyaláson, a 6. cikk tárgyából és céljából következik. ... Ha a nemzeti törvényhozó a „vádlott” távolléte ellenére is elrendeli a büntetőeljárás lefolytatását, mint Colozza esetében, az érintett személynek, mielőtt tudomást szerez az ellene folyó nyomozásról, lehetőséget kell adni, hogy egy bíróság, meghallgatása után, újra határozzon a vele szemben felhozott büntetőjogi vád megalapozottságát illetően...” Általában ez a követelmény csak azokra az eljárásokra vonatkozik, amelyek tényállás megállapításával kapcsolatosak. Azok előtt a fórumok előtt, amelyek kizárólag jogsértéseket bírálnak el, a terhelt személyes jelenlétéhez nem fűződnek garanciális elemek.

Egy Olaszország elleni ügyben többek között a panaszos azt sérelmezte, hogy ügyét nem bírálták el tisztességesen, mert nem volt lehetősége a tárgyaláson való részvételre. A kérelmező nem akart lemondani a meghallgatásáról. A Bíróság arra a következtetésre jutott, hogy mivel az első és a második értesítés nem jutott a panaszos tudomására, és a bíróság elnöke ezt követően meg sem kísérelte értesíteni a kérelmezőt az idézésről – és távollétében tartottak tárgyalást –, csorbult a 6. cikk 1. bekezdése.

Ha a jogorvoslati eljárás során bizonyítást vesznek fel azért, hogy eljárási hibákat orvosoljanak, azonban az érintettet és a védőjét nem tájékoztatják erről, és ezáltal nem teszik lehetővé, hogy észrevételeket tehessenek, nem jelenti feltétlenül az Egyezmény megsértését. Ennek az az indoka, hogy a terhelt jelenlétéhez itt nem kötődnek olyan fontos garanciák, mint az elsőfokú eljárásban. Amennyiben a terhelt jogi képviselője jelen lehet a fellebbviteli tárgyaláson, ez már általában megfelel a tisztességes eljárás követelményének.

Az Egyezmény nem tartalmaz rendelkezéseket azon bizonyítékok felhasználhatóságával kapcsolatban, melyeket jogellenesen szereztek be. A belső jog feladata, hogy szabályozza a bizonyítékok elfogadhatóságát, és a nemzeti bíróságokra tarozik, hogy értékeljék a benyújtott bizonyítékokat.

Az Egyezmény hatálya alá csak akkor vonhatók az ezekkel kapcsolatos kérdések, ha a nemzeti jog szerint is jogellenesen beszerzett vagy felhasznált bizonyítékok megkérdőjelezzik az eljárás tisztességes voltát.

Egyezmény-sértésnek minősülnek a következő esetek: ha a titkosügynökök beugratásos módszerrel buktatnak le valakit. Még a közérdekkel sem védhető ugyanis a bizonyítékoknak a rendőrség bízgatására elkövetett bűncselekmények során történő gyártása. Az anonim tanúk vallomásainak felhasználása a bírósági eljárás során ugyancsak egyezmény-sértésre vezethet. Ha a nyomozás során kínzással kikényszerített vallomások az elítélés alapjául szolgálnak, ezzel a nemzeti hatóságok megvalósítják a 6. cikk 1. bekezdésének megsértését. A közvetett bizonyítékok felhasználása nem minősül jogellenesnek, főleg, ha a nemzeti jog maga is lehetővé teszi elfogadásukat. A pusztán hallomásból szerzett ismereteken alapuló tanúvallomás elutasítása sem sérti a 6. cikk előírásait. A szakértői bizonyítás szintén számos problémát vet fel. A szakértők a 6. cikk 1. bekezdése és a 3. bekezdés d) pontja relációjában általában a tanúkkal esnek egy tekintet alá. Aggályosnak találta a Bizottság a nemzeti bíróság eljárását, amikor a meg sem idézett szakértői bizottságnak a terheltre nézve elmarasztaló

megállapításait egyszerűen felolvasták a tárgyaláson, miközben a védelem nem kapott lehetőséget, hogy kérdéseket tehessen fel.

Sajátos problémát vet fel az a kérdés, hogy a hatóságok kötelezhetik-e az érintettet arra, hogy bocsásson a rendelkezésükre bizonyítékokat, különösen, ha ezzel magát egyúttal bűncselekmény elkövetésével vádolná. Természetesen a Bíróság ilyenkor elmarasztaló döntést szokott hozni.

Szintén problematikus a hallgatáshoz való jog érvényesülése. A Bíróság több ítéletében kihangsúlyozta, hogy a hallgatás joga a tisztességes eljárás egyik jelentős összetevője. Látunk ugyanakkor, hogy a hallgatás joga nem korlátlan, hiszen a hatóságok levonhatnak logikus, és megfelelő bizonyítékokkal alátámasztott következtetéseket, amennyiben ennek megvannak a megfelelő eljárásjogi garanciái.

#### 4.f A védelemhez és a védőhöz fűződő jogok érvényesülése, a védekezés előkészítése

A 6. cikk 3. bekezdés b) pontja megköveteli, hogy a vádlott „védekezésének előkészítéséhez szükséges idővel és eszközökkel” rendelkezzen. Az elegendő idő mértékét a strasbourgi szervek nem hajlandók *in abstracto* meghatározni, mindig az ügy összes körülményeit kell figyelembe venni. Vizsgálni kell az ügy természetét, bonyolultságát, és hogy melyik szakban van az eljárás. Figyelembe véve a panaszok jelentős számát, melyek a tárgyalás elhúzódására hivatkoznak, viszonylag ritka az olyan beadvány, mely kifogásolja, hogy nem volt elegendő idő a védelem előkészítésére.

A jelen pont megsértésére nem hivatkozhat az a terhelt, akit utóbb felmentettek, és olyan sem, aki kijelentette, hogy a továbbiakban nem kíván részt venni az eljárásban.

Annak eldöntéséhez, hogy ezt a rendelkezést betartották-e, nemcsak a vádlott számára, hanem a védelem számára megteremtett általános helyzetet is figyelembe kell venni. Az itt rögzített jogok esetleges sérelmét tehát csak a védelem egészéhez viszonyítva lehet vizsgálni, de előfordulhat az is, hogy egyetlen momentum olyan súlyosnak bizonyul, ami egyezmény-sértő. Így például önmagában az a körülmény, amikor a vád tárgyává tett cselekmény megváltozásáról a terhelt a jogorvoslati szakban véletlenül szereztek tudomást, beleütközött az Egyezménybe.

Ennek ellenkező esete is előfordulhat, amikor az egyébként aggályosnak tűnő körülmények – figyelembe véve az egész ügyet –, nem vezetnek egyezmény-sértéshez. Ez fordult elő abban az ügyben, amelyben a kérelmezőnek az első fokú eljárásban nem sokkal az ítélethozatal megelőzően rendelt ki a bíróság védőt, ráadásul a vele érdekellentétben lévő terhelttársával közösen. A másodfokú eljárásban lehetőség volt az ügy teljes körű felülvizsgálására, és a terheltet egy másik ügyvéd képviselte. Az összes körülmények mérlegelése alapján mellőzte Strasbourg az elmarasztaló ítéletet.

Az, hogy milyen eszközök szükségesek a védekezés előkészítéséhez, nagymértékben függ a körülményektől. Elengedhetetlen viszont, hogy a vádlott konzultálhasson a védőjével harmadik személy hallótávolságán kívül, megfigyelés nélkül. A jogi képviselővel folytatott tanácskozás joga korlátozás alá eshet, amennyiben az állam, illetve az illetékes hatóság olyan kivételes körülményre hivatkozik, mely igazolja a korlátozást. Nem valósult meg egyezmény-sértés például akkor, amikor a vádlott titkos helyen volt, és ezért ügyvédjével bizonyos

időszakokban nem érintkezhetett, vagy amikor magánelzárás büntetését töltötte, vagy amikor a terhelt jogi képviselője nem árulhatta el egyes tanúk személyazonosságát az ügyfelének.

A terhelt és a védője közötti belső viszony tartalma általában nem tartozik az Egyezmény által védett jogok körébe. Vagyis nem minősül a védelemhez fűződő jog sérelmének, ha a jogi képviselő nem hajlandó követni a terhelt által követelt taktikát. Ilyenkor a védő visszaadhatja megbízatását.

Nem ütközött az Egyezménybe, amikor a francia hatóságok nem kézbesítették a másodfokú bíróság nyilvánosan kihirdetett ítéletét, és ezért a kérelmező ennek részletes ismerete nélkül fogalmazta meg a fellebbezését. A Bíróság mindezt azzal indokolta, hogy a jogi végzettségű kérelmező a bíróságon az ítéletet megtekinthette volna, erre elegendő ideje (négy és fél hónap) volt.

Szintén nem minősült a 6. cikk 3. bekezdés b) pontja megsértésének, amikor a kérelmezőnek a börtönben nem volt ugyan jogi képviselője, de a börtönhatóságoktól minden olyan jogi könyvet megkapott védelme előkészítéséhez, amelyet igényelt.

Az is előfordulhat, hogy a terhelt maga nehezíti meg a saját védelmét. Ez fordult elő akkor, amikor a vádlott olyan védőt választott magának, aki nem beszélte a terhelt anyanyelvét.

Általánosan elmondható, hogy azok az eszközök, amelyekkel a védelemnek rendelkeznie kell, magukban foglalják a bizonyítékok vizsgálatát elősegítő sajátos eszközöket; például iratok vagy újságcikkek megvizsgálását, de megilleti a kérelmezőt jelen cikk alapján az is, hogy minden alkalommal bizonyítsa, hogy a védelme előkészítése érdekében szükséges volt-e a különleges eszköz.

#### 4.g A védelemhez való jog

A védelem elvének tartalma kettős. Jelenti egyrészt a hatóságok kötelezettségét a mentő és enyhítő körülmények felderítésére, valamint a terhelti jogokról és kötelezettségekről történő felvilágosításra, másrészt a terhelt védekezéshez való jogát, azt, hogy önmagát védje, vagy védelme érdekében védő működhessen közre.

A strasbourgi szervek döntéseiben gyakran előforduló kifejezés a „védelem jogai”. Ez a kifejezés tartalmilag tágabb és eltérő tartalmú, mint a „védekezéshez való jog”. A védekezéshez való jog az igazságos tárgyalás egyik fontos eleme, de egyben összefoglaló, átfogó kategóriája is. A védekezéshez való jogot szabályozzák az Egyezmény 6. cikk 3. bekezdés a)-c) pontjai. Ez felöleli

- a) a vádról történő megfelelő tájékoztatást,
- b) a védekezéshez szükséges idő és lehetőség biztosítását,
- c) személyesen vagy választott védő, vagy – bizonyos feltételekkel – ingyenesen kirendelt védő útján való védekezés biztosítását,
- d) a védő lelkiismeretes és hatékony tevékenységét,
- e) a védő ehhez szükséges jogainak a biztosítását.

A 6. cikk 3. bekezdés c) pontja garantálja valamennyi bűncselekmény elkövetésével gyanúsított személy számára, hogy az ellene indított eljárásban akár személyesen, akár választott vagy kirendelt jogi képviselő útján védekezhessen. A Konvenció nem pusztán a

védő formális jelenlétét kívánja biztosítani a büntetőeljárásban. A 6. cikk 3. bekezdés c) pontjának rendelkezései nem illuzórikusak, hanem nagyon is gyakorlatiak és hatékonyak kell, hogy legyenek. Ennek megfelelően egy jogi képviselő kijelölése önmagában még nem elegendő a hatékony jogi képviselethez, magának a képviseletnek kell hatékonynak lennie. Úgy tekinti a védőhöz való jogot, mint a pártatlan bíróság előtti eljáráshoz való jog alapvető feltételét.

Amennyiben a terhelt nem személyesen védekezik, biztosítani kell számára, hogy védőt vehessen igénybe. Amennyiben a vádlott képes személyesen védekezni, de mégis védő útján akar védekezni, köteles az állam ezt lehetővé tenni számára. A személyes védekezéshez akkor nincs joga a vádlottnak, ha az adott állam joga az ügyfajta nézve ügyvédkényszert ír elő.

A védőhöz való jog realizálódhat úgy, hogy a vádlott maga választ védőt a saját költségére, vagy úgy, hogy a bíróság ingyenes, kirendelt védőt biztosít számára. Az ingyenes jogi segítségnek két feltétele van: a vádlott anyagi helyzete nem teszi lehetővé számára egy ügyvéd felfogadását, és az igazságszolgáltatás érdekei úgy kívánják. Ez a jog az érintettet a jogorvoslati eljárásban is megilleti, illetve amennyiben nem tudja bizonyítani az anyagi rászorultságát, elég ennek valószínűsítése is. Ez azt jelenti, hogy amennyiben nem rendelkezik anyagi eszközökkel, megkövetelhető tőle, hogy személyesen védekezzék, hacsak az igazságszolgáltatás érdekei nem követelik meg az ügyvédi képviseletet.

A vádlott anyagi helyzetének megítélése mindig mérlegelés kérdése, míg az igazságszolgáltatás érdekeivel kapcsolatban a kritériumokat a Bíróság a következőkben jelölte meg:

- a bűncselekmény súlyossága (mennyi a lehetséges maximális büntetési tétel),
- az ügy bonyolultsága,
- a vádlott személyi adottságai (iskolázottság, családi háttér, stb.).

Elvárják Strasbourgban, hogy az, aki nem rendelkezik a jogi képviselethez szükséges anyagi eszközökkel, legalábbis folyamodjon ingyenes jogi segítségért, mert a hatóságok ennek elmaradása esetén nem tehetők felelőssé az ingyenes jogsegély hiányáért.

Az sem ütközik az Egyezménybe, ha a terhelttől elítélését követően kérik a kirendelt védők díját, amennyiben annak megfizetésére már módja van.

Nincs alanyi joga a terheltnek arra, hogy a jogi képviselet bizonyos módját megkövetelje, vagy hogy egy általa választott jogi képviselőt kérjen, valamint arra sincs alanyi joga, hogy a már kirendelt védő helyett másikat kérjen. Abban az esetben, amikor tiltakozik a részére kirendelt védő személye ellen, a Bíróság leszögezte, hogy jóllehet, a terhelt kívánságait figyelembe kell venni a kirendelő szervnek, ez nem jelentheti azt, hogy a terhelt feltétlenül maga választhatná meg a védőjét. Az igazságszolgáltatás érdekei ilyen esetben ugyanis fontosabbnak minősülnek.

Nem mellőzhető tehát a jogi képviselet, amennyiben az a tisztességes eljárás érdekében szükséges. A korábban már többször említett Campbell és Fell-ügyben egyebek közt például azért marasztalták el az Egyesült Királyságot, mert a kérelmezők elleni eljárás során nem gondoskodtak a részükre jogi képviseletről annak ellenére, hogy az ügyben a feltételes szabadság kitolása volt a tét.

Nemcsak az első-és másodfokú eljárásban kell biztosítani a jogi képviseletet, hanem a fellebbviteli eljárásban is, amennyiben felvetődnek olyan jogkérdések, amelyek védői közreműködést követelnek. Különösen fontos a jogi képviselet biztosítása a jogorvoslati

eljárásban, amennyiben a jogorvoslati fórum széles körű, mind ténybeli, mind jogi felülvizsgálati hatáskörrel rendelkezik.

Az Egyezmény megsértésével jár, ha a bíróságok arra tekintettel, hogy a terhelt nem kíván személyesen részt venni a jogorvoslati eljárásban, nem engedélyezik számára, hogy ügyvédjével képviseltethesse magát. Ezt azzal indokolta a Bíróság, hogy elsődleges jelentősége van annak az elvnek, hogy a terheltet az eljárás minden szakaszában megfelelően védjék. A vádlott nem veszíti el ezt a jogát akkor sem, ha idézés ellenére nem jelenik meg a tárgyaláson, vagy ha a fellebbviteli döntés további jogorvoslattal nem támadható.

A jogi képviselet hiánya ilyenkor is csak akkor vezet a Konvenció sérelmére, ha az igazságszolgáltatás érdekei megkívánták a védelem jelenlétét. Ha például a kizárólag jogkérdésben döntő jogorvoslati eljárásban a védő írásban fenntarthatja a már benyújtott fellebbezést, és érdemi eljárási cselekményt nem végez; ha nem jelenik meg a tárgyaláson, a távollétében lefolytatott tárgyalás és meghozott ítélet nem egyezményesértő.

Önmagában a jogi képviselet biztosításával a tagállamok még mindig nem tesznek eleget a 6. cikk 3. bekezdés c) pontjának. Korábban már említettem, hogy a jogi képviseletnek hatékonynak kell lennie, nem lehet formális, elégtelen színvonalú. Ha a hivatalból kirendelt ügyvéd hanyagsága, vagy a hatékony jogi képviselet ellátására való képtelensége nyilvánvalóvá válik, vagy ha az illetékes nemzeti hatóságok erről megfelelő módon tájékozottak, akkor kötelességük közbeavatkozni. Akár leválthatják az ügyvédet, akár feladatainak teljesítésére vehetik rá, akár más intézkedéseket tehetnek, mint például a tárgyalás elhalasztása azért, hogy a védő megfelelően felkészülhessen. Amennyiben a kirendelt védő nem eléggé kvalifikált az ügghöz, vagy a vádlottal való viszonya – nem a vádlott hibájából – megromlott, és ez akadályozza a védelmet, a bíróságnak új védő kirendeléséről kell gondoskodnia.

Az Artico-ügyben a bíróság kirendelt ugyan védőt a terhelt részére, ám az ügyvéd más elfoglaltságaira hivatkozva ténylegesen nem járt el. A hatóságok a kérelmező részére ennek tudomása ellenére sem rendeltek ki másik védőt, holott a kérelmező ezt kérte. Tehát a védőügyvéd pusztá kinevezése nem elégséges garancia az ügyvéd tényleges közreműködésére. A Goddi-esetben, amely ugyanebben a témakörben mozog, a Bíróság megállapította, hogy az állam megsértette a terhelt ügyvédhez való jogát azzal, hogy nem idézte meg a választott ügyvédet a másodfokú kihallgatás időpontjára, ahol a vádlott sem volt jelen. Ezért kirendeltek egy új védőt, aki érdemben semmit nem tett, csak fenntartotta a kollégája által benyújtott fellebbezést, így a bíróság még ezen a tárgyaláson elítélte a kérelmezőt. Egy másik ügyben a kérelmező első kirendelt ügyvédje, mielőtt bármit is tehetett volna az ügyben, beteget jelentett, és a hatóságok csak 3 nappal a tárgyalás előtt rendeltek ki számára másik védőt, akinek nem volt ideje arra sem, hogy a kérelmezővel a tárgyalás előtt találkozzon, még kevésbé arra, hogy megfelelően felkészüljön a védelemre. Az ilyen körülmények között lefolytatott tárgyaláson a kérelmezőt elítélték. A Bíróság természetesen elmarasztalta Portugáliát.

Más a helyzet, ha a kirendelt védő nem ügydöntő jellegű mulasztást követ el. Az ilyen esetek nem vezethetnek az állam elmarasztalásához.

Az állam nem tehető felelőssé a kérelmező által meghatalmazott védő esetleges hibáiért sem. Elmarasztalás alapjául csak az igazságszolgáltatási szerveknek az ügygel kapcsolatban elkövetett hibái szolgálhatnak. Ez történt például abban az ügyben, amelyben a kérelmező számára a hatóságok nem biztosítottak kellő időt az előkészítő irat benyújtására, és a

tárgyalás napjáról sem értesítették, ezáltal megfosztották a tényleges és hatékony védekezés lehetőségétől.

Az ártatlanság véelmét csak úgy lehet érvényesíteni, ha a vádlottat, vagy a nyomozás alá vont személyt megvédik attól, hogy önmagát vádolja. Ezért a terhelt ártatlanságának véelméhez való joga érvényesítéséhez fontos, hogy a vádlott ne maradjon képviselet nélkül, különösen az állami beavatkozás kezdeti szakaszaiban. Adott esetben ugyanis nem elegendő, ha a védő csak a bírósági eljárásban, vagy csak a nyomozás későbbi szakában kapcsolódik be az ügybe. Előfordulhat, hogy olyan lényeges érdekek forognak kockán, amelyek azonnali védői részvételt követelnek. Ez történt például a Murray-ügyben, amikor is a terhelt hallgatáshoz való jogával élt, és ebből a hatóságok következtetéseket vontak le. Mivel ezek a következtetések elítélés alapjául is szolgálhatnak, így kezdetektől fogva feltétlenül fontos lett volna az ügyvéd részvétele. Ezért a Bíróság elmarasztaló döntést hozott.

Alapvető joga a vádlottnak, hogy személyesen védekezhessen az ellene folyó büntető-eljárásban. Ennek különösen akkor kell érvényesülnie, ha súlyos büntetés kiszabása a tét. Ilyenkor az érintett állam nem védekezhet azzal, hogy a terhelt eljárásjogi kifogásokkal élt, anyanyelvét kívánta használni, stb. ezért nem vehetett személyesen részt a tárgyaláson. Akkor viszont, amikor a terhelt nem vehet személyesen részt a tárgyaláson, de jogi képviselője igen, és minden feltétel adott, hogy megfelelően képviselje az érdekeit, nem ütközik a 6. cikkbe. Ilyenkor viszont a kérdéses eljárás csak jogkérdésre szorítkozhat. Amennyiben viszont érdemi kérdések megvitatása is beletartozik a bíróság hatáskörébe, a terhelt személyes jelenlétét lehetővé kell tenni.

Itt említeném meg azt, hogy milyen megítélés alá esik Strasbourgban a védői helyettesítés. Kevés olyan esetet tárgyaltak a strasbourgi szervek, melyben a kérelmező a 6. cikk megsértésére hivatkozott volna olyan alapon, hogy az állam fikciót alkalmazva úgy tekintette az ügyvédet, mint a vádlott helyettesítőjét bizonyos körülmények esetén. A helyettesítés kérdése merült föl a Kamasinski esetben. A kérelmező nem beszélte az eljárás nyelvét, és mégis úgy hallgatták ki, hogy sem tolmácsot, sem jogi képviseletet nem vehetett igénybe, nem juthatott hozzá a bizonyításnál felhasznált iratokhoz. A védő csak napokkal a vádemelés után látogatta meg, és ekkor is megtagadta, hogy tárgyaljon vele az ellene felhozott bizonyítékokról. A tárgyaláson megtagadták tőle, hogy kérdéseket tegyen föl, és azt a kérését, hogy a másodfokú tárgyaláson jelen legyen, elutasították. A Bíróság úgy ítélte meg, hogy nem sérült a 6. cikk, mert a védőügyvédnek megvolt a lehetősége arra, hogy betekinthessen az iratokba, kliensével tanácskozhatott, stb. Ennek folytán úgy látszik, hogy a Bíróság a fent említett jog jogosultjaként inkább az ügyvédet, semmint a terheltet tekinti. A jog ilyen értelmezését alátámasztotta a Bíróság azon véleménye, mely szerint a tanúk kérdezésekor a kérelmező egy tekintet alá esik az ügyvédjével, aki az ő érdekében eljár, ezért semmilyen felelősséggel nem tartozik az állam az ügyvéd döntéseire ebben a vonatkozásban.

A vádlott távollétében tartott tárgyalás is ebbe a körbe esik. Az ún. „*in absentia*” pereknél az adott államnak alapos okkal kell alátámasztania ezt, és az ilyen eljárásnak inkább kivételnek, mint főszabálynak kell lennie. A Colozza-ügyben a kérelmezőt a bíróság eltűntnek, illetve a büntetőeljárás alól kibújónak nyilvánította. Tény, hogy a vádlott elköltözött a büntetőeljárás alatt, de elköltözését bejelentette, s a hatóságokkal kapcsolatban volt egy másik ügye miatt. A tárgyaló bíróság kétszer jelölt ki védőt a számára, de az ügyvéd egyszer

sem járt el az érdekében. A Bíróság kijelentette, hogy bármilyen olyan jogi vélelem, amely szerint a távollévő vádlottat úgy lehet tekinteni, mint aki lemondott a tisztességes tárgyaláshoz való jogáról, a 6. cikkbe ütközik. Hasonló egyezményesértés történt a Goddi-ügyben és a Brozicek-ügyben is.

Egy nem régi ügyben a vádlott távollétében megtartott esküdtszéki tárgyaláson a védelem azért nem gyakorolhatta jogait, mert a vádlott korábban több tárgyaláson nem jelent meg. A Bíróság a 6. cikk 1. bekezdésnek a megsértését a 3. bekezdés c) pontjával összefüggésben állapította meg. Kifejtette, hogy bár a vádlottnak az a joga, hogy védőüggyvéd segítségével hatékonyan biztosítsa védelmét, nem abszolút jog, azonban szerepel a tisztességes eljárás alapvető elemei között, és a vádlott nem veszti el ezt automatikusan amiatt, mert nincs jelen a tárgyaláson. A törvényhozó még akkor sem büntetheti a vádlottat a védelem jogának megvonásával, ha csökkenteni kívánja az indokolatlan távollétek számát.

A védekezéshez való jog nem foglalja magában azt a lehetőséget, hogy olyan kijelentéseket tegyen a vádlott vagy a védője, mely büntetőeljárás alapjául szolgálhat. A védekezéshez való jogot nem sérti, ha ilyen eljárás indul később, legfeljebb az, ha védekezés közben fenyegetik meg a vádlottat vagy a védőt ilyen, későbbi eljárással.

A védelemhez fűződő jog nem használható visszaélésszerűen sem. Amennyiben például a terhelt azért vonja vissza a védője meghatalmazását közvetlenül az érdemi tárgyalás előtt, hogy ebből kifolyólag kieszközölhesse a tárgyalás elhalasztását, a kérelmet el fogja utasítani Strasbourg.

A terhelt és a védő kapcsolattartására vonatkozóan a védekezés előkészítése során írottakat kell figyelembe venni.

#### 4.h A fegyverek egyenlőségének elve

A 6. cikk 3. bekezdés d) pontja is csak az egész eljáráshoz képest vizsgálható. Kiragadott momentumnak csak akkor van jelentősége, ha önmagában is alkalmas arra, hogy az eljárás tisztességességét megkérdőjelezze.

A 6. cikk 3. bekezdés d) pontja szerint büntető ügyekben a feleknek egyenlő lehetőséget kell biztosítani ahhoz, hogy tanúkat vonultassanak fel, és a bíróság ugyanolyan bánásmódban részesítse az egyik fél tanúit, mint a másikét. Ez voltaképpen a tanúállítás joga és a tanúval való hátrányos bánásmód tilalma. Büntető ügyekben egy tanú megidézésének és meghallgatásának megtagadása kellő alap nélkül jogsértést jelent e rendelkezés szerint.

A strasbourgi gyakorlat a tanú fogalmát kiterjesztően értelmezi. Tanúvallomásnak minősül minden olyan szóbeli megnyilvánulás, melyet a bíróság az ügy érdemi megítélése során felhasznál. Ezért nem szükséges, hogy az illető személyt a nemzeti jog tanúnak minősítse, vagy hogy személyesen megjelenjen a bíróság előtt. Elegendő az is, ha mondjuk a nyomozás során tett vallomását felolvassák. Tanúnak minősül a terhelt tette társa is, ha elkülönített tárgyaláson tárgyalják az ügyét.

A szakértők szerepe hasonló a tanúkéhoz a strasbourgi szervek gyakorlatában. A szakértőkkel kapcsolatban ugyanolyan problémák merülnek fel, mint a tanúk esetében. A tisztességes tárgyaláshoz való jog nem foglalja magában, hogy a bíróság új szakértőt nevezzen ki a védelem kérésére, ha a bíróság által korábban kinevezett szakértő a vádlott számára

hátrányos szakvéleményt ad. Ilyen kötelezettsége legfeljebb akkor van a bíróságnak, ha a szakértő elfogultsága valószínűsíthető.

A fél jogosult arra, hogy a saját költségén szakértőt fogadjon fel, azonban természetes, hogy a bíróság által kirendelt szakértő véleménye nagyobb súllyal esik latba. Mindamellet a fél szakértőjének véleménye kétséges is teheti a bíróság által kirendelt szakértő véleményét, és ezáltal új szakértő válhat szükségessé.

A szakértőket nem feltétlenül a tanúkra vonatkozó követelmények szerint kell megítélni. Előfordulhat, hogy a szakértőkkel kapcsolatos problémákat a tisztességes tárgyalással kapcsolatban fogják elbírálni, tehát a 6. cikk 1. bekezdés alapján. Ilyen probléma merül fel, ha a bíróság a vádlott által megjelölt szakértőt tanúként hallgatja ki (lásd Bönisch-ügy).

Általános gyakorlat, hogy e ponttal kapcsolatban csak a terhelt hivatkozhat az Egyezmény megsértésére, a magánfél már nem.

A tanúkkal kapcsolatban a gyakorlatban a következő problémák merülnek fel:

1. a fél által megnevezett összes tanút ki kell-e hallgatni a bíróságnak,
2. a másik fél tanúinak kikérdezéséhez való jog (mint a kontradiktórius tárgyalás egyik eleme),
3. a kikérdezés jogának gyakorlása (milyen kérdések tehetők fel),
4. a tanúval való bánásmód a bíróság részéről (ez a bíróság pártatlanságának kérdéséhez vezet, ezért erre itt nem térek ki).

ad 1.) Büntető ügyekben a tanúállítás joga kevésbé korlátozott. Viszont nem ütközik az Egyezménybe, ha a terhelt által kihallgatni kért tanúk közül nem mindet idézi meg a bíróság. Ehhez elegendő hivatkozási alap, ha a bíróság megítélése szerint a kérdéses tanú kihallgatása nem szolgálná az igazság kiderítését. Ebből következően nem elegendő a terheltnek arra hivatkoznia, hogy egy tanút kérése ellenére nem hallgatott ki a bíróság. Valószínűsítene kell, hogy a tanú kihallgatására az igazság kiderítése érdekében szükség lett volna.

Nyilvánvaló tehát, hogy a tanúállítás jogával való visszaélést meg kell akadályozni. Ezért a féltől megkívánható, hogy előre nyilatkozzon, a megidézendő tanúval mit kíván bizonyítani. További ésszerű korlátozása a tanúállítás jogának, hogy az állam törvényei bizonyos személyeket mentesíthetnek a tanúskodási kötelezettség alól.

Ha a bíróság mindennemű indoklás nélkül mellőzi a terhelt által kihallgatni kért tanú megidézését, beleütközik a 6. cikk által támasztott elvárásokba.

Amennyiben a bírósági tárgyalásra megidézett tanúk távol maradnak, és a bíróság meg sem kísérel kényszerítő eszközöket alkalmazni velük szemben, hanem távolmaradásuk ellenére ítéletet hoz, egyezményesértő.

Az a terhelt, akivel szemben az eljárást megszüntették, vagy akit felmentettek, nem hivatkozhat eredményesen a tanúkihallgatással kapcsolatos jogainak megsértésére.

ad 2) A kontradiktórius eljárás lényege, hogy a félnek lehetősége legyen arra, hogy ellenérvet hozzon fel a másik fél érveivel szemben, illetve észrevételeket tegyen a másik fél állításaira. E problémakörben merül fel a legtöbbször az, hogy a bíróság nem biztosítja megfelelően a tanúk és a szakértők kikérdezését. Szakértők esetében egy szakértő megállapításainak

megkérdőjelezéséhez tartozik a fél azon joga, hogy egy másik szakértői véleményt állíthasson szembe.

Több büntető ügyben a panasz egyik oka az volt, hogy a tanúkat a vád nem vonultatta fel, hanem a rendőrségen tett vallomásaikat olvasták fel. A Bíróság kifejtette, hogy önmagában nem jelent jogsértést, ha a tanú nem jelenik meg személyesen a tárgyaláson, és a tanúvallomását ott bizonyítékként olvassák fel. A bíróság a felolvasott tanúvallomást azonban csak akkor veheti bizonyítékként figyelembe, ha a vádlottnak illetve képviselőjének az eljárás korábbi szakaszában megfelelő lehetőséget biztosított a tanú kikérdezésére. Amennyiben ilyen lehetőség nem volt, illetve csak korlátozottan érvényesült, sérül a 6. cikk. Így abban a Belgium elleni ügyben, amelyben a terhelt hozzátartozóinak vallomásai alapján hozták meg az ítéletet, annak ellenére, hogy a rokonok élve ezzel a jogukkal, a bírósági szakban megtagadták a vallomástételt, így a védelemnek nem volt lehetősége kikérdezni őket, egyezményesértés történt.

Probléma merül fel az anonim tanúk kikérdezését illetően is. A névtelen tanúvallomás felhasználására vonatkozóan a Bíróság a Kostovski-ítéletben válaszolt. Az ügyben a panaszos egy bankrablás vádlottja volt. Az eset két tanúja névtelen kívánt maradni, félvén a megtorlástól. A panaszos védője írásban kérdéseket tehetett fel, ám azok többségére nem kapott választ, mert az felfedte volna a tanúk személyazonosságát. A bíróság ugyanakkor bizonyítékként fogadta el a tanúvallomásokat, és nagyrészt erre alapozva hozta meg ítéletét. A Bíróság elmarasztalta Hollandiát. Indokolása szerint névtelen vallomások elmarasztaló ítéletet megalapozó bizonyítékként való felhasználása összeegyeztethetetlen a rendes bírósági eljárás garanciáival. A Bíróság álláspontja szerint a tárgyalás szakaszában az eljárás nem ellensúlyozta azokat az akadályokat, melyek a védelmet a tanúk névtelensége folytán korlátozták. A bírák nem látták a névtelen tanúkat, és így nem is alkothattak véleményt a szavahihetőségükről. Ráadásul, ha a védelem nincs tisztában egy tanú személyazonosságával, nem tudja azt sem megállapítani, hogy elfogult, ellenséges, vagy hiteltelen-e.

Nem sérti ugyanakkor a 3. bekezdés d) pontját, ha az ügyben nem perdöntő jelentőségű tanúkat a nyomozás során személyazonosságuk feltárása nélkül kihallgatják, és az iratokat az eljárás részévé teszik anélkül, hogy a terhelt kikérdezte volna őket feltéve, ha ezt a védelem maga sem kérte az eljárás folyamán.

Sérült a fegyveregyenlőség elve abban a svájci ügyben, melyben a kábítószer-kereskedelemmel vádolt terhelt semmilyen lehetőséget nem kapott arra, hogy a beépített ügynök vallomását megkérdőjelezhesse, holott a vád az általa adott információkon alapult. A hatóságok meg sem kísérelték feloldani a vád és a védelem közti érdekellentétet, beérték a védelem lehetőségeinek korlátozásával. A Bíróság ítéletében előadta, hogy a kontradiktórius tárgyalás csak a védelem jogának tiszteletben tartásával korlátozható. Viszont sem a vizsgálóbíró, sem a bíróság nem tudta vagy nem akarta meghallgatni a beépített ügynököt és ezáltal ütköztetni a nyilatkozatait a kérelmező kijelentéseivel. Másrészt az eljárás egyik szakaszában sem állt módjában a panaszosnak vagy a képviselőjének, hogy kérdéseket intézzenek hozzá, vagy kétségbe vonják szavahihetőségét.

Nem egyezményesértő, ha egy tanút a nyomozati eljárás során kihallgatnak, szembesítenek is a terhelttel, de a tanú a bírósági eljárás idejére eltűnik, és nem lehet kideríteni hollétét. Amennyiben ugyanis a védelemnek megvan a lehetősége arra, hogy a tárgyaláson az

ilyen tanú vallomásának a hitelt érdemlőségét megkérdőjelezhesse, illetve ha a bíróság az ítéletet számos egyéb bizonyítékra alapozva hozza meg, nem sérül a 6. cikk 3. bekezdés d) pontja.

Az sem ütközik a Konvencióba, ha a tanú nyomozati szakban való kihallgatása során nem lehetett jelen a védelem, de utóbb, a tárgyaláson szabályosan kihallgatják a tanút.

A fegyveregyenlőség elvének nagyon fontos eleme a peranyaghoz való hozzájutás. Ez lehet a felek egyenlő helyzetének egyik követelménye, ugyanakkor a kontradiktórius eljárás közvetlen feltétele, szerepeltethető a védelem jogai között, de része lehet a védekezéshez való jognak is. Magában foglalja azt, hogy a vádlott megismerhesse védelme előkészítése érdekében az eljárás egésze alatt végzett nyomozás eredményeit, valamint a vádlott azon jogát, hogy rendelkezzen minden olyan, a hatóságok által beszerzett lényeges bizonyítékkal, amely saját maga igazolására szolgál, vagy büntetése csökkentését eredményezheti.

A védelem iratmegtekintési joga korlátozható, amennyiben például az iratok titkosnak minősülnek.

Nem aggályos az a megszorítás, melynek értelmében kizárólag csak a védelmet ellátó ügyvéd, vagy a vádlott maga –amennyiben nincs jogi képviselője– személyesen tekinthet bele az iratokba. Amennyiben viszont a jogi képviselőt nélkül eljáró terheltnek egyáltalán nem engedik meg, hogy az ügy iratait személyesen áttanulmányozhassa, az Egyezmény megsértését jelenti.

Egy 2000-es ítéletben a Bíróság egyezményesértést állapított meg, mert a finn bíróságok a folyamatban lévő büntetőeljárás során nem közöltek egy írásbeli bizonyítékot a kérelmezővel. Ez a bizonyíték egy kiegészítő rendőrségi jelentés volt, és csak mintegy egy hónappal a másodfokú határozat meghozatala előtt terjesztette az ügyész a fellebbviteli bíróság elé. Nem volt tudható, hogy az ügy értékelése során jelentős volt-e, ám erre tekintet nélkül nem volt meg az ésszerű lehetősége a védelemnek, hogy arra reagáljon. Nem helyezhető egyik fél sem hátrányosabb helyzetbe a másikkal szemben.

Egy másik ügyben a vádhatóság a közérdekre hivatkozva az eljáró bírót tudta és hozzájárulása nélkül fontos bizonyítékokat nem bocsátott a védelem rendelkezésére. A Bíróság rámutatott arra, hogy az ügy idején hatályban lévő jogszabályok szerint a vádhatóságnak erre joga volt, de az ilyen eljárás nem felel meg a tisztességes eljárás követelményeinek. Az elv ugyanis azt jelenti, hogy nem lehet a védelemtől elzárni az ügyre vonatkozó egyetlen, akár a vádlottat terhelő, akár mellette szóló bizonyítékot sem, mert ez sérti az esélyek egyenlőségét. (Egyébként a 6. cikk 1. bekezdés alapján állapította meg a jogsértést.)

ad 3.) A tanúk kikérdezésének gyakorlása tekintetében Strasbourg igen széles mérlegelési lehetőséget biztosít a nemzeti bíróságoknak, hogy eldöntsék, milyen kérdések feltevését engedjék meg. Ezért a nemzeti bíróság szabadon mérlegelhet, hogy a kérdésre adott válasz hozzájárul-e a tényállás felderítéséhez.

A Konvenció speciális jellegéből adódóan a fegyveregyenlőség elve kizárólag a tanúk vonatkozásában került nevesítésre. A vádlott és az ügyész joga ahhoz, hogy egyenlő eséllyel „vívják meg” a bíróság előtt „csatájukat”, kifejezetten nem szerepel a 6. cikkben. Olyan jog ez is tehát, amelyet a strasbourgi szervek vezettek le az Egyezmény szövegéből.

A Pataki és Dunshirn-ügyben a Bizottság a 6. cikkel ellentétesnek ítélte azt az osztrák gyakorlatot, amelynek alapján a fellebbviteli bíróságnak a vádlott távollétében lefolytatott ülésén az ügyész jelen lehetett, sőt hozzászólhatott a bírák tanácskozásához. Ugyanígy a Borgers-ügyben a Bíróság megerősítette a Bizottságnak a korábbi ügyben hozott határozatát.

Az érintett tagállamok a szóban forgó mindkét ügyben azzal védekeztek, hogy a fellebbviteli eljárásban az ügyész nem mint érintett fél, hanem mint a bíróság tanácsadója járt el. Ez az érvelés nem győzte meg a strasbourgi szerveket.

A Bulut-ügyben a semmítőszék előtt a legfőbb ügyész a semmisségi panasszal kapcsolatban érdemi indítvánnyal élt, amelyet nem közöltek a védelemmel. Erre tekintettel megállapította a Bíróság a 6. cikk sérelmét. A fegyveregyenlőség elve minden félnek megadja azt a lehetőséget, hogy álláspontját oly módon fejthesse ki, amely révén nem kerül ellenfelénél hátrányosabb helyzetbe. A védelem dolga eldönteni, hogy az ügyészi észrevételt érdemesnek tartja-e válaszra, vagy sem. Nem tekinthető tisztességesnek az az eljárás, amelyben a vád képviselőjének indítványára a védelem nem tud válaszolni.

A fegyveregyenlőségre vonatkozóan érvényesülnek a tisztességes eljáráshoz való jog kapcsán kifejtettek.

## 5. ELŐTERJESZTÉS AZ ALKOTMÁNYBÍRÓSÁGHOZ

A titkos információgyűjtés által szerzett bizonyítékok egyre nagyobb jelentőséget kapnak a bíróságok gyakorlatában. Ennek az eszköznek az alkalmazása a jelenkori bűnözéssel szemben folytatott küzdelemben rendkívül fontos szerepe van. Ezzel együtt roppant kényes kérdésként merül fel, hogy miképpen lehet törvényesen alkalmazni ezeket a módszereket és ugyanígy nagyon fontos annak a jogállami szabályozása, hogy az így szerzett adatok miként és milyen módon használhatók fel a büntetőeljárásban. Az alább ismertetendő konkrét ügyben az Alkotmánybírósághoz fordultunk, amelynek során kezdeményeztük a büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény 206. § (3) bekezdése alkotmányellenességének megállapítását és *ex nunc* hatállyal történő megsemmisítését. Az Alkotmánybíróság az indítványba foglaltaknak helyt adott, lényegében telje mértékben osztotta jogi álláspontunkat.

A Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Bíróság 2005. március 24-én kihirdetett 2.B.38/2004/42.számú ítélete ellen bejelentett védelmi fellebbezések folytán a Debreceni Ítéltáblán 2005.június 1-jén a Bf.II.81/2005.szám alatt indult másodfokú eljárás.

Az első fokú eljárásban sor került titkos információgyűjtés által szerzett adatok bizonyítékként történő felhasználására is.

A perben a vád és az első fokú ítélet döntő bizonyítékát a nyomozást megelőzően végzett titkos információgyűjtés adatai, a telefonlehallgatásokat rögzítő okiratok képezték.

A Debreceni Ítéltábla előtt folyamatban lévő ügyben a titkos információgyűjtésre vonatkozó főbb adatok a következők.

A nyomozás irataihoz csatolt okirat szerint a Rendvédelmi Szervek Védelmi Szolgálatának vezetője nyilatkozott arról, hogy a K.R. ellen indult ügyben a különleges eszköz alkalmazását a Pesti Központi Kerületi Bíróság engedélyezte a 2.Ti.00193/2/2002. és a 2.Ti.00193/4/2002. számú végzésben. A titkos információgyűjtés eredményét illetően a

szigorúan titkos minősítést feloldotta és lehetővé tette a telefonlehallgatások nyílt eljárásba vonását.

A vádemeléskor ugyanakkor nem került sor a Be. 206.§ (1) bekezdésének alkalmazására, tehát az ott előírt indítvány, a bírósági határozatok, a jelentés csatolására, sőt még az engedélyező bíróságok részéről a titkos információgyűjtés szabályosságát tanúsító igazolások sem álltak rendelkezésre.

Az első fokú eljárásban a bíróság intézkedett a különleges eszköz engedélyezése szabályosságának ellenőrzése iránt. Megkereséseire egyrészt a Fővárosi Bíróság titokvédelmi felügyelője igazolta, hogy Kovács Róbert 70/315-8944 hívószámú mobil telefonjára a Pesti Központi Kerületi Bíróság a 2002. szeptember 2-án hozott 2.Ti.00193/2/2002.Tük. számú végzésben 2002. szeptember 3-a 16.órától 2002. december 1-je 16 óráig adott a lehallgatásra engedélyt.

Ezen túl a 20/497-8208 hívószámú, szintén az I. r. vádlott használatában lévő telefonra a PKKB. a 2002. október 9-én kelt 2.Ti.00193/4/2002.Tük. számú végzéssel 2002. október 9-e 16 órától 2002. december 16 óráig engedélyezte a lehallgatást.

Az igazolás szerint a titkos nyomozás eredeti célja az RSZVSZ hozzájárulása alapján a Btk. 250.§ (1) bekezdésébe ütköző és a (3) bekezdés szerint minősülő és büntetendő vesztegetés büntette.

Ezen túl a bírósági irat 32.szám alatt a Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Bíróság Elnöke igazolta, hogy Sz.G. VIII.r. vádlott 06-20/4978-922 hívószámú telefonjára a bíróság az 1994.El.T.001/3-209. számú végzésével a 2002. július 16-án kelt végzéssel 2002. július 18.napján 8 órától 2002. október 15-e 8.00 óráig, valamint az 1994.El.T.001/3-262.számú, 2002. október 8-án kelt végzéssel 2002. október 15-e 8.00 órától 2003. január 12-e 8 óráig adott a lehallgatásra engedélyt.

Az igazolás más adatot nem tartalmaz. Sem a bűncselekményt, sem az eredeti célt nem jelöli meg, de azt sem, hogy konkrétan melyik bíróság adott engedélyt a különleges eszköz alkalmazására.

A titkos információgyűjtésről adott bírósági igazolás így alkalmatlan a célhoz kötöttség vizsgálatára. Sem a bűncselekményt, sem az eredeti célt nem határozta meg, így a VIII.r. vádlott telefonlehallgatásának törvényességét még behatárolni sem lehet.

A titkos információgyűjtést végrehajtó Rendvédelmi Szervek Védelmi Szolgálatának vezetője védői megkeresésre közölte álláspontját, mely szerint nem köteles a Be. 206. § (1) bekezdésében írt, a titkos információgyűjtés elrendelésére irányuló indítvány, bírósági határozat, továbbá a végrehajtásról készített jelentés megküldésére, mert a Be. 206. § (3) bekezdése ezt nem írja elő. Az ún. „pre nyomozati” eljárási szakaszt illetően véleménye szerint a szabályozásban jöghézag van.

Az ítéletábró a felülbírálati eljárás során észlelte, hogy az 1998. évi XIX. törvény (továbbiakban Be.) Be. 206. § (3) bekezdésének azon szövegrésze, hogy „a titkos adatszerzés eredménye más büntetőeljáráshoz, valamint a nyomozás elrendelését megelőzően a bíróság, illetőleg az igazságügyminiszter engedélyéhez kötött titkos információgyűjtés eredménye büntetőeljáráshoz az általános szabályok szerint (Be. 76. § (2) bekezdés) is csak akkor használható fel”, ha sérti az Alkotmány következő rendelkezéseit.

– 2. § (1) bekezdés: „a Magyar Köztársaság független, demokratikus jogállam.”

– 8. § (1) bekezdés: „a Magyar Köztársaság elismeri az ember sérthetetlen és elidegeníthetetlen jogait, ezek tiszteletben tartása és védelme az állam elsőrendű kötelezettsége.”

(2) bekezdés: „a Magyar Köztársaságban az alapvető jogokra és köteleességekre vonatkozó szabályokat törvény állapítja meg, alapvető jog lényeges tartalmát azonban nem korlátozhatja.”

– 50. § (3) bekezdés: „a bírák függetlenek és csak a törvénynek vannak alárendelve.”

– 57. § (1) bekezdés: „a Magyar Köztársaságban a bíróság előtt mindenki egyenlő, és mindenkinek joga van ahhoz, hogy az ellene emelt bármely vádat vagy valamilyen perben a jogait és köteleseit a törvény által felállított független és pártatlan bíróság igazságos és nyilvános tárgyaláson bírálja el.”

– 57. § (3) bekezdés: „a büntetőeljárás alá vont személyeket az eljárás minden szakaszában megilleti a védelem joga.”

– 59. § (1) bekezdés: „a Magyar Köztársaságban mindenkit megillet a jó hírnévhez, a magánlakás sérthetetlenségéhez valamint a magántitok és a személyes adatok védelméhez való jog.”

Az Alkotmánybíróság már több határozatában kifejtette a normavilágosság követelményével kapcsolatos álláspontját. Ez alapján a jogbiztonságnak része a világos és a jogalkalmazás során felismerhetően értelmezhető és egyértelmű normatartalom.

Ezt szem előtt tartva a következőket kell megállapítani. A Be. 206. § (3) bekezdése egyrészt rögzíti, hogy a „pre nyomozati” szakban végzett titkos információgyűjtés eredménye az általános szabályok, vagyis a Be. 76. § (2) bekezdése szerint használható fel. Ez a megoldás az eljárási törvényben megfogalmazott, a bizonyítékok szabad mérlegelésének és a tisztességes eljárás alapjogi garanciáinak megfelel. Egyértelmű szűkítést jelent azonban az a kitétel, hogy „csak akkor használható fel

a) ha a 201. §-ban meghatározott feltételek a büntetőeljárás, illetőleg a másik büntetőeljárás esetében is fennállnak, és

b) a felhasználás célja megegyezik a titkos adatszerzés vagy titkos információgyűjtés eredeti céljával.”

A Be. 201. §-ában meghatározott feltételekre való hivatkozás helyes értelmezését nyilvánvalóan kétségesse teszi, hogy az 1994. XXXIV. törvény (Rtv.) 63. § (1) és 69. § (3) bekezdése a titkos információgyűjtés végrehajtására szolgáló különleges eszközök alkalmazását – a Be. 201. §-hoz képest – részben szélesebb körben, részben pedig eltérő megfogalmazással rögzíti. Így a titkos információgyűjtés során szerzett adatokat a Be. 201. §-ában írt feltételeknek kell megfeleltetni, amely a titkos információgyűjtéssel kapcsolatos adatok elégséges szintű ismerete nélkül eleve aggályosnak tűnik.

Ehhez képest a megsemmisíteni indítványozott normaszöveg két helyen is használja a „más” illetve „másik” büntetőeljárás fogalmát, amely a jogalkalmazó számára szintén nem biztosít a jogbiztonság követelményét kielégítő egységes jogértelmezést. A törvény szövegéből még az is következhetne, hogy az eredeti célszeméllyel szemben alkalmazott különleges eszköz útján nyert adat más személy ellen indult büntetőeljárásban is felhasználható. Ez viszont alapjaiban szemben áll a célhoz kötöttséggel szemben támasztott elvárásoknak.

A megsemmisíteni indítványozott normaszöveg értelmezésével kapcsolatban a különböző testületi és jogirodalmi álláspontok is ellentmondásosnak tűnnek. A *Büntetőeljárási jog*,

*Kommentár a gyakorlat számára* megnevezésű kiadvány olyan nézetet képvisel, hogy a titkos információgyűjtéssel összefüggő adatok büntetőeljárás során történő felhasználására lényegében „nincs szabály.”

A Bírósági Határozatok 2004/8. számában a Fórum Rovat elnevezésű összeállítás a Be.70/B. § (1) bekezdését érintően az alábbiakat tartalmazza: *„A Be.70/B. § (1) bekezdésében felsoroltak nem jogosultak megismerni az államtitkot, vagy a szolgálati titkot képező határozatot, amelyben a bíróság (nyomozási bíró) vagy külön törvényben erre feljogosított más szerv engedélyezte a titkos adatszerzést. Egyébként az ilyen határozat általában nem is tartalmaz a büntetőeljárás szempontjából lényeges adatokat.”*

Ezzel szemben a Legfőbb Ügyészség Ig.770/2003. Legfű. szám alatt a Be. alkalmazásainak egyes kérdéseiről kiadott emlékeztetője a 377. pontban egyrészt rögzíti, hogy a nyomozás során titkosan szerzett adatot az ügyész a büntetőeljárásban bizonyítékként akkor használja fel, ha az mással nem pótolható. Majd a 378. pontban kifejtésre kerül, hogyha az ügyész a titkosan szerzett adatot a büntetőeljárásban bizonyítékként felhasználja, az adat államtitok jellege megszűnik kivéve, amikor az adat a megszerzés módjától függetlenül államtitok.

Ugyanezen helyen rögzítik azt az álláspontot is, hogy a titkos adatszerzésről készült, az iratokhoz csatolt okirat, továbbá a titkos adatszerzés során megszerzett adat megismerésére – bár a Be.205. §-ának (2) bekezdése és a 206. §-ának (1) bekezdése ebben a kérdésben mintha nem volna összhangban egymással – a gyanúsított és a védő az általános szabályok szerint jogosult.

Egyértelműnek tűnik tehát, hogy a Legfelsőbb Bíróság és a Legfőbb Ügyészség álláspontja közel sem tekinthető ebben a kérdésben egymáshoz közelállónak.

A jogirodalomban is a legkülönbözőbb nézetek kerültek ebben a körben közlésre. Ehelyütt az adott témában kiemelkedő jártasságot felmutató és számos publikációt közzétett Nyíri Sándor a Belügyi Szemle 2005/6. számában *A titkosan szerzett adat felhasználása a büntetőeljárásban* című cikkére utalunk, amely a következő gondolattal zárul: *„A titkos információgyűjtés eredményének felhasználására a törvény nem tartalmaz szabályt. Az intézmények – rokonsága (mármint a titkos információgyűjtés és titkos adatszerzés) miatt az ügyésznek a titkos információgyűjtés eredményének felhasználásakor is a Be. szabályait kellene alkalmazni.”*

Mindehhez ismerni kell az e körben eddig folytatott bírói gyakorlatot is, amely a titkos információgyűjtés bizonyítékként történő felhasználása tekintetében megelégedett egy ún. bírói igazolás beszerzésével. Ennek egyrészt jogszabályi alapja nincs, másrészt csak részleges információt tartalmaz az engedélyező határozat tartalmából, melyből a perbíróság közvetlenül nem ellenőrizheti a célhoz kötöttség meglétét. Nagyon gyakran a bírósági határozat nem is tartalmazza a bűncselekmény megnevezését, pusztán visszautal a rendőrség indítványára, hogy az abban foglaltakra tekintettel ad engedélyt a különleges eszköz alkalmazására. Így lényegében a fenti bírói igazolást készítő személy van abban a helyzetben, hogy összevesse az indítvány és a bírói határozat tartalmát, amelyből a saját megítélése szerint elégségesnek tartott adatot közöl az eljáró bírósággal.

Az Alkotmánybíróság a 47/2003. (X.27.) AB határozatában is kifejtette, hogy adott esetben ha a feltárt jogi hiányosságok feloldása meghaladja a jogalkalmazó értelmezési

kompetenciáját, számos kollízió pedig jogértelmezés útján csak önkényesen, esetlegesen, kiszámíthatatlan módon oldható fel, akkor jogalkalmazói értelmezésnek már nem lehet helye. Ez utóbbi, mármint a jogalkalmazói értelmezés ugyanis csak olyan működőképes jogszabályra épülhet, amely világosan kijelöli az adott jogintézmény célját, alkalmazásának kereteit, szempontjait és rendjét.

A pusztán jogértelmezésben jelentkező ellentmondás nyilván nem elégséges ahhoz, hogy sor kerülhessen az Alkotmánybíróság eljárására, azonban a jogi szabályozással szemben alapvető kíváncsi a jogbiztonság, a normavilágosság kiszámíthatóság követelményeinek megtartása, ezért ha ebben a körben az Alkotmányban biztosított alapjogok sérelme merül fel, akkor feltétlenül indokolt az Alkotmánybíróság véleménynyilvánítása.

Kétségtelen, hogy a titkos információgyűjtés jellegét, részben céljait tekintve eltér a titkos adatszerzéstől. A bizonyíték beszerzés speciális, sajátos, az alapjogokat igen jelentősen érintő módjára figyelemmel azonban mindenképpen megkövetelendő, hogy az eljárás törvényessége a részletekbe menően igazolható legyen.

A titkos információgyűjtés törvényes volta, különösen a célhoz kötöttség csak akkor ellenőrizhető teljes körűen, ha a Be. 206. § (1) bekezdésében foglalt előírást az ügyész a titkos információgyűjtés tekintetében is maradéktalanul teljesíti.

A törvényes vád fogalma a jogi szabályozás és a joggyakorlat terén egyaránt kellően kidolgozott. Álláspontunk szerint, mivel a törvény az ügyész számára ír elő kötelező rendelkezést – amely a Be. bizonyítási teherrel kapcsolatos álláspontjának is tökéletesen megfelel – arra nézve, hogy a különleges eszközök használata esetén az ügyben eljáró bíróság számára csatoljon különböző dokumentumokat, ezek egyértelműen a vádirat kötelező mellékleteinek tekintendők. Ezek hiánya ugyanis nem teszi lehetővé a fentiekben kifejtetteknek megfelelően a törvényes bizonyítás teljes körű lefolytatását.

Utaltunk már arra is, hogy a „pre nyomozati” szakban a különleges eszköz alkalmazására tett indítványról szóló bírósági határozat nagyon gyakran pusztán visszautal az engedélyezés jogcímét és indokát tekintve az indítványban foglaltakra. Megítélésünk szerint ez sérti az Alkotmánynak a bírói függetlenséggel kapcsolatos rendelkezéseit is. Az Alkotmánybíróság álláspontja szerint ugyanis a bírósági döntéshozatal pusztán formális értelemben vett ellátása nem felel meg az alkotmányossági követelményeknek. A bírói munka alapvető lényege ugyanis, hogy a döntés mérlegelésen, és ahhoz kapcsolódóan a döntést megalapozó, azt legitimáló indokoláson alapuljon. A jogviszonyokat eldöntő bírói eljárás ugyanis nem szólhat más szervek elhatározásának formális jóváhagyásáról, vagyis nem lehet más szervek döntéseinek formális megjelenítője [39/1997. (VII.1.) AB határozat].

A bűnmegelőzés, mint alkotmányos cél megköveteli a közrend, közbiztonság védelmében a hathatós eszközök alkalmazását. Ez azonban csak az Alkotmány rendelkezéseinek megfelelően történhet. A célra rendelt adatgyűjtés csak az Alkotmány 59. § (1) bekezdésében garantált adatvédelemhez való alapjoggal összhangban álló törvényi szabályozás mellett lehetséges.

A 24/1998. (VI.29.) AB határozatban az Alkotmánybíróság kiemelte, hogy az adatvédelemmel szoros összefüggésben álló információs önrendelkezési jog nem korlátozhatatlan, de a korlátozás csak akkor alkotmányos, ha megfelel az Alkotmány 8. §-ából következő feltételeknek. A személyes adatok továbbítása, kezelése és felhasználása az adatból

új információ előállítása akkor tekinthető az Alkotmány 59. § (1) bekezdésével összhangban állónak, ha az ellenőrizhetőség érdekében garanciákat tartalmaz arra az esetre, amikor ezekre az aktusokra az érintett tudta és beleegyezése nélkül kerül sor (ABH 1998. 191, 194.). A 15/1991.(IV.13.) AB határozat a személyes adatok feldolgozásának célhoz kötöttségét hangsúlyozva kiemelte, hogy az általánosságban, készletre történő adatgyűjtés és tárolás nem tekinthető alkotmányosnak. (ABH. 1991. 40, 42-43.)

A Be. 206. § (3) bekezdés b) pontjában megfogalmazott célhoz kötöttség tekintetében az ítéletábra a következőket emeli ki.

A titkos információgyűjtés eredménye konkrét büntetőeljárásban való felhasználásának alapvető feltétele, hogy a külön törvény (a Nemzetbiztonsági Szolgálatokról szóló 1995. évi CXXV. törvény 58. § (1) bekezdése, a Rendőrségről szóló 1994. évi XXXIV. törvény 69. § (1)-(3) bekezdése) szerint fogantatosított különleges eszközök alkalmazásának célja megegyezzen a büntetőeljárásbeli felhasználás céljával.

A célhoz kötöttség fogalma három fő részből épül fel. Az első releváns elem, hogy milyen államhatalmi érdekből, milyen állami igény alapján kerül sor a különleges eszközök, másképp fogalmazva a titkos információgyűjtés alkalmazására. Ezen igények fakadhatnak például az állambiztonság védelméből, vagy bűnüldözési érdekekből.

A célhoz kötöttség másik fontos pillére, hogy konkrétan mely büntetőeljárást előzött meg a „pre nyomozati” szakban folytatott titkos információgyűjtés, illetőleg milyen bűncselekmények bizonyítékainak beszerzése végett alkalmazzák a különleges eszközöket.

A harmadik elem pedig az, hogy ki a célszemély, akire irányul a titkos információgyűjtés.

Az indítványt tévő tanács rámutat arra is, hogy a titkos információgyűjtés során alapvetően nem a célzott bűncselekmény, hanem a különleges eszköz alkalmazására irányuló indítványban lévő esetleges operatív adatok, a bíróság határozata pedig alapvetően az engedélyező bíró személye miatt minősül államtitoknak. A tárgyaláson lefolytatott bizonyítási eljárás során az adatot minősítőnek, illetve az állam büntetőigényét érvényesítő ügyésznek döntenie kell: megismerhetővé (felhasználhatóvá) teszi-e, esetleg kivonatos, az érdemi államtitkot mellőző, de a bizonyítás szempontjából releváns adatokat mégis tartalmazó iratokat, vagy, ha az államtitok megőrzéséhez fűződő érdek megelőzi a bűnüldözési érdeket, úgy mellőzi az azokra történő hivatkozást.

Az alapvető alkotmányos jogok érvényre jutása érdekében a célhoz kötöttséget kiterjesztően értelmezni nem lehet.

Az Alkotmány 57. § (3) bekezdésével kapcsolatban az indítványt tevő tanács az alábbiakra kíván rámutatni. A tisztességes eljárásnak az Egyezményben (1993. évi XXXI. törvény az emberi jogok és az alapvető szabadságjogok védelméről készült Római Egyezmény kihirdetéséről ) és az Alkotmányban nem nevesített, de általánosan és nem vitatottan elismert eleme a fegyverek egyenlőségének elve, amely a büntetőeljárásban azt biztosítja, hogy a vádnak és a védelemnek egyenlő esélye és alkalma legyen arra, hogy a tény-és jogkérdésekben véleményt formálhasson, és álláspontját kialakíthassa [6/1998. (III.11.) AB határozat]. A fegyverek egyenlősége nem minden esetben jelenti a vád és a védelem jogosítványainak teljes azonosságát, de mindenképpen megköveteli, hogy a védelem a váddal összevethető súlyú jogosítványokkal rendelkezzen.

Az Alkotmánybíróság fent hivatkozott határozatának és az ehhez kapcsolódó nemzetközi dokumentumoknak megfelelően a „*fair trial*” (tisztességes eljárás) olyan minőséget jelent, amelyet az eljárás egészének és körülményeinek figyelembe vételével lehet csupán megítélni. Ezért egyes részletek hiánya ellenére éppúgy, mint az összes részletszabály betartása dacára lehet az eljárás „méltánytalan” vagy „nem tisztességes.”

Az Alkotmánybíróság előbb felhívott határozata rámutatott arra, hogy az eljárásban szereplő adatok és dokumentumok megismerése és megfelelő biztosítékok között birtoklása is a mindenképpen biztosítandó jogok közé sorolható. Az Alkotmánybíróság határozatát követően a hatályos Be. a 70/C. §-ban lényegében maradéktalanul átvette ezt az iránymutatást, amikor a normaszövegben is megteremtette annak lehetőségét, hogy a vád és a védelem most már törvényes körülmények között juthasson akár államtitkot képező iratok birtokába is.

Kétségtelen, hogy az Alkotmánybíróság és a hivatkozott törvényszakasz indokolása is utal arra, hogy az állambiztonsági érdek és ezen belül az államtitok védelme hagyományosan és nemzetközileg is elfogadott oka lehet e jog korlátozásának, természetesen csak egy demokratikus társadalomban szükséges mértékben.

Az ítélőtábla jogértelmezése szerint ez a korlátozás csak olyan mértékű lehet, amely feltétlenül szükséges és indokolt. A büntetőeljárás törvény szabad bizonyítási rendszere alapvetően megköveteli, hogy a kontradiktórius tárgyaláson felvett bizonyítás során a perben résztvevő felek eljárási jogai döntő és lényegi kérdéseket tekintve feltétlenül azonosak legyenek. Ellenkező esetben ugyanis a Be. 78. § (4) bekezdésében írt eljárási jogok lényeges korlátozása valósul meg.

A védelemhez való jog alkotmányos büntetőeljárás alapelv, amely az eljárás egész menetében számtalan részletszabályban ölt testet. A garanciális jog a büntetőeljárás alá vont személy azon jogaiban, illetve a hatóságok azon kötelezettségeiben realizálódik, amelyek biztosítják, hogy a vele szemben érvényesített büntetőjogi igényt megismerje, arról álláspontját kifejtthesse, az igénnyel szembeni érveit felhozhasssa, a hatóságok tevékenységével kapcsolatos észrevételeit és indítványait előterjeszthesse, továbbá védő segítségét vehesse igénybe. E jog tartalmát képezik a védő azon eljárási jogosítványai, illetve a hatóságok azon kötelezettségei, amelyek részéről a védelem ellátását lehetővé teszik [25/1991. (V.18.) AB határozat].

Az Alkotmánybíróság következetes felfogása szerint az Alkotmány 57. § (3) bekezdésében biztosított védelemhez való jog a terhelt és a védő jogaiban ölt testet. A terheltnek joga van ahhoz, hogy saját magát védje és ahhoz is, hogy választása szerint védőt vegyen igénybe. A védelemhez való jog alkotmányos megítélése így csakis a terhelt és a védő jogainak együttes szemlélete alapján lehetséges. [6/1998. (III.11.) AB határozat, ABH 1998,91,93; 14/2004. (V.7.) AB határozat, ABH 2004,241,256; 17/2005.(IV:28.) AB határozat, ABK 2005.április 218, 223].

Mindezek előrebocsátása azért is indokolt, mert a 6/1998. (III.11.) AB határozatban a hatékony és megfelelő felkészülést biztosító védelemhez való jognak és ezzel összefüggésben a tisztességes eljárásnak a fegyverek egyenlősége elvének megvalósulását illetően van jelentősége. A fegyverek egyenlőségének feltétele, hogy az ügyben releváns adatokat a vád, a terhelt és védő ugyanolyan teljességben és mélységben ismerhessék meg. Az Alkotmánybíróság következtetésként megállapította: „A védelemhez való jog és a fegyverek egyenlősége az

*összes olyan dokumentum birtoklására és szabad használatára kiterjed, amellyel a vád is rendelkezik.*” (ABH. 1998, 91, 100.)

Az ítélőtábla röviden utalni kíván „a tisztességes eljáráshoz való jog” fogalmával kapcsolatban kialakított álláspontokra. Az Alkotmánybíróság gyakorlata azt mutatja, hogy azokban az esetekben, ahol a konkrét alkotmányos jogok (alapjogok vagy egyéb alkotmányos rendelkezések) sérelme merül fel, az alkotmányossági vizsgálat iránya alapvetően nem a jogállamisággal való ellentét, hanem a nevesített jogok oldaláról történik. Ezzel összefüggésben az alkotmánybíróság megállapítja, hogy a jogállamiság alkotmányos deklarálása tartalmi kérdésekben továbbutal az egyéb nevesített elvekre és jogokra (32/1991.(VI.6.) AB határozat, ABH 146,158.).

Másik határozatában megállapítja, hogyha az alkotmányban tételesen rögzített jog sérelme az eldöntendő kérdés, elsősorban az alkotmány alapjogi katalógusa az irányadó (799/E/1998. AB. határozat). E megállapításokból azonban nem lehet levonni olyan következtetést, hogy az alapjogi kérdések kikerülnek a jogállam értelmezési köréből. Mindössze arról van szó, hogy a jogállami klauzula tisztán alapjogi kérdésben akkor lép be, ha egyéb nevesített elv, vagy jog az alkotmány tételes rendelkezéseiben nem szerepel. Tipikus példája ennek a tisztességes eljáráshoz való jog. Ezt a jogot az alkotmány szövege nem tartalmazza. Az Alkotmány 57. § (1) bekezdésében foglalt, a független és pártatlan bíróság igazságos és nyilvános tárgyaláshoz való jogból ugyan következik a tisztességes eljáráshoz való jog ugyanakkor az Alkotmány 57. § (1) bekezdése nem fedi le teljes egészében a tisztességes eljáráshoz való jog alá tartozó garanciák összességét.

Az Alkotmánybíróság amikor első ízben felhívta e jogot, azt a már kihirdetett és Magyarországra is kötelező Emberi Jogi Európai Egyezményének 6.cikk 1. pontjára utalva tette [75/1995. (XII.21.) AB határozat]. A későbbiekben ez a jog az Alkotmány „szintjére” az Alkotmány 57.§ (1) bekezdése és a jogállami klauzula együttes felhívásával került, a jogállamiság, amelynek tehát éppúgy része az eljárási garanciák biztosítása, mint a kihirdetett nemzetközi szerződések érvényesülése és tulajdonképpen „megtámogatja” az Alkotmány 57. § (1) bekezdését az alapjog (a tisztességes eljáráshoz való jog) érvényesülése érdekében [43/1998. (I.9.) AB határozat].

A Strasbourgi Bíróság gyakorlatából kitűnik, hogy a titkos információgyűjtés vonatkozásában a hangsúlyt elsődlegesen arra fektették, hogy az információszerzés ilyen módja törvényi szabályozáson alapult-e vagy sem (Valenzuela Contreras Spanyolország elleni ügye, 1998.). Az így szerzett adatok bizonyítékként történő felhasználását illetően pedig akkor sérül az Egyezmény 6. cikkében írt szabályozás, ha a felhasznált bizonyítékok a fentiekben kifejtetteknek is megfelelően az eljárás egészének a tisztességes voltát kérdőjelezzik meg.

Ugyancsak egyértelmű az Európai Bíróság gyakorlata a tekintetben is, hogyha a titkos információ- és adatgyűjtés során beszerzett adatok bizonyítékká válnak, úgy azokat a védelem számára is megismerhetővé kell tenni. E körben hivatkozni lehet Lüdi v. Svájc, 1992.június 15. esetre (1992/11.BH.). A bíróság ebben az ítéletben hivatkozott állandó esetjogára, miszerint a bizonyítékot általában a vádlott jelenlétében nyilvános tárgyaláson kell előterjeszteni, a két oldalú érvek tükrében. Ez alól csak a védekezés jogának messzemenő figyelembe vételével lehetnek kivételek. Ez a jogeset egyértelműen felhívja a figyelmet arra, hogy a titkosan

megszerzett információt bizonyítékként az ügyfélegyenlőség és védelmi jogok maradéktalan tiszteletben tartásával lehet csak felhasználni.

A Strasbourgi Bíróság gyakorlatát illetően utalni kell a Rowe és Davis v. Egyesült Királyság elleni ügyében kifejtettekre is, amelyben a bíróság megállapította, hogy az ügyben lefolytatott eljárás nem felelt meg az Egyezmény 6. cikk (1) pontjában meghatározott feltételeknek, amelyek alapján az ügyre vonatkozó, egyetlen, akár a vádlottat terhelő, akár mellette szóló bizonyítékot sem lehet a védelemtől elzárni és a bírósági eljárásban minden tekintetben biztosítani kell az esélyek egyenlőségét a tisztességes tárgyaláshoz való jog érvényesülése érdekében.

A Jasper v. Egyesült Királyság, illetve a Fitt v. Egyesült Királyság elleni ügyben hasonló álláspontot alakított ki a bíróság amikor kifejtette, hogy a bizonyítékokhoz való hozzájutás és e körben a védelem jogait érintő korlátozások esetén különös gonddal kell törekedni az esélyek egyenlőségének biztosítására.

Az indítványozó tanács álláspontja szerint a Be. 206. § (3) bekezdés alkotmányellenes szövegrésze mellett indokolt a bekezdés a.) és b) pontjában írtak megsemmisítése is. Ezek ugyanis önmagukban már nem értelmezhetők. Az Alkotmánybíróság a 47/2003. (X.27.) számú határozatában rámutatott arra, hogy a jogalkalmazó gyakorlat számára önmagában értelmezhetetlen, ezért az Alkotmánynak megfelelő módon nem alkalmazható „normarészeket” akkor is meg kell semmisíteni, ha azok önmagukban nem alkotmányellenesek, ám az alkotmányellenesnek nyilvánított részek nélkül nem alkalmazhatók.

Megjegyzendő még, hogy a folyamatban lévő Be. módosításnak (IM/Bünt/2005/125. számú tervezet 95. § (7) bekezdése) az a rendelkezése, hogy a titkos információgyűjtésről a megyei bíróság elnöke ad igazolást, szintén nem felel meg az alkotmányos elvárásoknak. Jóllehet a korábbiakhoz képest részletesebb adatok közlését írja elő, megítélésünk szerint azonban a fent hivatkozottaknak megfelelően ez sem nyújt elegendő és megfelelő szintű garanciát a védelem számára. A szabályozás alkotmányellenessége a tervezet tekintetében is a fenti okok alapján megállapítható.

A Debreceni Ítéltábla a kifejtettekre tekintettel az Alkotmánybíróságról szóló 1989. évi XXXII. törvény 38. § (1) bekezdése alapján a hivatkozott jogszabályhely alkotmányellenességének utólagos vizsgálatát kezdeményezte a Be. 266. § (1) bekezdés b) pontjának megfelelően az eljárás felfüggesztése mellet.

## 6. A PÓTMAGÁNVÁD INTÉZMÉNYE

Miután a jogfejlődés során az állam a sértettől átvette a büntetőhatalom gyakorlásának jogát, döntően a közvádló erre irányuló akaratának megfelelően került sor a büntetőeljárások megindítására. A vádmonopólium korrekívumaként indokoltnak tartották, hogy a csekélyebb súlyú ügyek tekintetében érvényesülő magánvádas ügyek mellett már az 1896. évi XXXIII. törvény megalkotói is indokoltnak látták a sértett számára lehetővé tenni a pótmagánvádat intézményét.

A pótmagánvádat bevezetésének indokairól Balogh Jenő a következőket írja: *„Amennyiben a büntetendő cselekményeket úgy fogjuk fel, mint az állam jogi rendjének megsértéseit,*

*logikailag könnyen lehetne igazolni azt a tételt, hogy a vád képviselőjének jogával egyedül az államnak e végből szervezett vádhatósága legyen kizárólag felruházva.” Ezt követően világos logikával levezeti a pótmagánvád intézményének szükségességét: „Bármely kétségtelenek azonban azok az előnyök, amelyekkel az állandó vádhatóság szervezése és működése a kizárólagos állampolgári vádjognak hatályban léte felett bír: mégis az a szervezet, hogy az államügyészség teljhatalmú és kizárólagos ura legyen a közvádnak nemcsak a társadalom érdekei szempontjából járna túrhetetlen következményekkel, hanem az anyagi igazság érvényre emelése is számos veszélyt rejtene magában ... a vádhatóság eljáró tagjának egyéni nézetétől függne az, hogy valamely büntetendő cselekmény megtorolathassék-e, vagy megtorlatlanul maradjon?”*

Kifejti azt a véleményét is, hogy az ügyészség mulasztása esetén „nem kell mindig az ügyészségnek rossz akaratára, evidens visszaélésére, vagy éppen a kormánynak pártérdektől adott direkt utasítására gondolni, amelyek, ha felmerülhetnek is, mégis csak ritka kivételként jöhetnek számba.” Balogh Jenő azonban nemcsak kiváló jogtudós, hanem az emberi jellem jó ismerője is volt, mert gondolatmenetét a következőképpen folytatja: „Az pedig kétségtelen, hogy minden intelligens ügyész, aki az eléje kerülő feljelentéseknek a horderejét teljesen megbírja ítélni, ha feljebbvalója nem is fejezte ki előtte óhaját, tudja vagy legalábbis tudni véli, hogy valamely bűnper megindítása felette kellemetlen vagy éppen megsemmisítő hatású volna arra a kormányra, melynek utasításai a vád képviselőjében reá nézve kötelezők, vagy arra a pártra, melyből az akkori kormány kikerült, esetleg egyik vezéregyéniségére nézve annak a pártnak, amely az időleges minisztériumot támogatja. Bizonyos ugyan, hogy az egészen szilárd jellemű, független gondolkodású ügyészt ez a körülmény nem fogja visszatartani kötelességének teljesítésétől, de más ügyészeknél nagyon közel fekszik az a veszély, hogy – az emberi természetnek általános gyarlóságánál fogva – az időleges kormánynak vagy pártjának érdekeit azonosítani fogják az állam érdekeivel s az utóbbiakat vélik előmozdítani akkor, mikor csak az előbbieket szolgálják.”

A pótmagánvád intézménye lehetőséget nyújt a sértettnek arra, hogy közvádas ügyekben bírósághoz forduljon akkor is, ha a vádhatóság ezt nem teszi meg, mert az ügyész, vagy a nyomozó hatóság a feljelentést elutasította, a nyomozást megszüntette, illetve az ügyész a vádat részben mellőzte, vagy elejtette. A pótmagánvád tehát az ügyészi vádmonopólium kizárólagosságát töri meg, megakadályozza, hogy az ügyész quasi bíróként eljárva bűnösöket menthessen fel a vád elejtésével. A pótmagánvád – szemben a magánváddal – közvádas bűncselekmények esetén is biztosítja, hogy a sértett vádlóként léphessen fel.

A hatályos törvény a pótmagánvádas bűncselekmények körét nem korlátozza. A pótmagánvádlói fellépés lehetősége azonban mégsem korlátlan, ugyanis ha pl. a feljelentés elutasításának vagy a nyomozás megszüntetésének oka a gyermekkor, a halál, az elévülés, a kegyelem, a *ne bis in idem* tilalma, vagy a nyomozás megszüntetésére azért került sor, mert a meghatározott gyanúsított ellen folyó nyomozás megkezdésétől már két év eltelt, pótmagánvádnak nincs helye. Ugyancsak nincs pótmagánvád a fiatakorúak elleni eljárásban, a bíróság elé állítás során és a lemondás a tárgyalásról esetén sem.

A pótmagánvádat elsőként az 1896. évi Bp. szabályozta a magyar jogban. Az ügyészség akkori helyzete még indokoltabbá tette a bevezetését, ugyanis a kormány felügyelete alá tartozott, nem pedig az országgyűlés felügyelete alá, mint a mai szabályozás szerint.

Az 1954. évi V. törvény azonban eltörölte a pótmagánvádat, amit az ügyész akkori megerősödött helyzetével is magyaráztak. Az ügyész a törvényesség őrévé vált, kizárólagos joga volt dönten, hogy a vádnak van-e törvényes alapja, vagy pedig nincs. Egyértelműen a szovjet szabályozás hatása érvényesült.

A mai felfogás szerint a pótmagánvád ellen felhozható érvek, hogy a büntetőjogi felelősségre vonás, a büntetés joga az államot illeti meg, amelyre a fent hivatkozott Balogh Jenő is utalt, ebből következik, hogy a vádat is az állam által közhatalommal felruházott személy képviselheti. A sértett elfogultsága miatt alkalmatlan a vád képviselőjére; és legvégül a megalapozatlan vádemelések a bíróság tevékenységét megterhelik.

A pótmagánvád mellett felhozható érvek, hogy az állam átruházhatja a sértettre a vád képviselőjének a jogát, csupán az a fontos, hogy a végső döntés a bűnösség megállapítása és a büntetés kiszabása tekintetében az államot képviselő bíróság kezében legyen. Az ügyészség mulasztásait, tévedéseit csak a pótmagánváddal lehet orvosolni. A pótmagánvádló csak a vádindítvány előzetes bírói kontrolja után emelhet vádat, ezzel ki lehet szűrni a megalapozatlan vádemeléseket. A pótmagánvád természetét a törvény a terhelt kompromisszumok nélküli megbüntetésében látja. Ezt a célt szolgálja, hogy a pótmagánvádló a bíróság bűnösséget megállapító, büntetést, illetve intézkedését kiszabó határozata ellen a vádlott javára enyhítésért nem fellebbezhet.

Kifogásolható, hogy a pótmagánvád intézményének szabályozása nem egy helyen található a Be.-ben. A pótmagánvádló fogalmát az 53. § határozza meg, méghozzá úgy, hogy felsorolja azokat az eseteket, amikor a sértett pótmagánvádlóként léphet fel. Az 53. § szabályozása azonban nem teljes, a részletszabályokat a Be. más paragrafusai [199. § (2)-(3) bek., 229. § (1) bek.] tartalmazzák. Ez a széttagoltság, amely jellemző a pótmagánvád jogintézményének szabályozására, az áttekinthetőség rovására megy. Célszerű lett volna a külön eljárásokról szóló fejezetben tárgyalni a jogintézményt.

A sértett a büntetőeljárás különböző szakaszaiban más-más okból léphet fel pótmagánvádlóként. A nyomozási szakaszban akkor, ha az ügyész vagy a nyomozó hatóság a feljelentést elutasította, vagy a nyomozást megszüntette. Pótmagánvádnak ezen okokból csak akkor van helye, ha:

- feljelentést azért utasították el, mert a cselekmény nem bűncselekmény, a bűncselekmény gyanúja hiányzik, vagy büntethetőséget kizáró ok került megállapításra,
- továbbá ha a nyomozást azért szüntették meg, mert a cselekmény nem bűncselekmény, a nyomozás adatai alapján nem állapítható meg bűncselekmény elkövetése, és az eljárás folytatásától sem várható eredmény, ha nem a gyanúsított követte el a bűncselekményt, illetve a nyomozás adatai alapján nem állapítható meg, hogy a bűncselekményt a gyanúsított követte el, ha büntethetőséget kizáró ok, valamint a törvényben meghatározott egyéb büntethetőséget megszüntető ok állapítható meg.

Mint arra már utaltunk, a Be. 199. § (3) bekezdése kategorikusan kizárja a pótmagánvádlóként történő fellépést, ha a büntethetőséget a gyermekkor vagy kóros elmeállapot zárja ki, továbbá az elkövető halála esetén.

A sértettnek a feljelentés elutasítása, illetve a nyomozás megszüntetése ellen panasszal kell élnie, és csak akkor léphet fel pótmagánvádlóként, ha a panaszát az annak elbírálására

jogosult ügyész elutasította. Vádindítványát az elutasító határozat közlésétől számított harminc napon belül kell előterjesztenie.

Az eljárás ügyészi szakaszában az ügyész a vádat részben mellőzheti *„olyan bűncselekmény miatt, amelynek a vád tárgyává tett jelentősebb súlyú bűncselekmény mellett a felelősségre vonás szempontjából nincs jelentősége.”* Az ügyész köteles értesíteni a sértettet a vádemelés részbeni mellőzéséről, és a pótmagánvád lehetőségéről. A sértettnek harminc nap áll rendelkezésére a vádindítvány benyújtására. A Be. eredeti verziója nem tartalmazta a vádemelés részbeni mellőzése esetén a pótmagánvád lehetőségét, de az később mégis bevezetésre került, mert az ügyész döntése ebben az esetben is elzárja a sértettet attól a lehetőségtől, hogy az őt ért bűncselekményt bíróság tárgyalja meg és hozzon az ügyben határozatot.

A tárgyalási szakaszban az ügyész a vádat indokolással elejtheti. A bíróság köteles a sértettet erről értesíteni, és felhívni figyelmét a pótmagánvád lehetőségére.

A sértett nem léphet fel pótmagánvádlóként, ha a bíróság a vádlottat felmentette, vagy az eljárást megszüntette. A sértettnek nincs fellebbezési joga a döntés ellen, mivel nem ügyfél. A mai álláspont szerint a pótmagánvád szerepe, hogy az ügyet eljuttassa a bíróság elé az ügyész vagy a nyomozó hatóság tétlensége-, illetve az ügyész ügyből való kilépése ellenére is, ha a sértett úgy kívánja. Ha azonban az ügy megjárta a bíróságot, amely döntött a vádról, akkor a pótmagánvádló fellépése felesleges.

A pótmagánvádló halála esetén harminc napon belül egyenes ági rokona, házastársa, élettársa, vagy törvényes képviselője a helyébe léphet. Ebben az esetben a sértett halála előtt már fellépett pótmagánvádlói minőségben. Ha ez viszont nem történt meg, akkor a hozzátartozókra nézve a sértett általános jogai lesznek az irányadóak a Be. 51. § (3) bekezdésének rendelkezései szerint.

Abban az esetben tehát, ha a sértettnek a feljelentés elutasítása vagy pedig a nyomozás megszüntetése miatti panaszát a felettes ügyész elutasította, a sértett a közléstől számított harminc napon belül pótmagánvádlóként léphet fel. Ez a határidő jogvesztő, de a sértett igazolási kérelmet terjeszthet elő. A Be. 229. §-a lehetőséget biztosít a sértettnek, hogy az ellene elkövetett bűncselekmény hivatalos iratait az ügyészség hivatalos helyiségében megismerhesse. Azért van erre szükség, mert az iratok ismerete segít a sértettnek abban a döntésben, hogy pótmagánvádlóként fellépjen, vagy pedig nem.

A sértett nem nyomozhat, nincsenek meg azok az eszközei a tények felderítésére, mint az ügyészségnek és a nyomozó hatóságnak, de ha pótmagánvádlóként lép fel, akkor a terhelt bűnösségét neki kell bizonyítania. Az iratok segítséget adhatnak a bizonyításban. Az ügyvel kapcsolatos zártan kezelt iratokat a sértett biztonsági okokból nem ismerheti meg (tanúk, terhelt védelme, titokvédelem).

A pótmagánvádas eljárásban a sértett ügyvédi képvisellete kötelező, kivéve, ha a természetes személy pótmagánvádló jogi szakvizsgával rendelkezik. A sértett ügyvédjén keresztül vádindítványt nyújt be az ügyészségnél. A vádindítványt az iratokkal együtt az ügyészség továbbítja az illetékes és hatáskörrel rendelkező bírósághoz.

A vádindítványnak tartalmaznia kell [Be. 230. § (2) bek.]:

- a vádlott személyi adatait,
- a vád tárgyává tett cselekmény leírását,

- a vád tárgyává tett cselekmény minősítését,
- bejelentett polgári jogi igényt és egyéb indítványokat,
- tárgyalásra idézendők és értesítendők megnevezését.

Illetékes bíróságként megjelölhető a terhelt lakóhelye szerinti bíróság is. Szükséges a vádindítványban előadni azokat az indokokat is, amelyek alapján a pótmagánvádló a feljelentés elutasítása a nyomozás megszüntetése, vagy a vádemelés részbeni mellőzése ellenére a bírósági eljárás lefolytatását indítványozza [Be. 230. § (1) bek.]. Az előadott indokok lehetnek jogi természetűek – a feljelentés elutasításánál ezeknek kizárólagos szerepük van –, illetve ténykérdések, amik a nyomozás megszüntetésénél kapnak szerepet.

A vádindítvány még nem tekinthető vádiratnak. A bíróságnak döntési jogköre van, hogy a vádindítványt elfogadja-e, és az eljárást lefolytatja-e, vagy pedig elutasítja azt. Az ügyész a vádindítványt annak fogyatékoságai ellenére is köteles továbbítani a bírósághoz, nem dönthet a fogyatékoság kérdésében. A pótmagánvádnak éppen az a feladata, hogy kiküszöbölje, hogy az ügyész egyedüli döntése kizárja a bírói utat. A vádindítvány fogyatékoságának kérdésében egyedül a bíróság dönthet.

A bíróság a vádindítványt elfogadja, elutasítja, vagy pedig áttételéről határoz. A bíróság a vádindítványt elutasítja érdemi okból, ha ténybeli vagy jogi alapja nyilvánvalóan hiányzik, alaki okból, ha a vádindítvány elkészt (harminc nap eltelt), a pótmagánvádlót nem képviseli ügyvéd (és a pótmagánvádló nem rendelkezik jogi szakvizsgával), illetve a vádindítvány nem a jogosulttól származik. Az elutasítás nem akadályozza annak, hogy a sértett pótolja a vádindítvány fogyatékoságait. A vádindítványt elutasító végzés ellen nincs helye jogorvoslatnak. A miniszteri indoklás szerint a sértettnek a vádindítvány benyújtása előtt a feljelentés elutasítása, vagy a nyomozás megszüntetése ellen már élnie kellett panasszal, amit elutasítottak, és a bíróság is úgy döntött, hogy az eljárás folytatásának nincs helye. A végzés ellen már kizárja a jogorvoslatot a törvény.

A vádindítványból a bírói elfogadással lesz vád. A vádindítványt elutasító határozat nem egyenértékű az eljárást megszüntető végzéssel, ugyanis az utóbbihoz jogerő fűződik. A vádindítvány elutasítása ezért nem akadályozza annak sem, hogy a nyomozást folytassák.

## 7. AZ ÓVADÉK INTÉZMÉNYE

A jogállami büntetőeljárás egyik alapvető követelménye, hogy az emberi jogokat korlátozó kényszerintézkedések mindig a szükségesség és arányosság elvének megfelelően kerüljenek alkalmazásra. A büntetőeljárasi törvény most már normaszöveg szintjén is rögzíti a szabadság védekezés elvét. Az óvadék, mint új jogintézmény a bevezetése körül felvetődött számos polémia mellett is mindenképpen üdvözlendő, mert a feltételek fennállása esetén az előzetes letartóztatás egyik hatásos alternatívájának tekinthető. A 2008. év áprilisi adatok szerint eddig 433 esetben került sor óvadék elfogadására és 654 alkalommal elutasításra. Budapesti viszonylatban a legkisebb letett összeg 170.000 Ft volt, míg a legnagyobb egy emberöléses ügyben 30 millió.

Az óvadék intézményével kapcsolatos összegző gondolatok előtt hivatkozni kívánok arra a kerekasztal beszélgetésre, amely 2004. május 24-én gyakorló és elméleti jogászok

részvételével az Országos Kriminológiai Intézetben zajlott le. A beszélgetés témája az új Be. közel egy éves alkalmazásának tapasztalatait taglalta.

Az óvadékkal kapcsolatban elhangzott, hogy az alkalmazása során számos probléma merült fel. Az egyik felvetés szerint az intézmény bevezetésével nem vált egyértelművé a jogalkotói akarat a tekintetben, hogy mi alakítja elsődlegesen az óvadék összegét. Az eljárás tárgyát képező cselekmény tárgyi súlya vagy az óvadékot felajánló személyi körülményei. Ha ez az utóbbi, akkor az intézmény a „tehetősök” jogintézménye lesz, amivel megválthatják az előzetes letartóztatást.

Ugyancsak problematikus volt az óvadék összegével szemben bejelenthető jogorvoslat kérdése is, amelyet a Legfelsőbb Bíróság a már hivatkozott döntésével terelt helyes és megfelelő mederbe.

Szintén gondot okozott az óvadékkal kapcsolatban, hogy kell-e minden esetben ülést tartani, vagy esetleg az mellőzhető is, különösen akkor is, ha az óvadék letételének törvényben meghatározott feltételei nem állnak fenn, mert az előzetes letartóztatás nem, vagy nem csak a Be. 129. § (2) bekezdés b) pontján alapul.

A 2006. július 1. utáni jogi szabályozás szerint már hivatkozott törvénymódosítás szerint az ülés akkor is mellőzhető, ha az indítvány tárgya óvadék megállapítása, és az előzetes letartóztatás elrendelése a 129. §. (2) bekezdésének b) pontjában meghatározott okon kívül más okon is alapult. Ez esetben ugyanis az óvadék elfogadása a törvénynél fogva kizárt, mivel a Be. 147. §-ának (2) bekezdése világossá teszi, hogy. Az óvadék megállapításának csak akkor van helye, ha az előzetes letartóztatás a Be.129.§.(2) bekezdésén alapul.

Kétségtől van logika ebben az elgondolásban. Mindemellett arra is lehet hivatkozni, hogy azok az érvek, amelyek védelmi oldalról az előzetes letartóztatás további különös okainak cáfolására irányulnak nem érdemelnének-e meg egy olyan fórumot – nevezetesen egy ülés tartását – ahol a bíróság érdemben döntene erről a kérdéstről. Véleményem szerint a kivételesen nagy tárgyi súlyú bűncselekményeket leszámítva, erre csak igenlő választ lehet adni.

A közvéleményben éles vitát váltott ki az óvadék intézménye. Vannak országok, ahol nagy összegeket tesznek le, és még a gyilkossággal gyanúsított is szabadlábra kerülhet.

Az óvadék melletti szabadlábra helyezés bevezetését számos érv támasztja alá. Ezek közül két igen fontos indok emelhető ki. Az egyik az, hogy az előzetes letartóztatásnál jóval enyhébb jogkorlátozást jelent az óvadék melletti szabadlábra helyezés, ugyanakkor az előzetes letartóztatáshoz hasonló joghatást képes kiváltani, amennyiben a mértékét helyesen állapítják meg, hisz a szökést, elrejtőzést az óvadék elvesztésétől való félelem miatt a terhelt nem kísérli meg és az eljárási cselekményeknél is ugyanúgy megjelenik, mintha előzetes letartóztatásban lenne.

Másrész érvként hozható fel az, ami az ártatlanság vélelmének alapelvéből is következik, hogy a jogerős bírói ítélet előtt minél kevesebb korlátozás érje a terheltet, ugyanis nem szabad elfelejteni, hogy az előzetes letartóztatás megelőzi a jogerős bírói ítéletet, amely eldönti a terhelt bűnösségének kérdését. Eddig az időpontig az eljárás alá vont személy ártatlannak tekintendő, és éppen ezért törekedni kell arra, hogy minél kevesebb korlátozás érje. Mivel az eljáró hatóságok nem tévedhetetlenek, ezért előfordulhat az, hogy a terhelt ártatlannak

bizonyul. Ilyen esetekben jóval kisebb sérelem éri azt, aki az óvadék segítségével elkerülte az előzetes letartóztatást.

Az óvadékkal kapcsolatban a lehangzatosabb ellenérv az volt mindig is és az ma is, hogy a vagyonosabb rétegeknek nyújt előjogokat, míg a szegényebbek sok esetben nem tudják előteremteni a szabadlábra helyezéshez szükséges mértékű óvadékot. Azonban ez az érv, miszerint a vagyonosok előnyét biztosítja csak az óvadék, fenntartással kezelhető. Az óvadék mértékét ugyanis nemcsak az elkövetett cselekmény, illetve a várható büntetés súlyához kell igazítani, hanem igen jelentős szerepet kap a terhelt személyi és vagyoni helyzete is.

Azt minden képen alappal lehet vélelmezni, hogy – amennyiben a terhelt erre önállóan nem képes – nem minden terheltnek van olyan rokona, ismerős, aki egyben rendelkezik az óvadék letételéhez szükséges összeggel. Így tehát mégis azt kell megállapítani, hogy a terelteknek van egy bizonyos köre, akik nem tudják az óvadékot megfizetni. Megítélésem szerint ebből azonban nem lehet arra a következtetésre jutni, hogy az óvadék a gazdagok intézménye lenne.

Ugyancsak nem fogadható el az óvadékkal szemben az az érvelés sem, miszerint ha a terhelt fogva van, akkor az ésszerű időn belüli tárgyalás az érdeke, míg ha óvadék mellett szabadlábon van, akkor inkább az eljárás elhúzása a célja.

Véleményem szerint helyes döntés volt az óvadék bevezetése, mellyel az előzetes letartóztatás megfelelő alternatíváját teremtették meg. Mivel az előzetes letartóztatásnak csak akkor van helye, ha a terhelt jelenléte az eljárás során az óvadék alkalmazásával nem biztosítható megfelelően, így annak jogai a legkevesebb korlátozást szenvednek, ezért ez az eljárás az ártatlanság vélelmével is maximálisan összhangban áll.

Az óvadék bevezetését több szempontból is jónak és ugyanakkor szükségszerűnek is tartom. Szerintem az előzetes letartóztatásnál előnyösebb megoldás. A gyanúsított ugyanis az eljárás időtartama alatt tudja rendezni családi, vagyoni viszonyait, ugyanakkor nem terheli az államháztartást sem a terhelt ellátása, illetve őrzése, mivel a büntetés-végrehajtási intézetek előzetes letartóztatás fogantatására rendelt részlegei túlterheltek. Végül, de nem utolsósorban az óvadék intézménye elősegíti a Be. 5. §. (2) bekezdésében megfogalmazott alapvető rendelkezés érvényesülését, mely szerint mindenkinek joga van ahhoz, hogy szabadlábon védekezzen, és e jogot korlátozni, illetőleg bárkinek a szabadságát elvonni csak a büntető-eljárási törvényben meghatározott okból és a törvényben meghatározott eljárás alapján lehet.

## 8. AZ ÍTÉLKEZÉSI GYAKORLAT ÉS AZ ALKOTMÁNYBÍRÓSÁG HATÁROZATAINAK ALKALMAZÁSA

Közismert, hogy a magyar Alkotmánybíróság igen széles hatáskört kapott a törvényhozás felülbírálatára, amelyet önmaga is tovább szélesített, a bírói jogalkalmazással azonban mondhatni meglehetősen óvatosan bánt. Egyrészt az alkotmány rendelkezései sem adtak erre lehetőséget, másrészt az Alkotmánybíróság már a működése kezdeti szakaszában kinyilvánította, hogy nem kívánja közvetlen kontroll alá vonni a Legfelsőbb Bíróságnak a bírói szervezetre kiterjedő jogértelmező tevékenységét. (57/1991. AB határozat)

A Legfelsőbb Bíróság részéről ezzel párhuzamosan kialakult egy olyan elgondolás, hogy az alkotmány rendelkezéseinek alkalmazására és értelmezésére csak az Alkotmánybíróság

jogosult, így a bíróságok nem alapíthatják döntéseiket az alkotmány meghatározott rendelkezéseire. A magyar bírói kar számára ezt hosszú időre eldönteni látszott a Legfelsőbb Bíróság Elnökségi Tanácsának a BH 1994. 1. számú döntéseként megjelent határozata, amelyben kifejtésre került, hogy csak az Alkotmánybíróság jogosult annak megállapítására, hogy az adott anyagi vagy eljárásjogi rendelkezés ellentétes-e az alkotmánnyal.

A konkrét ügyben a Legfelsőbb Bíróság Elnökségi Tanácsának egy eseti döntése tehát azt állapította meg, hogy kizárólag az Alkotmánybíróság jogosult valamely jogszabály alkotmányosságának felülvizsgálatára. Az ügyben eljáró legfőbb ügyész hiába érvelt azzal, hogy a döntés során a Legfelsőbb Bíróságnak valamennyi hatályos jogszabályt, így az alkotmány rendelkezéseit is figyelembe kell venni.

Ezzel szemben a Legfelsőbb Bíróság a következőkre hivatkozott: *„A törvény szövegéből következően valamennyi hatályos jogszabályt figyelembe kell vennie a Legfelsőbb Bíróságnak, így az Alkotmányt is. Ezzel az érveléssel kapcsolatban rámutat az Elnökségi Tanács, hogy az Alkotmány 32/A. §-ának (1) bekezdése az Alkotmánybíróság hatáskörébe utalja a jogszabályok alkotmányosságának a felülvizsgálatát. Mivel erre az alkotmány egyetlen más szervet sem jogosít fel, kizárólag az Alkotmánybíróság jogosult annak megállapítására, hogy egy adott, hatályban lévő anyagi jogi vagy eljárásjogi rendelkezés ellentétes-e az alkotmánnyal. Ez a tevékenység a jogalkalmazás során, a jogalkalmazás körében nem végezhető el, mivel az alkotmány erről másként – a fentiek szerint – rendelkezik. Az ezzel ellentétes álláspont nemcsak az alkotmányban foglalt rendelkezést sértené, hanem nagyfokú jogbizonytalanságot is eredményezne, ha minden bíróság a jogalkalmazói jogértelmezés során eldöntené, hogy az adott konkrét rendelkezés ellentétes-e az alkotmánnyal, és ennek a jogalkalmazás körében levonhatná a következtetéseit, azaz félretehetné a konkrét speciális szabályozást. Ebben az esetben egységes jogról aligha beszélhetnénk és a jogbiztonság – a törvényesség alappillére – és a jogi szabályozás kiszámíthatósága szenvedne csorbát.”*

A Legfelsőbb Bíróság álláspontja ma már kétségek nélkül átgondolásra szorul, mert csak egy aspektusból szemlélte a kérdést, ezért úgy gondolom, igazat kell adni a *Fundamentum* közel tíz évvel ezelőtt megjelent számában a témában megnyilvánuló szerzőknek, akik tévesnek minősítették a Legfelsőbb Bíróság álláspontját.

A Legfelsőbb Bíróság érvelése ugyanis arra nem volt tekintettel, hogy az alkotmány 32/A. §. (1) bekezdésének a jogszabályok alkotmányossági felülvizsgálatára vonatkozó felhatalmazását az alkotmányellenesnek ítélt jogszabályok (2) bekezdésben szabályozott szükségszerű megsemmisítésével együtt kell értelmezni. Ez a hatáskör az, ami valóban csak az Alkotmánybíróságot illetheti meg, mert ellenkező esetben valóban jogbizonytalanság állna elő.

A bíróságok jogalkalmazói tevékenységük során szükségszerűen értelmezik az alkotmányt és alkalmazzák annak rendelkezéseit. E körben elsőként kell említeni az alkotmány 70/K. §-át, amely szerint az alapvető jogok megsértése miatt keletkezett igények, továbbá a köteleességek teljesítésével kapcsolatban hozott állami döntések elleni kifogások bíróság előtt érvényesíthetők. A szakirodalom az alkotmány ezen rendelkezéséről megállapítja, hogy értelmezése meglehetősen ellentmondásos. Léteznek ugyanis olyan felfogások, amelyek ebben a megoldásban lényegében a közvetlen alkotmányjogi panasz, tehát

adott esetben valamely egyedi hatósági, vagy akár bírói ítéletben megjelenő alkotmányellenesség rendes bíróság által történő kiküszöbölésének lehetőségét látják, ami a jelenleg elfogadott megoldással teljes mértékben ellentétben álló eljárási garanciák érvényesítését tenné lehetővé.

Az ellentmondás feloldására kézenfekvő megoldásnak tűnik az a magyarázat, hogy az alkotmány nem azt biztosítja, hogy az alapjogok megsértése miatt bírósághoz lehet fordulni, hanem azt, hogy az alapjogok megsértéséből keletkezett igények érvényesíthetők a bíróság előtt. Ez az érvelés elfogadható, sőt még az a megállapítás is, hogy az alkotmány 70/K. §-a semmiképpen nem értelmezhető úgy, hogy az Abtv. 48. §-ával ellentétben alkotmányvétség esetén a rendes bírósági utat közvetlenül nyitná meg. Egy azonban tagadhatatlan az alkotmány hivatkozott rendelkezése mégiscsak lehetőséget ad arra, hogy a rendes bíróságok is „hozzáférjenek” az alkotmányhoz és lényegében az alapjogi bíráskodás területén végezzenek jogalkalmazói tevékenységet.

Az elméleti szakemberek közül többen is kifogásolják, ha a bíró az alkotmány rendelkezéseit értelmezni merészezi az ítéletben. Álláspontom szerint ugyanakkor nem láthatóak el az alapjogi bíráskodásból fakadó feladatok az alkotmány konkrét rendelkezéseinek értelmezése nélkül. Nézetem szerint tehát a rendes bíróságok értelmezhetik és alkalmazhatják is az alkotmány rendelkezéseit, és jogosultak a döntésüket az alkotmány meghatározott szakaszára alapítani. Az alkotmányellenes jogszabály észlelése esetén a szerző álláspontja esetén viszont a bírónak kötelessége az Alkotmánybíróság megkeresése.

Az Alkotmány 70/K. §-ában biztosított jogkörön túl az alapjogi kategóriák alkalmazása nélkül lényegében a Polgári és a Büntető törvénykönyv fogalomrendszere sem értelmezhető, így ezek meglehetősen széles körű használta nélkül a jogalkalmazói tevékenység elképzelhetetlen.

A témánk szempontjából ebből a körből a legfontosabbnak tartom, hogy a Debreceni Ítéltábla általam vezetett II-es tanácsa döntései során visszatérően hivatkozik alkotmányos normákra is. Jóllehet rendszerint nem közvetlenül az alkotmányra, hanem alapvetően AB határozatokra. Ez a lényegen nem változtat, hisz az AB határozatok az alkotmány rendelkezéseit interpretálják. Az AB határozatokkal kapcsolatban megjegyzendő, hogy az Alkotmánybíróság nem jogalkotó szerv, jogszabály-megsemmisítésre lehetőséget biztosító hatásköre folytán azonban az a kérdés, hogy mi az érvényes jogszabály, csupán az alkotmánybírói határozatok ismeretében válaszolható meg. Az Alkotmánybíróságnak a jogforrások rendszerében betöltött lényeges szerepét részben ez adja. Ugyanakkor nagyon lényeges, hogy határozatait kimerítően indokolja. A határozat indokolásának jogi értelemben vett kötelező ereje vitatott, azonban nem hagyható figyelmen kívül, hogy az indokolásban foglalt érvelés intellektuális meggyőző ereje folytán a jogalkotó és a (legalábbis figyelmes) jogalkalmazó jövőbeni magatartását meghatározza, illetve mindenképpen befolyásolja. Ellenkező esetben mind a jogalkotónak, mind a jogalkalmazónak számolnia kell azzal, hogy az Alkotmánybíróság hasonló ügyeket a korábban alkalmazott elvek szerint ítél meg. Természetesen a témánk szerint ez csak abban a feltételezett esetben problémamentes, ha a bíróság osztja az alkotmányban, illetve az AB határozatban foglaltakat. Csak példa kedvéért hivatkozunk néhány határozatra:

A Bf.II. 345/2006. számú (már korábban is hivatkozott) ügyben: „A bíróság az ügyészt vádmódosításra nem hívhatja fel, annak indokoltságára nem utalhat, e körben jelzéseket, megjegyzéseket nem tehet. Súlyosan megsértette ezért a tételes eljárási szabályokat, valamint az eljárási feladatok megosztásának és fegyverek egyenlőségének elvét is az elsőfokú bíróság, amikor a tanács elnöke az ügyész felé megjegyezte, hogy perbeszédében nem kerített sort az előző eljárásban valóban eszközölt vádmódosításra. A per adataiból az tűnik ki, hogy az ügyész a bíróság megjegyzésére módosította végül a vádat (azt követően, hogy már befejezte perbeszédét) s még utalt is arra, hogy ezt a bíróság felhívására tette.

Ilyen körülmények között a történeti tényállás lényeges vádbeli módosulására a vádlott érdemi védekezés nem terjeszthetett elő, mert a bizonyítási eljárás megnyitására már nem került sor. A büntetőeljárás végső szakaszában a bíróság vádhoz kötöttsége nemcsak az ügyész és a bíróság kapcsolatát határolja be, hanem a vádlott védekezéshez való jogának tartalmi szempontjából is alapvető jelentőségű. A terhelt számára a jogszerű és eredményes védekezéshez elengedhetetlen annak ismerete, hogy milyen tények, adatok, összefüggések alapján kerül sor vele szemben a felelősségre vonását célzó büntetőeljárás lefolytatására. A vád pontos ismerete biztosíthatja a védelem számára – többek között – a bűnösség vagy a minősítő körülmények fennállásának hiányát jelentő, illetőleg a cselekmény privilegizált esetét megalapozó ok-okozati összefüggésre vonatkozó bizonyítékok feltárását, a cselekmény elbírálása szempontjából jelentős motívumokra, enyhítő körülményekre történő figyelemfelhívás lehetőségét [14/2002.(III.21.) AB határozat].

Az eljárási feladatok megosztásának elvéből következik, hogy nincs perjogi lehetőség a bíróság részéről a vád bárminemű befolyásolására. A váddal való rendelkezésből fakadó feladatok teljesítése kizárólag az ügyész hivatásbelei kötelezettsége. Az ügyésznek az e feladat teljesítéséhez szükséges jelenléti, kérdezési, indítványtételi és egyéb jogait a Be. a bírósági eljárásban teljes körűen biztosítja. Az állami büntetőjogi igény érvényesítése az ügyész alkotmányos kötelezettsége és ennek szakmai mulasztásból eredő elenyészése kockázatát is az ügyész viseli. Az eljárás bírósági szakaszában a vádrendszerű és kontradiktórius eljárás lényegéből fakadó követelmény, hogy az igazságszolgáltatás monopóliumával rendelkező bíróság és a közvádlói hatalmat kizárólagosan birtokló ügyész hatásköre, tevékenysége, mozgástere egyaránt átlátható, kiszámítható legyen. A funkciómegosztás elvét és az Alkotmány 45. §. (1) valamint 51. §. (2) bekezdését egyaránt sérti az a megoldás, amely az eljárás bármely résztvevőjének a jogi helyzetét lerontva, lehetőséget teremt az eljárás során az eljárás bármely alanyától való feladatkör elvonására [14/2002. (III.21.) AB határozat].

A kifejtettek miatt az eljárási szabálysértés olyan jellegű, amely a Be. 375.§.(1) bekezdés értelmében önmagában hatályon kívül helyezési okot valósít meg.”

Lényegében hasonló szabálysértés történt a bíróság részéről a Bf.II. 561/2006. szám alatt felülbírált ügyben is, ahol a tanács az indokolásban ugyancsak a 14/2002 (III.21.) számú AB határozatra továbbá előző döntésére hivatkozott, amely időközben megjelent az ÍH 2006/140. számú eseti döntéseként is.

A Bf.II. 225/2006. számú ügyben az alábbi okfejtést adta a bíróság: „A törvényi rendelkezés szerint hatályon kívül helyezéshez vezető, súlyos relatív eljárási szabálysértésnek kell tekinteni, ha az eljárásban résztvevő személyek a törvényes jogaikat nem

gyakorolhatták, vagy ezek gyakorlását korlátozták. A szakértői vélemény alapján jelen ügyben egyértelműen megállapítható, hogy az I. r. vádlott jogainak gyakorlására megfelelően nem lehetett képes. Különös jelentőséggel bír, hogy a határnapon a bizonyítás mellett sor került a perbeszédre, és az utolsó szó jogán tett nyilatkozatokra. Az utóbbiakat a másodfokú eljárásban nem lehet megismételni, így e körben a jelzett eljárási szabálysértés nem korrigálható. Mindezek az elsőfokú eljárás rendkívül fontos szakaszának alappillérei. A tárgyalási részvételre gyógyszerezett állapota miatt nem képes vádlott estében a tárgyalás nem volt megtartható. Az érdemi tárgyalás alapvetően sértette az I. r. vádlott vonatkozásában az Alkotmányban és a perjogi törvényben is alapvető szinten megfogalmazott védelmi jogokat. Az eljárási szabálysértés háttere jelentős volt és a következő normák tükrében egyértelműen megítélhető. Az Alkotmány 57. §. (1) bekezdése kimondja, hogy a Magyar Köztársaságban a bíróság előtt mindenki egyenlő, és mindenkinek joga van ahhoz, hogy az ellene emelt bármely vádat vagy valamilyen perben jogait és kötelességeit a törvény által felállított független és pártatlan bíróság igazságos és nyilvános tárgyaláson bírálja el.

A tisztességes eljáráshoz (fair trial) való alapvető jog fogalmazódik meg az Emberi Jogi Európai Egyezmény 6. cikk 1. pontjában. Ehhez képest az Alkotmány 57. §. (3) bekezdése rögzíti, hogy a büntetőeljárás alá vont személyeket az eljárás minden szakaszában megilleti a védelem joga. Ugyanerről a büntetőeljárási törvény az alapvető rendelkezések között szól. A tisztességes eljárás követelménye és a védelem elve szorosan összekapcsolódik. Mindkettőből fakad, hogy az eljárás alá vont terhelt egyrészt saját jogán, másrészt védő igénybe vételével láthassa el védelmét egy olyan eljárásban, melyben a törvényben meghatározott jogait a hatóság biztosítja. Jelen ügyben az I. r. vádlott gyógyszeres állapotánál fogva nem volt alkalmas arra, hogy megfelelően védekezzék, ezáltal az eljárás tisztességes volta alappal kérdőjelezhető meg. A tisztességes eljárás alapvető eleme ugyanis, hogy a vádlott a váddal szemben törvényes lehetőségeit kimerítve megfelelően védekezhessen és a kontradiktórius eljárásban a védelem a váddal egyező jogokat gyakorolhasson. E jogok gyakorlását a vádlott súlyos fokú korlátozottsága kizárta.”

A következő, Bkf.II. 244/2005.számú végzésben a tanács helybenhagyta az elsőfokú bíróság szabaddalra helyezésről döntő határozatát és a jogi indokolást az alábbiakkal egészítette ki: „Az előzetes letartóztatás szükségességét, feltételeit illetően az ítélet tábla még indokoltnak tartja felhívni az alábbi alapszabályokat, melyek szintén a szabadságelvönás ellen hatnak:

- Az emberi jogok és alapvető szabadságok védelméről szóló, Rómában, 1950. november 4-én kelt Egyezmény (kihirdetve az 1993. évi XXXI. törvény által) 5. cikkének 1.pontja szerint mindenkinek joga van a szabadságra, melynek elvonására büntetőeljárás keretében is csak feltétlenül szükséges esetben kerülhet sor a törvényi előfeltételek maradéktalan megvalósulása esetén.
- Az Alkotmány XII. fejezet az alapjogok szabályozásánál az 55. §. (i) bekezdésében szintén kifejezésre juttatja az előbb részletezett elvet.
- Az 1998. évi XIX. törvény (Be.) 5. §. (2) bekezdése az alapvető rendelkezések között mondja ki, hogy mindenkinek joga van ahhoz, hogy szabaddal védekezzék.”

A következő Bkf.II. 78/2007. számú végzésben a tanács megváltoztatta az elsőfokú bíróság döntését, amely egy egyesített ügyben korlátozta a vádlottak és védők iratbetekintési jogát, mert álláspontja szerint a védelem csak az őket érintő eredeti alapügy iratait tekintheti meg.

*„Az iratbetekintést kérelmező védők és vádlottak kérelmező vádlottak esetében a kábítószerrel kereskedés megvalósulásának szempontjai, az ez ellen ható tények, a felelősség alól mentő, vagy a felelősséget csökkentő körülmények megismerése érdekében nem zárható el attól a védelem, hogy a teljes iratanyagot áttekintse. Ennek hiányában ugyanis felmerül, hogy olyan lényeges adatokat nem ismerhet meg, melyek befolyásolják az érdemi védekezést. Ekkor pedig sérülne a tisztességes eljárás és a fegyverek egyenlőségének elve” [6/1998. (III.11.) AB határozat].*

A hivatkozott határozatok ismertetését nem azért tartottam szükségesnek, hogy ezzel az esszé terjedelme növekedjen, pusztán érzékeltetni akartam, hogy a büntető bíróság is szinte napi rendszerességgel indokolja álláspontját alkotmányos kategóriákkal. Azt talán nem lehet mondani, hogy bármelyik hivatkozás ellentétes lenne a Be. rendelkezéseivel, az azonban biztos, hogy az alkotmányos elvekre történő hivatkozások (nem egyszer együtt a strasbourgi bíróság gyakorlatával) képezik az indokolás súlypontját. A szűkebben vett törvényi szabályozás nem is tartalmazza mindig ezeket a fogalmakat. Például a tisztességes eljárás követelménye ma már evidencia számba megy, de konkrét Be. szabályban nem jelenik meg, hisz a fair trial egy olyan komplex minőséget jelent, amit csak az eljárás egészének és körülményeinek figyelembevételével lehet csak megítélni.

## 9. QUO PERVENESTI BÜNTETŐELJÁRÁS?

Jogos kérdésként merül fel, hogy megpróbáljunk válaszolni a feltett kérdésre: „hová jutott a büntetőeljárás?” Helyzetemből adódóan én ezt két dimenzióban is érzékelem. Egyrészt látom, hogy a szakirodalom milyen pontokon lát eredményeket és hol észlel továbbra is hiányosságokat. Másrészt mint gyakorló bíró folyamatosan megtapasztalom, hogy mindezek hogyan és miképpen jelennek meg egyrészt a tárgyalóteremben, de azt is, hogy azok milyen módon érvényesülnek az eljárás nyomozati szakaszában.

Egyértelműen pozitív eredményként könyvelhetjük el, hogy a nyomozási bíró intézménye beépült az eljárási rendszerébe. Igaz, vannak kritikák, néha nem is alaptalanul, hogy főleg a kényszerintézkedések vonatkozásában sematikus döntések is születnek. Garanciális szempontból azonban a helyzet összehasonlíthatatlanul jobb a korábbi időszakhoz képest. A perbeli funkciók elkülönítése terén szintén jelentős az előrelépés, hisz kikerült a törvény szövegéből a pótnyomozással, illetve a vádkiterjesztéssel kapcsolatos rendelkezés. Az alakuló büntetőeljárás egyik jelentős érdeként tudhatjuk be a sértetti jogosultságok folyamatos erősödését. Ezek közül az egyik jelentős változásnak tekinthetjük, hogy a pótmagánvád intézménye ismét megjelent büntetőeljárásunkban. A pótmagánvád, amint arra utaltunk is, az ügyészi vádmonopólium kizárólagosságát töri meg, megakadályozza, hogy az ügyész quasi bíróként eljárva bűnösöket menthessen fel a vád elejtésével.

Ugyancsak előrelépésnek tekinthetjük az óvadék intézményének megjelenését, mert számos esetben az előzetes letartóztatás hatásos alternatívájának bizonyulhat hozzájárulva ezzel a szabadlábon történő védekezés megvalósulásához.

A bizonyítás törvényességét illetően úgy tűnik, jól működik az a megoldás, hogy a tárgyalási jegyzőkönyvben szó szerint kell rögzíteni a vádlottakhoz, illetve tanúkhöz intézett kioktatásokat és figyelmeztetéseket. Ezzel szemben, amint arra a bevezető első soraiban már utaltunk, továbbra sincs változás atekintetben, hogy a nyomozati eljárás során az ún. robotzsaru program keretében kidolgozott blankettaszerű nyomtatványon történik a kioktatás. Ez a megoldás a tárgyalási szakban megkövetelt precíz és szabatos kioktatással szemben továbbra is aggályokat válthat ki atekintetben, hogy valójában megértette-e az érintett személy, hogy tulajdonképpen milyen kérdésre kell választ adnia.

Mindemellett még továbbra is kifogásolhatóak a következők: A Be. eredeti formájában – megítélésünk szerint egyértelműen helyeselhető módon – a magyar büntetőeljárást az ügyféli (angolszász) tárgyalási modellhez kívánta közelíteni. Ennek lényegéhez tartozik, hogy bizonyítás csak a tárgyaláson történik, a nyomozás feladata csupán azon tények felderítése, amelyek alapján az ügyész megalapozottan dönthet a vádemelés kérdésében, a bizonyítást a felek folytatják, a bíró ennek passzív szemlélője. Bár a Be. hatályos szövegében is megtalálható az a rendelkezés, mely szerint a tényállást csak olyan mértékben kell felderíteni, hogy a vádló megalapozottan dönthessen a vádemelés kérdésében, a jelenlegi gyakorlat alapján már a nyomozás során is a tényállás teljes mértékben történő megállapítására törekszenek a hatóságok.

A korábbi időszakhoz képest, amint erre utaltunk is már érdemi változás nem történt. Megállapítható, hogy már a nyomozás során is bizonyítás folyik, amely egyenértékű (olykor még jelentősebb is) az eljárási garanciákkal övezett tárgyaláson lefolytatott bizonyítással. Szemben a nálunk tapasztalható tárgyalóterembeli ügyészi passzivitással az ügyféli modell lényeges szereplője a tárgyaláson aktív vádképviselő, sőt arra is érdemes odafigyelni, hogy a tárgyaláson is igen komoly segítőkkal dolgozik a vád és a védelem képviselője.

Az eredeti új Be. kodifikációja során határozottan az angolszász, vádelvű perjogi minta bevezetésére helyezték a hangsúlyt, *„amely esetben a nyomozó hatóság nem végezne előzetes bizonyítást, ill. perrendszerűen nem rögzítené a vádemeléshez szükséges bizonyítékokat, ennél fogva az ügyet eldöntő bizonyítás a kontradiktórius fő tárgyaláson történne,”* ami egyben jelentené *„a fő tárgyaláson pervezetés címén inkvizítor ítéltőbíró főszerepének átírását statisztaszereppé, hogy a felek (ügyész, terhelt és védője) fegyveregyenlősége (equality of arms) teret kaphasson, hogy lehetővé váljék számukra pro és contra bizonyítékaik prezentálása, ill. ennek során a szóbeli bizonyításfelvétel (tanúk és szakértők kihallgatása) keresztkérdezés útján ...”*

A fentiekben vázolt modell megvalósításához szükséges szabályok azonban a Be. hatályba lépésének időpontjában már nem voltak a törvényszövegben fellelhetők, ami pedig a törvényben maradt, az is jelentősen „felpuhítva” került rögzítésre, mint például a felek általi kérdés, ami főszabályból indítványra elrendelhető lehetőség maradt, és amely a gyakorlatban elenyésző számban érvényesül.

Ismételten hivatkoznunk kell arra, hogy a jelenlegi hazai helyzetet változtatná meg, és közelítené az eredetileg is preferált angolszász modellhez a Be. rendelkezései közé beillesztett

azon szabály, miszerint a bíróság hivatalból nem köteles a vádat alátámasztó bizonyítási eszközök felkutatására, vizsgálatára. A vád bizonyítása a vádlót terheli és az eljárási feladatok megoszlásának elvéből is az következik, hogy a vád megalapozása a vádló és nem a bíróság feladata. Az ügyész a vádiratban indítványt tesz arra, hogy a bíróság milyen bizonyítási eszközöket szerezzen be és vizsgáljon meg, a tárgyalás előkészítése során pedig a bíróság intézkedik aziránt, hogy az ügy elbírálásához szükséges bizonyítási eszközök rendelkezésre álljanak.

A Be. 75. § (1) bekezdésének alapelvi szintű rendelkezése szerint a bíróságnak a tényállás alapos és hiánytalan tisztázására kell törekednie, hogy ennek eredményeként, a bizonyítékok szabad értékelése alapján, megalapozott (hiánytalan és helyes) tényállást állapítson meg. A módosítás eredményeként a Be. egyértelműen az ügyész feladatává teszi, hogy gondoskodjon a vád megfelelő megalapozásáról. Az ügyész a bírósági eljárás menetében is előterjeszthet a vád alátámasztása érdekében bizonyítási indítványt, de azt a bíróság nem köteles teljesíteni.

Megítélésünk szerint a helyeselhető modell alapján a tárgyaláson a bírónak a bizonyításban passzívnak kell lennie, míg az ellenérdekű szereplők, vagyis a vád és a védelem aktívan vesz részt abban, amelynek egyik megnyilvánulási formája a felek általi kérdészés főszabálya tétele. A bíró bizonyításban betöltött jelenlegi aktív szerepét előmozdítja az előzetes iratismeret, vagyis az, hogy az előkészítő iratokat és a vádiratot is ismeri a tárgyalást megelőzően. Emiatt, mintegy „megtanulva az ügyet” a tárgyalás megkezdésekor már elfogult lehet, mivel túlnyomó részt a nyomozó hatóságok és az ügyész álláspontját ismeri (vagyis a büntetőjogi felelősség megállapítása irányában lehet befolyásolt), a védelem pedig elsősorban a tárgyaláson jut szerephez. Látszólag tehát hiába rendelkezik mindkét oldal többé-kevésbé azonos jogokkal – bár az állam deklaráltan közhatalmi túlsúllyal vesz részt a büntető-eljárásban –, az is nehezen vitatható, hogy amennyiben a nyomozás iratainak és a vádirat ismerete alapján a bíróban kialakult a meggyőződés, esetleg a várható döntés (de még ha csak befolyásoltta válik is), akkor a védelem szerepe a tárgyaláson irrelevánssá válhat. Ezen a semmiképpen kívánatosnak nem tekinthető gyakorlaton jelentene érdemi változtatást, ha a bizonyítási eljárás kizárólag a tárgyaláson folya, a bíró nem rendelkezne teljes körű előzetes iratismerettel, és kizárólag a tárgyaláson találkozna a vád és a védelem bizonyítékaival. Ez egyben azt is jelenti, hogy a nyomozásnak nem feltétlenül a perrendszerű bizonyítékok beszerzése és összegyűjtése, vagyis egy teljes körű bizonyítási eljárás lefolytatása lenne a feladata, hanem az ügynek a vádemelésre való alkalmassá tétele.

Természetesen nem arról beszélünk, hogy az ítéldbíró ne intézhessen kérdést a vádlotthoz, tanúhoz vagy szakértőhöz, vagy egyáltalán ne rendelkezzen semmiféle előzetes ügyismerettel, hiszen ebben az esetben az anyagi igazság kiderítése válna kétségesse, vagy egyenesen elérhetetlenné. Ugyanakkor a jelenlegi helyzetben pedig reális veszélynek látjuk, hogy a legtöbb esetben a bírósági tárgyaláson a nyomozás pusztá megismétlése történik.

A tárgyalás primátusára épülő rendszer elérésétől egyelőre messze vagyunk, és úgy tűnik, hogy a jogalkotó azon kísérletei, amelyekkel ebbe az irányba kívánta elmozdítani a büntető igazságszolgáltatást, rendszerint a gyakorlatban már nem mennek teljesebbé. Elegendő ehelyütt pusztán arra utalni, hogy például hiába határozza meg a Be. 164. § (2) bekezdése, hogy a nyomozás során a *„tényállást oly mértékben kell felderíteni, hogy a vádló dönthessen arról, vádat emel-e,”* ezzel szemben jelenleg is teljes körű tényállás-felderítés és megállapítás történik már a bírósági szakaszt megelőzően is.

Félő, hogy az egyébként rendkívüli elvi jelentőségű Be. módosítás, miszerint ha az ügyész nem indítványozza, a bíróság nem köteles a vádat alátámasztó bizonyítási eszközök beszerzésére, és megvizsgálására, ugyanerre a sorsra fog jutni. A bíróságnak általában „hivatalból” is intézkednie kell a bizonyítási eszközök beszerzéséről, és a vádirat hiányosságainak pótlása, a bizonyítási eszköz felkutatása, biztosítása vagy megvizsgálása érdekében, ha szükséges, az ügyészt megkeresheti. Ha az ügyész nem tesz eleget a megkeresésnek, a bíróság megszünteti az eljárást. Az eljárás adatai a vádat alátámasztó további bizonyítási eszközök, létezésére utalhatnak, ám a módosítás értelmében amennyiben ezek beszerzésére az ügyész nem tett indítványt, a bíróság erre nem is hívhatja fel, mert ezzel a felhívással a funkciómegosztás elvét megsértve maga is vádlói funkciót gyakorolna. Nem jelenti ugyanekkor ez a szabály azt is egyben, hogy a bíróság a vádló indítványa hiányában terhelő bizonyítékot nem szerezhethet be, illetve nem vizsgálhat meg, hanem csupán azt, hogy erre nem köteles. A kifejtettek akkor is irányadók, ha magánvádló vagy pótmagánvádló képviseli a vádat.

Az új törvényi szabályozásból kétségtől kiolvasható egy törekvés arra, hogy az eljárási funkciók elkülönülése a jövőben legyen hangsúlyosabb. Amint erre már utaltunk, ebben a kérdésben részben történt előrelépés. Kérdés azonban, hogy a gyakorlatban hogyan realizálható az, hogy a bíróság nem köteles intézkedni a terhelő bizonyítékok beszerzése iránt, figyelemmel arra, hogy továbbra is terheli az anyagi igazság kiderítésének követelménye. 2006. július 1-ét követően a Legfelsőbb Bíróság ugyan több ebben a témában tartott tanácskozásán hivatkozott arra, hogy a megalapozatlanság kérdését is ennek függvényében kell majd elbírálni, vagyis nem róható az első fokú bíróság terhére a terhelő bizonyítékok beszerzése. Ma már közeledve a módosítás hatályba lépésének második évfordulójához a Legfelsőbb Bíróság részéről ez az álláspont halványodni látszik. Valószínű azért, mert az anyagi igazság érvényesítésének töretlen fenntartása, és emellett a terhelő bizonyítékok beszerzése szükségképpen egymással ellentmondásban áll. Az eltelt időszakban még egyetlen olyan másodfokú döntést sem közöltek le, amely olyan megállapítást tett volna, hogy az elsőfokú bíróság ítélete ugyan megalapozatlan, de ennek egyetlen oka az, hogy az ügyész nem tett indítványt további terhelő bizonyítékok beszerzésére, ehhez képest pedig a bíróság élt azzal a törvényben biztosított lehetőséggel, hogy nem köteles ebben az irányban lépéseket tenni. Hatályos jogrendszerünkben a bíró elvileg csak a törvénynek van alávetve, ugyanakkor kár lenne tagadni, hogy a hierarchikus felépítésű bírósági rendszerben a felsőbb bíróságok leközlött döntéseinek („*erre van BH*”-szindróma) kiemelt jelentősége van. Gyanítható, hogy egy ilyen a gyakorlatot ebbe a kívánt irányba befolyásoló döntés(ek) leközlésének egyetlen oka van: a tanácstalanság, vagyis az, hogy a Legfelsőbb Bíróság és az Ítéletábrák sem tudnak mit kezdeni a törvény egymásnak ellentmondó rendelkezéseivel.

Izgalmas kérdés, hogy ez az elgondolás a gyakorlatban az elmúlt évek során hogyan valósult meg. A szakirodalom több helyen, így az ítélkezési gyakorlat számára leggyakrabban útmutatóul szolgáló ún. „kapcsos kommentár” szerzője bátran hivatkozik arra, hogy a megalapozatlanság kérdését a fellebbviteli bíróságoknak úgy kell vizsgálni, hogy ennek során nem róhatják fel hiányosságként azt a tényt, hogy a bíró nem tett intézkedést a terhelő bizonyítékok beszerzésére.

A gyakorlatban azonban ez egyáltalán nem így van. A Fővárosi Bíróság Büntető Kollégiuma például testületi állásfoglalásként fogalmazta meg, hogy a Be. 75. § (1) bekezdés II. fordulata csupán üzenet értékű, szimbolikus jelentősége van, az alkalmazása azonban kockázattal jár. Miután megmaradt a bíróságnak a 75. § (1) bekezdésében szereplő, a tényállás valósághű megállapítására vonatkozó kötelezettsége, a hivatalból való bizonyítás lehetősége, a bíróság a bizonyítási eljárás során minden olyan rendelkezésre álló bizonyíték megvizsgálására és értékelésére köteles, amely a tényállás tisztázásához szükséges. Nincs tehát jelentősége, és nem is mindig dönthető el előzetesen, hogy az adott bizonyítási eszközből származó bizonyíték a vád alátámasztására vagy annak gyengítésére alkalmas, ezért a bíróság az ügyészi indítványtól függetlenül köteles bizonyítást folytatni, ahogy azt a hatályos jogszabályok alapján teszi.

Ha egy rendelkezésre álló, tehát ismert de az ügyész által nem indítványozott bizonyíték megvizsgálását a bíró elmulasztja, és ez vezet az ítélet megalapozatlanságához (felderítetlenség), akkor a másodfokú bíróság vagy bizonyítás kiegészítés útján küszöböli ki a megalapozatlanságot, vagy ha ez nem lehetséges, hatályon kívül helyezéssel él.

A kollégium hangot adott annak is, hogy a bíróság csak arra nem kötelezhető, hogy felderítse, felkutassa a bizonyítékokat (álláspontom szerint erre a jogszabálmódosítás előtt sem volt köteles), de pl. szakértőt kell kirendelni az okozott kár, az elkövetési érték, stb. megállapítására, ha ezt az ügyész elmulasztotta és meg kell idézni azt a tanút, akit a nyomozás során nem hallgattak ki, mert nem tudtak létezéséről, de a tárgyaláson felmerült, hogy tudomása van a vádirati cselekményről. Végül úgy összegezték álláspontjukat, hogy a bíróság bizonyítási kötelezettsége tekintetében semmiféle változás nem történt. Ezt a véleményt erősíti a Be. 305. § (1) bekezdése, amely alapján a bíróság az ügy teljesebb felderítése érdekében hivatalból vagy indítványra további bizonyítás felvételét, bizonyíték megszerzését rendelheti el.

Pedig az új törvényi rendelkezések betartása esetén az eljárási feladatok megosztásának elve még teljesebben érvényesülne, a bírói pártatlanság még inkább megkérdőjelezhetetlenné válna, és a bíró – angolszász kollégáihoz hasonlóan – passzívabbá válhatna a bizonyítás során. Ebből a szempontból a magunk részéről mindenképpen helyeseljük a fenti rendelkezés törvénybe iktatását. Amint erre fent is utaltunk látni kell, hogy önmagában ez a rendelkezés a fent vázolt célok eléréséhez nem elegendő. Elengedhetetlenül szükséges ugyanis ezt a rendelkezést a tényállás megalapozatlanságára vonatkozó szabályokkal összhangba hozni. Ameddig ugyanis a tényállás felderítetlen volta a bíróság „terhére” esik, addig *de facto* nem lehet érvényt szerezni ezen rendelkezés alkalmazásának. Szabályozni szükséges azt a lehetőséget, hogy amennyiben a tényállás felderítetlen volta abból fakad, hogy a vádat alátámasztó bizonyítási eszközök felkutatása, vizsgálata a vádló terhére róhatóan nem történt meg, és a bíróság ezt – mivel erre már nem köteles – nem korrigálta a tárgyaláson (minthogy a funkciómegosztás elve alapján ez egyébként is kifogásolható lenne), úgy a tényállás nem lesz a felülbírálat szempontjából megalapozatlan.

A büntető eljárásjogot érintő legfontosabb változások bemutatását követően leszögezhetjük, hogy amennyiben ezek a mindennapi gyakorlatban is maradéktalanul megvalósulnak, úgy végre elmozdulás történhet a valódi ügyfélegyenlőség felé, hiszen az aktívabb vádlói fellépés napjainkban igencsak kuriózum a tárgyalótermekben. Ha a jogalkotói szándéknak

megfelelően valóban eljutunk oda, hogy a bíróság nem hivatalból deríti fel a tényállást, nem hivatalból vizsgálja a vádat alátámasztó bizonyítékokat, hanem végre valóban érvényesül a Be. 4. § (1) bekezdésében rögzített *onus probandi*, vagyis, hogy a vád bizonyítása a vádlót terheli, és az ítélkező bíróságot csak ennek függvényében érinti a megalapozatlanság kérdése, úgy a jelenleginél egy sokkal egészségesebb eljárási modell alakulhat ki hazánkban.

Mindemellett utalni szükséges arra is, hogy a Be. tervezetei már *„a bírósági tárgyalási szakban érvényesíteni kívánták a klasszikus kontradiktórius eljárási szabályokat, amely szerint a bíró azokat a bizonyítékokat vizsgálhatta volna, amelyeket a felek elévittek.”* A hatályba lépett törvény azonban azokat a rendelkezéseket már nem tartalmazta, amelyek a tisztán ügyféli modell megvalósulását jelentették volna, ami egyértelműen arra utal, hogy sokak számára nem kívánatos a jelenlegi rendszer ilyen mértékű reformja. Ezért kijelenthetjük, hogy a cél eléréséhez nem elegendő pusztán a jogszabályok megváltoztatása, amely tény egyébiránt az egyes büntetőeljárási reformtörekvések vonatkozásában más államokban is felismerést nyert már: *„Valószínű, hogy bármely reformjavaslat mérsékelt hatással bír csupán, amennyiben a büntető igazságszolgáltatási rendszer más szempontjai alig változnak, és a büntető igazságszolgáltatási rendszer bármely változása is mérsékelt hatással bír csupán, amennyiben a különféle társadalmi struktúrák és politikai irányelvek kevésbé változnak.”*

Példaként említhetjük, hogy miután Svédországban bevezették a kontradiktórius modellt, bizonyos időnek el kellett telnie, amíg az új szerepfelfogások kialakultak. A bírák ma már tartózkodnak attól, hogy segítsék az ügyészt az ügy előterjesztésében, s aktívabbak a hatékony védelem előmozdításában. Valószínűsíthetjük, hogy a jogszabályi változásokon túl hazánkban is hosszabb időt venne igénybe az új eljárási modell megvalósítása.

Az alapvető elvi változtatások kérdése mellett szükséges kiemelni továbbá azt a bevezetőben is említett igen aktuális problémát, miszerint nem kevés gondot okoz az oktatás és a gyakorlat számára, hogy a törvényi szabályozás, a hatalmas mennyiségi növekedés mellett, rendkívül bonyolulttá is vált. Az igen sok visszautalás és hivatkozás mellett olyan elemeket is tartalmaz, amelyek erőteljesen vitathatók. Nem lehet például elfogadni a vádlott tárgyaláson történő kihallgatásáról írtakat. A törvény szövegéből ugyanis az is kiolvasható, hogy a vádlottnak még a hallgatás jogára való kioktatása előtt lehetőséget kell adni arra, hogy a váddal kapcsolatos nézeteit (amely értelemszerűen ténylegesen nem lehet más, mint vallomás) kifejtse. Ezzel kapcsolatban már több észrevételt is tettünk konferenciákon, bírói értekezleteken, de felhívta erre a figyelmet Kónya István a Legfelsőbb Bíróság Büntető Kollégiumának vezetője és Cséka Ervin professzor is, a jogalkotás szintjén mégsem történt érdemi előrelépés.

Zárógondolatként nem kerülhető ki a válasz a feltett kérdésre: „hová jutott a büntetőeljárás”? Előbbre? Valamelyest bizonyosan igen. Az 1998. évi XIX. számú törvény eredeti változata kétségtől jelentősebb átalakulást eredményezett volna. Ennek hiányában is megállapíthatjuk azonban, hogy a fentebb hivatkozottak szerint több ponton is lényegesnek mondható előrelépés történt. Ugyanakkor Ehhez képest talán még több helyen indokolt a törvényi szabályozás további alakítása. Mindehhez párosítva egy olyan jogalkalmazói gyakorlatot, amely hatásosan képes is azok érvényesítésére.



## A TUDOMÁNYOS TEVÉKENYSÉG ADATAI

### Monográfiák, könyvrészek:

1. *Büntetés-végrehajtási vezetési ismeretek*, Budapest, 1985 (társszerzőként)
2. *Perújítás Simonyi óbester ügyében* = Az óbester ébresztése (Tanulmányok Simonyi Józsefről), Debrecen, 2001, 75-93. o. (emlékkönyv, társszerzőként)
3. *A magyar katonai büntetőjog rövid története*, Debrecen, 2002. (220 oldal)

-----

4. *Büntető Eljárásjogi Jogszabálygyűjtemény*, Debrecen, 2003.
5. *Az óvadék a büntető-eljárásban* = Tanulmányok Cséka Ervin 85. születésnapja tiszteletére, szerk. NAGY Ferenc, Pólay Elemér Alapítvány, Szeged, 2007. 66-85. o.
6. *Az első magyar katonai büntetőtörvénykönyv*, in: Tanulmányok Horváth Tíbor professor emerítus 80. születésnapja tiszteletére, szerk. Farkas Ákos. Róth Erika, Miskolc, 2007. 87-121. o.
7. *A magyar büntető eljárásjog fejlődési irányai* = A jövőből tanulni - néhány aktuális kérdés a jog világából, szerk. SISKÁ Katalin, SZABÓ Krisztián, Debrecen, 2007. 31-45. o.
8. *A büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény magyarázata (VIII. fejezet VII-IX. Cím, XIV. fejezet, XVI. fejezet, XXII. fejezet, XIX. fejezet 574-575. § szerk. HOLÉ Katalin, KADLOTT Erzsébet, szerkesztői tanácsadó Erdei Árpád, Magyar Hivatalos Közlönykiadó, Budapest, 2006. (összesen 475 oldal)*
9. *A magyar katonai bírászkodás története a XVI. és XVII században, illetve a Rákóczi-szabadságharc alatt* = Az önálló katonai büntető kodifikáció tricentenáriuma, Pécs 2007. 131-157. o.

### Tanulmányok:

1. *Italozás és függelemsértés*, Honvédségi Szemle (1981/2), 69-79. o.
2. *A szigorított javító-nevelő munka*, Igazságügyi Minisztérium Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnokságának Módszertani Füzetei (1985/4), 21-32. o.
3. *Előszó Dr. Farkas Éva: Katonai bűncselekmények a magyar büntetőjog rendszerében című könyvéhez*, Honvédelmi Minisztérium, 2001, 3-10. o. (lektori vélemény)
4. *A magyar katonai bírászkodás a Mohács előtti Magyarországon* = Collectio Iuridica Universitatis Debreceniensis II., szerk. SZABÓ Béla, Debrecen, 2002, 60-75. o.
5. *The development of military jurisdiction in Hungary* = Collectio Iuridica Universitatis Debreceniensis III., szerk. SZABÓ Béla, Debrecen, 2002, 133-145. o.
6. *Az 1912. évi XXXIII. tc. a Magyar Királyi Honvédség katonai bűnvádi perrendtartásáról* = Miskolci Doktoranduszok Jogtudományi Tanulmányai, szerk. STIPTA István, Miskolc, 2002, Tomus 3. Fasciculus. 8. 173-190. o.
7. *A Hajdú-Bihar megyei bírósági épületek története* = A Legfelsőbb Bíróság és a Legfőbb Ügyészség kiadványa a magyarországi bírósági és ügyészségi épületekről és történetükről, Budapest, 2002, 140-147. o.

-----

8. *Jogorvoslat a büntetőeljárásban*, Magyar Jog (2003/1), 21-29. o.
9. *The development of military jurisdiction in Hungary* = Fascicula Drept Anul XII., Editura Universitatii Din Oradea 2004. 43-53. o. másodközlés)
10. *Devecseri Schultheisz Emil* =: A Debreceni Tudományegyetem jogtanárai I., szerk. SZABÓ Béla, Debrecen, 2004, 187-219. o.
11. *Kitekintés a katonai büntetőjog nemzetközi szabályozására* = Tanulmányok Dr. Kovács Andor professzor születésének 120. évfordulójára, szerk. SZABÓ Krisztián, Debrecen, 2004, 57-94. o.
12. *Gondolatok a pótmagánvádról*, Debreceni Jogi Műhely (2006/1), 61-75. o.
13. *Tisztességes eljárás a Strasbourgi bíróság előtt I*, Bírák lapja (2005/1), 28-58. o.
14. *Tisztességes eljárás a Strasbourgi Bíróság előtt II*. Bírák Lapja (2005/2), 40-54. o.
15. *A büntetőeljárás törvény módosítása*, Miskolc, Jogiműhely, Bíbor kiadó 2005. 23-31. o.
16. *A katonai büntetőjog nemzetközi vonatkozásai* = Collectio Iuridica Universitatis Debreceniensis IV., szerk. SZABÓ Béla, Debrecen, 2005,
17. *A perbeli funkciók elkülönüléséről* = Collectio Iuridica Universitatis Debrecensiensis VI, szerk. GÖRGÉNYI Ilona, HORVÁTH M. Tamás, SZABÓ Béla, VÁRNAY Ernő, Debrecen, 2006, 183-203.o.
18. *Alapjogi bíráskodás*, Fundamentum (2007/3), 43-50. o.

Egyéb írások:

1. *Debrecenben mindig adottak voltak a feltételek: az Ítéltáblák felállításáról*, Hajdú-Bihar megyei Napló, 1997. január 22.
2. *Gyorsul-e a büntetőeljárás? Keresztkérdés a tárgyaláson*, Hajdú-Bihar megyei Napló, 1998. december 12.
3. *Pénzért szabadlábon? Az óvadék az új büntetőeljárásban*, Hajdú-Bihar megyei Napló, 1999. június 12.

Előadások (szerkesztett írásos anyaggal):

1. *A szakértői vélemény értékelése a büntetőeljárás során* [Az igazságügyi szakértők regionális konferenciája 1999]
2. *A fiatalkorúakkal szembeni büntetőeljárás sajátosságai* [A Hajdú-Bihar megyei Fiatalkorúak Javítóintézetének szakmai konferenciája 1999]
3. *A szakértő szerepe a bizonyítási eljárásban* [Az igazságügyi szakértők számára szervezett regionális konferencia, Debrecen, 1999.]
4. *Quo vadis büntetőeljárás?* [A DE JÁTI hallgatói konferenciája, 2000.]
5. *A társasbíráskodás szerepe az igazságszolgáltatásban* [előadások az ülnökök részére, 1997-2002 között, évente folyamatosan]
6. *A pótmagánvádas eljárás az új büntetőeljárás törvényben* [Az új büntetőeljárás törvény első éve, Debrecen, 2004. október 16.]

7. *Az igazságügyi orvosszakértő szerepe a büntetőeljárásban*, [Budapest, 2005. február 18. Az OIT-Hivatal szervezésében. ]
8. *A büntetőeljárási törvény módosításáról*, [Konferencia a Miskolci Egyetem Állam és Jogtudományi Karának szervezésében. Miskolc, 2005. június 2. ]
9. *A magyar bírósági szervezet felépítése*, [Nagyvárad, Nemzetközi konferencia, 2007. március 21. ]
10. *A törvényes vád*, [Konferencia a Károli Gáspár Egyetemen, 2008. február 9. ]
11. *A fiatalkorúakkal kapcsolatos büntető eljárás*, [Nemzetközi Regionális Konferencia a Hajdú-Bihar megyei RFK szervezésében, Debrecen. 2008. február 21. ]

## HIVATKOZÁSOK

1. HOLLÓS Gábor, *A büntetőjog, a jogbölcselet és a nemzetközi jog oktatásának 34 éve*, Közlemények a Debreceni Tudományegyetem Történetéből II. Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar, Történelmi és Néprajzi Doktori Iskola, 2005. 98. o.  
hivatkozott munka: Devecseri Schultheisz Emil
2. Elek Balázs, *Büntető igazságszolgáltatás a Rákóczi szabadságharc idején = A Rákóczi szabadságharc és Közép-Európa*, Sárospatak, 2003. 194. o.  
hivatkozott munka: *A magyar katonai büntetőjog rövid története*
3. HAUZINGER Zoltán, *A magyar katonai büntetőeljárás hatálya*, JURA, A Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Karának tudományos lapja, (2002/2), 74. o.  
hivatkozott munka: Kitekintés a katonai büntetőjog nemzetközi szabályozására
4. FUNDAMENTUM, *Az emberi jogok folyóirata* (2006/1.) 113-118. o.  
hivatkozott munka: a Debreceni Ítéltábla indítványa az Alkotmánybírósághoz
5. Czine Ágnes: *A titkos információgyűjtés néhány jogértelmezési kérdése*, FUNDAMENTUM, *Az emberi jogok folyóirata*, (2006/1.) 123. oldal,  
hivatkozott munka: a Debreceni Ítéltábla indítványa az Alkotmánybírósághoz
6. CSÉKA Ervin - FANTOLY Zsanett - HEGEDŰS István - KOVÁCS Judit - MARÁZ Vilmosné, *A büntetőeljárás jogi alapvonalai I-II.*, Szeged, 2004, 373. o.  
hivatkozott munka: Jogorvoslat a büntetőeljárásban
7. FARKAS Ákos - RÓTH Erika, *A büntetőeljárás*, Bp. 2004, 408. o.  
hivatkozott munka: *A magyar katonai büntetőjog múltja és jelene*, PhD értekezés
8. TREMMEL Flórián - HERKE Csongor - FENYVESI Csaba, *Új magyar büntetőeljárás*, Budapest-Pécs, 2004, 550. o.  
hivatkozott munka: Jogorvoslat a büntetőeljárásban
9. *A büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény magyarázata*, Magyar Hivatalos Közlönykiadó, Bp. 2006. 336. o.  
hivatkozott munka: *A magyar katonai büntetőjog rövid története*
10. *A büntetőeljárásról szóló 1998. évi törvény magyarázata*, Magyar Hivatalos Közlönykiadó, Bp. 2006. 336. o.  
hivatkozott munka: *A magyar katonai igazságszolgáltatás a Mohács előtti Magyarországon*

11. *A büntetőeljárásról szóló 1998.évi XIX. törvény magyarázata*, Magyar Hivatalos Közlönykiadó, Bp. 2006. 336. o.

hivatkozott munka: Jogorvoslat a büntetőeljárásban

12. *A büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény magyarázata*, Magyar Hivatalos Közlönykiadó, Bp. 2006. 336. o.

hivatkozott munka: Az 1912.évi XXXIII. tc. a Magyar Királyi Honvédség katonai bűnvádi perrendtartásáról

13. *A büntetőeljárásról szóló 1998.évi XIX. törvény magyarázata*, Magyar Hivatalos Közlönykiadó, Bp.2006. 336. o.

hivatkozott munka: Kitekintés a katonai büntetőjog nemzetközi szabályozására

14. *A büntetőeljárásról szóló 1998.évi XIX. törvény magyarázata*, Magyar Hivatalos Közlönykiadó, Bp. 2006. 336. o.

hivatkozott munka: Gondolatok a pótmagánvádról

15. *A büntetőeljárásról szóló 1998.évi XIX. törvény magyarázata*, Magyar Hivatalos Közlönykiadó, Bp. 2006. 336.o.

hivatkozott munka: A perbeli funkciók elkülönítéséről

16. BÖGÖLY Gyula, *A katonai büntetőeljárás hatálya Rákóczitól napjainkig = Az önálló katonai büntető kodifikáció tricentenáriuma*, 20. o.,

hivatkozott munka: A magyar katonai büntetőjog rövid története

17. HAUTZINGER Zoltán, *Az erdélyi fejedelemség jogösszefoglaló és jogfejlesztő hatása a magyar katonai büntető igazságszolgáltatás kodifikációjára = Az önálló katonai büntető kodifikáció tricentenáriuma*, 101. o.

hivatkozott munka: A magyar katonai büntetőjog múltja és jelene, PhD dolgozat

18. TÓTH András, *A hadbíróági eljárás szabályi a Regulementum- és az Edictum Universáléban = Az önálló katonai büntető kodifikáció tricentenáriuma*, 230. o.

hivatkozott munka: A magyar katonai büntetőjog rövid története

19. HERKE Csongor, *Megállapodások a büntetőperben*, Pécs 2008. 219. o.

hivatkozott munka: A perbeli funkciók elkülönüléséről

20. ELEK Balázs, *A vallomás befolyásolása a büntetőeljárásban*, Debrecen, 2008. 36. o.

hivatkozott munka: A büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. sz. törvény magyarázata - a363.§-hoz fűzött magyarázat

21. ELEK Balázs, *A vallomás befolyásolása a büntetőeljárásban*, 100. o.

hivatkozott munka: A büntetőeljárás törvény módosításáról

22. ELEK Balázs, *A vallomás befolyásolása a büntetőeljárásban*, Debrecen, 2008, 138.o.

hivatkozott munka: A büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. sz. törvény magyarázata - a 378.§-hoz fűzött magyarázat

ÍTÉLŐTÁBLAI HATÁROZATOK

**Debreceni Ítéltábla Bf.II. tanács**

**1. BH 2006.348**

**A 2005. január 1-jén a helyi bíróság előtt folyamatban lévő ügyet át kell tenni a megyei bírósághoz, ha 2005. január 1-jét követően módosított vád szerint az ügy a megyei bíróság hatáskörébe tartozik.** (1998. évi XIX. Törvény 11.§ (1) bek., 16.§ (1) bek. h.) pont, 310. § (4) bek., 605. § (3) bek.)  
Bkk.II.69/2005.

**2. ÍH 2005. 50.**

**KÖZOKIRAT-HAMISÍTÁS – GONDATLANSÁGBÓL ELKÖVETETT KÖZOKIRAT-HAMISÍTÁS VÉTSÉGE**

Gondatlanságból elkövetett közokirat-hamisítás vétségének minősül azon ügyvéd foglalkozású vádlott magatartása, aki úgy működik közre cégátruházási szerződés megkötésében, hogy az ügyvédi okirat szerkesztési, ellenjegyzési és cégeljárasi szabályokat megszegve elmulasztja megfelelően feltárni a felek valós akaratát. (Btk. 274. § (3) bek.)  
Bf.II.38/2005.

**3. ÍH 2005. 136.**

**ÉLETVESZÉLYT OKOZÓ TESTI SÉRTÉS BÜNTETTÉNEK MEGÁLLAPÍTÁSA – A BIZONYÍTÉKOK ÉRTÉKELÉSE**

- I. A hallgatás jogára ki nem oktatott terhelt nyilatkozatával kapcsolatban a bűncselekmény helyszínén intézkedő rendőrök által tett tanúvallomások kirekesztése a bizonyítékok köréből. (Be.78. § (4) bek.
- II. Emberölés kísérlete helyett életveszélyt okozó testi sértés büntettének megállapítása.

Bf.II.97/2005/8.

**4. ÍH 2005. 139.**

**HATÁROZATHIRDETÉSRE ELNAPOLT TÁRGYALÁS – ÍTÉLET KÉZBESÍTÉSE – INDOKOLT ÍTÉLET**

A határozathirdetésre elnapolt tárgyaláson meg nem jelent vádlottnak és védőnek indokolt ítéletet kell kézbesíteni, amit nem helyettesíthet az ítélet rendelkező része, és a rövidített indokolás szabályai sem alkalmazhatóak. (Be.257. § (2), 259.§ (1), 325.§ (2), 342.§ (5), 346.§ (1),(2), 348.§ (4).

Bf.II.114/2005/3.

**5. ÍH 2006. 5.**

**ÖSSZBÜNTETÉS**

Két alapítélet összbüntetésbe foglalásánál a rövidebb tartamú büntetés teljes elengedése lehet abban az esetben, amikor a terheltet – egymáshoz szorosan kapcsolódó elkövetési magatartásokkal – egy napon elkövetett bűncselekmények miatt, két külön eljárásban ítélik két végrehajtandó szabadságvesztésre és az alapítéletek közül az egyik igen rövid tartamú. (Btk. 92. (1) bek., 93.§, 3/2002. Jogegységi Határozat II/3.) Bkf.II.497/2005.

#### **6. ÍH 2006. 139.**

#### **BÓDULT ÁLLAPOTÚ VÁDLOTT A TÁRGYALÁSON – A VÉDEKEZÉSHEZ VALÓ JOG**

A védekezéshez való jog megsértése, érdemi tárgyalás tartása bódult állapotú vádlottal szemben és ezen ok miatt az elsőfokú ítélet hatályon kívül helyezése. (Be.375. § (1) bek. Bf.II.225/2006/12.

#### **7. ÍH 2006. 140.**

#### **RELATÍV ELJÁRÁSI SZABÁLYSÉRTÉS – MEGALAPOZATLANSÁG**

Az eljárási feladatok megosztásának elvét sért, hatályon kívül helyezéshez vezető relatív jellegű eljárási szabálysértés. (Be. 375. § (1) bek.)

Az eljárási szabálysértés mellett megalapozatlanság, mint hatályon kívül helyezési ok. (Be. 376. § (1) bek.)

Az előkészületi stádiumot meghaladó, azaz kísérleti szakba lépett, vagy befejezett, alapeseti emberölésnél helytelen a cselekmény egy rendbeli voltának feltüntetése. (Btk. 166. § (1) bek.) Bf.II.345/2006/4.

#### **8. ÍH 2007. 6.**

#### **KÜLÖNÖS KEGYETLENSÉGGEL ELKÖVETT EMBERÖLÉS BÜNTETTÉNEK KÍSÉRLETE - ÖNKÉNTES EREDMÉNY-ELHÁRÍTÁS – TANÚVALLOMÁS ÉRTÉKELÉSE – A TANÚ KIOKTATÁSI KÖTELEZETTSÉGÉNEK MEGSÉRTÉSE – VÁDMÓDOSÍTÁSRA FELHÍVÁS TILALMA**

A minősített emberölés kísérletét elkövető vádlott esetében a büntetéskiszabás kérdései (Btk. 166. § (2) bek., Btk. 83. §)

Az önkéntes eredmény-elhárítás megállapításának akadályai (Btk. 17. § (3) bek.)

A Be. 85. § (3) bekezdésében írtak megsértése, a mentő körülmény elhallgatásának törvényi következményeire történő figyelmeztetés mellőzése és eljárásjogi kihatása.

Bf.II. 561/2006/4.

#### **9. ÍH 2007. 8.**

#### **KAPCSOLATTARTÁS-ALAKSZERŰ HATÁROZAT**

Az előzetes letartóztatásban lévő vádlott kapcsolattartási kérelméről való döntés bírói intézkedésben nyilvánul meg, ezért alakszerű határozat meghozatalának nincs helye. (6/1996. (VII.12) IM. r. 237.§ (2) bek.

Bkf.II.325/2005/2.

**10. ÍH 2007. 9.****HARMADFOKÚ FELLEBBEZÉS – KISKORÚ VESZÉLYEZTETÉSE**

A másodfokú ítélet elleni fellebbezés lehetőségei, az érdemi harmadfokú büntetőeljárás előfeltételei. (Be.386.§ (1) bek. a.),b.) pont

A kiskorú veszélyeztetésének megvalósulásánál irányadó szempontok. (Btk. 195. § (1) bek. Bhar.II. 593/2006/10.

**11. ÍH 2007. 10.****SZAKÉRTŐI DÍJAT MEGÁLLAPÍTÓ VÉGZÉS**

A szakértői díjat megállapító végzés nem pervezető határozat, ezért indokolással kell ellátni.

(Be. 257.§ (1) bek., 260. § (1) bek., Be 373.§ III. a), 375.§ (1) bek.

Bkf.II.242/2005./3.

**12. ÍH 2007. 57.****IRAT MEGTEKINTÉSÉHEZ VALÓ JOG**

Az irat-megtekintési védelmi jogosultság helyes értelmezése különböző ügyek egyesítése esetén. (Be. 356.§ (2) bek.)

Bkf.II.78/2007.

**13. ÍH 2007. 95.****ELKOBZÁS**

Gondatlan bűncselekménynél az elkövetési eszköz elkobzásának nincs helye. (Btk. 77.§ (1) bek. a.) pont

Bf.II.150/2007./4.

**14. ÍH 2007. 98.****AZ ELŐZETES LETARTÓZTATÁS MEGHOSSZABBÍTÁSA**

Az előzetes letartóztatás meghosszabbításával kapcsolatos eljárásban a törvényben kizárt fellebbezés elutasítása. (Be. 341.§ (1) bek.)

Bkf.II116/2007./4.

**15. ÍH 2007. 142.****ÖNKÉNTES ELÁLLÁS – BÜNTETÉSKISZABÁSI SZEMPONTOK**

Önkéntes elállás élet elleni cselekmény kísérleténél (Btk. 17.§ (3) bek., Btk. 166.§ (1) bek.

Büntetéskiszabási szempontok az élettárs sérelmére elkövetett emberölés büntettének kísérlete és folytatólagosan, különös kegyetlenséggel elkövetett emberölés büntette kísérletének megvalósulásakor. (Btk. 83.§)

Bf.II.153/2007/14.

**16. ÍH 2007. 150.****INTÉZKEDÉS ELJÁRÁSI CSELEKMÉNY ELVÉGZÉSE IRÁNT – PERVEZETŐ VÉGZÉS – A BIZONYÍTÁS KIEGÉSZÍTÉSE**

Az ügyészt bizonyítási cselekmény elvégzésére felhívó bírósági megkeresés perviteli jellegű és ellene nincs helye fellebbezésnek. (Be.260 § (1), (2) bek., 268. § (1) bek., 276.§ (1) bek. i.) pont, 305. § (2) bek.

Bkf.II.61/2007.